

ΓΕΩΡΓΟΥ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ

Δημόσια Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ «ΤΟ ΚΛΕΦΤΟΠΩΛΟΝ»
(Ο ΝΙΚΟΤΣΑΡΑΣ) ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΣΣΑΝΗ
ΚΑΙ ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΤΟΥ

ΑΝΑΤΥΠΟ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΤ' ΤΟΜΟ ΤΟΥ
ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

30092
0

ΒΟΛΟΣ 1982

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

GRVER-00823

✓

ΓΙΩΡΓΟΥ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ «ΤΟ ΚΛΕΦΤΟΠΩΛΟΝ»
(Ο ΝΙΚΟΤΣΑΡΑΣ) ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΣΣΑΝΗ
ΚΑΙ ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΤΟΥ

ΑΝΑΤΥΠΟ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΤ' ΤΟΜΟ ΤΟΥ
ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΔΩΡΕΑ

~~Γιώργου Χ. Χιονίδη~~

398
X10

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΘΗΝΩΝ

Κατάλογος Εισαγωγής: 46507

Τροπογνία Εισαγωγής: 7-9-83

Ευρωπαϊκό Ταμείο: 781.62.893.0092 ΤΙΣΒ

71

ΒΟΛΟΣ 1982

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΓΙΩΡΓΟΥ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ «ΤΟ ΚΛΕΦΤΟΠΩΛΟΝ»
(Ο ΝΙΚΟΤΣΑΡΑΣ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΣΣΑΝΗ
ΚΑΙ ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΤΟΥ

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ὁ Κοζανίτης φιλικὸς καὶ ἀγνωστὴς Γεώργιος Λασσάνης ὑπῆρξε — ὅπως εἶναι γνωστὸ — καὶ πολυγραφότατος συγγραφέας. Ἀπὸ τὰ ἔργα του, ἄλλα δημοσιεύτηκαν παλιότερα, ἄλλα τελευταῖα, μερικὰ παραμένουν ἀνέκδοτα καί, τέλος, ἀρκετὰ χάθηκαν ὁριστικά ἢ ἀγνοεῖται ἡ τύχη τους ¹.

Στὰ ἀνέκδοτα ἔργα του συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ ἱστορικὸ ποίημά του «Τὸ κλεφτόπωλον» (ἀντὶ «Τὸ κλεφτόπουλο»), τοῦ ὁποῖου ἔχουν δημοσιευθεῖ, βέβαια, τὰ δύο πρῶτα τραγούδια, χωρὶς ὅμως ἀρίθμηση τῶν σελίδων καὶ τῶν στίχων του, χωρὶς διόρθωση ὀλοφάνερων λαθῶν του, χωρὶς

1. Κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ Γ. Λασσάνη δημοσιεύεται, συνήθως, στίς γνωστὲς ἱστορίες τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Στὴ βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς διασώζεται ὅ,τι ἀπέμεινε ἀπὸ τὰ χειρόγραφα του. Βλ. Ντίνου Κονόμου, Ἡρωϊκὰ κείμενα τῆς ἐθνε-
γεροσύας, ἀρχεῖα Γ. Λασσάνη καὶ Ἰω. Παπαδιαμαντοπούλου (λυτὰ φύλλα τῆς βιβλιο-
θήκης τῆς Βουλῆς), περ. «Κριτικά φύλλα» 1 (1971-1972) 251-264 καὶ κυρίως σ. 252-254.
Ὁ Εὐάγγ. Στ. Τζάτζιος εἶχε ἀντιγράψει (1937) τὰ χειρόγραφα τοῦ Λασσάνη καὶ κατάρτισε
κατάλογο μὲ 24 τίτλους τους, ἔχοντας ὑπόψη νὰ τὰ ἐκδώσει. Οἱ ἀντιγραφές του σώζονται
στὴ δημοτικὴ βιβλιοθήκη τῆς Κοζάνης. Στὸ φύλλο 13.099/5. 3.1931 τῆς ἐφημερίδας τῆς
Ἀθήνας («Ἑστία» ὁ «Ἀναδρομάρης» κάμνει τὴν περιγραφὴ μερικῶν χειρογράφων τοῦ
Λασσάνη. Καὶ ὁ Νίκος Βέης εἶχε ἀντίγραφα (ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς) τοῦ Ἀρχείου
τοῦ Λασσάνη. Βλ. Νίκου Α. Βέη (Bees), Γεωργίου Λασσάνη ἀφιέρωμα εἰς τὸν Ρήγαν
Βελιστινλὴν Φεραῖον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ θανόντας, περ. «Νέα Ἑστία» 25 (1939) 86-96
καὶ κυρίως τὴ σημείωση 2 τῆς σ. 96. Φαίνεται πῶς ἐγινε μεγάλῃ ἀφαίμαξη ἀπὸ τὸ Ἀρ-
χεῖο Λασσάνη, ποὺ ἀρχικὰ ἦταν πρὸ πλοῦσιον. Βλ. καὶ Εὐάγγ. Στ. Τζάτζιου, Ἀπὸ
τὸ Ἀρχεῖον Λασσάνη» στὴν περιοδ. ἐκδόση «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» Σφενδόνη,
τόμ. 1940, σ. 72-77 καὶ ἰδίως τὴ σημ. 1 τῆς σ. 73. Πρβλ. τοῦ Ἰδίου, Ἡ Φιλικὴ Ἐται-
ρεία καὶ ὁ Γεώργιος Λασσάνης, περ. «Μακεδονικά» 1 (1940) 195-226 καὶ κυρίως τὴ σημ.
2 τῆς σ. 205. (Ἀπόδειξη τῆς ἀλήθειας τοῦ συμπεράσματος τούτου εἶναι ὅτι στὴ βιβλιο-
θήκη τῆς Βουλῆς, τώρα, ὑπάρχουν μονάχα τὰ δύο ἀπὸ τὰ τέσσερα τραγούδια τοῦ ποιή-
ματος τοῦ Λασσάνη). Βλ. ἀκόμα καὶ Σπύρου Μελλά, Φιλικοί, οἱ πρόδρομοι τοῦ Εἰκο-
σιένου, Ἀθήνα 1960, σ. 239-273.

είσαγωγή, σχόλια και βιβλιογραφικές παραπομπές και δίχως να γίνει ή αξιολόγηση των ιστορικών πληροφοριών, που περιέχει ¹. Έτσι, γίνεται χρήσιμη ή έκδοση και των τεσσάρων τραγουδιών του, με αξιοποίηση των ιστορικών πληροφοριών, που μās δίνουν.

Αποτελείται, συνολικά, από (698 σὺν 727 σὺν 23 σὺν 621) 2.069 στίχους ². Αναφέρεται στη ζωή και στην έφηβική δράση τοῦ γνωστοῦ ήρωα Νικοτσάρα ³, τὸν ὁποῖον ὑπονοεῖ με τὸν τίτλο τοῦ ποιήματός του «Τὸ κλεφτόπωλον».

Τὸ ποίημα τοῦτο δὲν παρουσιάζει μεγάλο φιλολογικὸ ἐνδιαφέρον. Εἶναι ὅμως ἀξιόλογο γιατί περιέχει ὁρισμένες ιστορικές πληροφορίες γιά

1. Βλ. Γρηγορίου Γ. Γερούκη, Τὰ ἅπαντα Γεωργίου Λασσάνη, εἰσαγωγή -ἱστορικά σημειώσεις, Κοζάνη [1952] καὶ 2η ἐκδοση, Θεσσαλονίκη 1973. Τὴν ἴδια χρονιά ὁ Κωνσταντῖνος Ἀπ. Βακαλόπουλος ἐξέδωκε, Τρία ἀνέκδοτα ἱστορικά δοκίμια τοῦ φιλικῦ Γεωργίου Λασσάνη, Θεσσαλονίκη 1973 καὶ προανήγγειλε σὺν ἐνδεχόμενη τὴν ἐνασχόλησή του μετὰ τὴ συγγραφὴ ὁλοκληρωμένης βιογραφίας του, τῆς ὁποίας σὺντομη μορφή τύπωσε τὸν αὐτὸν χρόνο ὁ Λάζαρος Ἀθ. Παπαϊωάννου, με τίτλο, Γεώργιος Λασσάνης, 1793-1870, ὁ φιλικὸς - ὁ πολεμιστὴς - ὁ λόγιος, Θεσσαλονίκη 1973. Πρβλ. καὶ τὴ μελέτη τῆς Ἀριάδνης Καμαριανοῦ-Τσιοριάν, Ὁ ἐπιφανὴς φιλικὸς Γεώργιος Λασσάνης, περ. «Ἐπιθεώρηση Τέχνης», τεύχ. 122-123 (Φεβρουάριος-Μάρτις 1965) 132-151. Στὶς πρὸ πάνω ἐργασίες δημοσιεύεται πλοῦσια βιβλιογραφία. Βλ. ἀκόμα καὶ Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ἀνέκδοτος αὐτοβιογραφία τοῦ Μακεδόνος ἀγωνιστοῦ Γ. Λασσάνη, περ. «Μακεδονικὴ ζωή», τεύχ. 118 (Μάρτιος 1976) 23-25 καὶ Ἀριστοτέλους Χρ. Κωστοπούλου, Μορφές Μακεδόνων ἀγωνιστῶν τοῦ '21, Ἀθήνα 1973, σ. 13-18 καὶ σ. 69-70 (σημειώσεις).

2. Ὁ Εὐάγγελος Τζιάτζιος ἀνεβάζει τοὺς στίχους σὲ 2074. Εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τὴ θέση τούτη τὸν κ. Βασίλειο Γ. Σαμπανόπουλο, τ. ἐπιμελητὴ τῆς δημοτικῆς βιβλιοθήκης τῆς Κοζάνης, γιατί με βοήθησε πολὺ στὴν προεργασία τῆς μελέτης μου μετὰ τὴν ἀποστολὴ φωτοτυπιῶν τῶν 3-4 τραγουδιῶν (1973) καὶ ἁπαντώντας σὲ δύο ἐπιστολές μου (1973 καὶ 1981) με σχετικὰ ἐρωτήματα. Εὐχαριστῶ, ἀκόμα, καὶ τὸν συγγραφέα κ. Βασίλη Κραψίτη, ἄλλοτε γεν. γραμματεὰ τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, γιατί μοῦ ἔστειλε (1973) φωτοτυπίες τῶν δύο πρώτων τραγουδιῶν τοῦ ποιήματος τοῦ Λασσάνη.

3. Βλ. γιά τοῦτον Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ὁ Νικοτσάρας (σκιαγραφία τῆς δράσεώς του), περ. «Μνημοσύνη» 4 (1972-1973) 221-228, ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία. Πρβλ., ἀκόμα, Μιχαήλ Θ. Λάσκαρι, Ἑλλήνες καὶ Σέρβοι κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς τῶν ἀγῶνας, 1804-1830, Ἀθήναι 1936, σ. 38-42, ὅπως καὶ Γαβριήλ Διο-νυσιάτου, Καθορισμὸς τοῦ τόπου τῶν μαχῶν τοῦ Νικοτσάρα εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν κατὰ τὸ 1806, στὴ συλλογικὴ ἐκδοση, «Ἡ Καβάλα καὶ ἡ περιοχὴ τῆς, Ἀ' τοπικὸ συμπόσιο, Πρακτικά», Θεσσαλονίκη 1980, ἐκδ. Ι.Μ.Χ.Α., σ. 93-99. Βλ. ἐπίσης καὶ Νέστορας Καμαριανοῦ, Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Λαζαίων ὑπὸ τὸν Νικοτσάρα κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, περ. «Μακεδονικὴ ζωή», τεύχος 187 (Δεκεμβρίου 1981), σ. 12-14, πρβλ. ὅμως καὶ τὶς παρατηρήσεις-ἀντιρρήσεις τοῦ Γιώργου Χ. Χιονίδη, Πότε ἀκριβῶς σκοτώθηκε ὁ ἀγωνιστὴς Νικοτσάρας, περ. «Μακεδονικὴ ζωή», τεύχος 189 (Φεβρουαρίου 1982), σ. 34-35.

τὸν θεσσαλικὸ καὶ μακεδονικὸ κλεφταρματολισμό, γι' αὐτὸ καὶ δημοσιεύεται ὁλόκληρο πῶς κάτω.

Ὁ Γεώργιος Λασσάνης ἦταν βέβαια κατάλληλος γιὰ νὰ γράψει τὴν ἱστορία τῶν ἀρματολῶν καὶ τῶν κλεφτῶν τοῦ Ὀλύμπου — Μακεδονίας ἀφοῦ ἦταν καὶ ὁ ἴδιος φιλικὸς καὶ ἀγωνιστὴς, ὅπως καὶ συγγενικά του πρόσωπα. Δυστυχῶς, ὁμως, δὲν τὸ ἔκαμε, ἂν καί, ἀσφαλῶς, γινώριζε «ἀπὸ πρῶτο χέρι» πολλὰ καὶ ἦταν δυνατὸ νὰ προσθέσει περισσότερα ἀπὸ τίς ἀναμνήσεις τῶν συναγωνιστῶν του, ποὺ ζοῦσαν καὶ στὴ μετεπαναστατικὴ ἐποχὴ του. Εἶχε λοιπὸν τὴ δυνατότητα νὰ ἀναλάβει καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ περατώσει ἓνα παρόμοιο ἔργο, ὅπως ἀπέδειξε, ἄλλωστε, μὲ τὴν ποιότητα τῶν ἄλλων ἱστορικῶν ἐργασιῶν του. Ἐξάλλου, ἔζησε 50 ὁλόκληρα χρόνια καὶ μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 (μέχρι τὸ 1870) καὶ ἔφθασε στὴν προχωρημένη ἡλικία (γιὰ τὰ τότε δεδομένα) τῶν 77 χρόνων. Ἐνα παρόμοιο ἔργο θὰ ἦταν ἐξαιρετικὰ χρήσιμο καὶ θὰ συμπλήρωνε ἄριστα τὴν πολυτίμη εἰσαγωγὴ στὴν ἱστορία τοῦ κλεφταρματολισμοῦ, ποὺ προέταξε ὁ συμπολίτης του Νικόλαος Κασομούλης στὸ γνωστὸ ἔργο του «Στρατιωτικὰ ἐνθυμήματα».

Ὁ Γεώργιος Λασσάνης ὁμως δὲν καταπιάστηκε μὲ ἓνα παρόμοιο ἔργο, ἴσως γιὰτὶ δὲν τὸ ἤθελε ἢ ἐπειδὴ δὲν τὸ σκέφθηκε, ἢ, ἀκόμα, διότι τὸ θεωροῦσε ἐξαιρετικὰ δύσκολο καὶ γι' αὐτὸ, ἴσως, προτίμησε νὰ γράψει τὸ δημοτικὸ ποίημα, ποὺ καταχωρίζεται πῶς κάτω, ἐκτός ἂν ἔγραψε καὶ γιὰ τὸ θέμα τοῦτο ἀλλὰ τὸ σχετικὸ χειρόγραφο καταστράφηκε ἢ χάθηκε ἢ ἔχει παραπέσει, ὅπως συνέβηκε καὶ μὲ ἄλλα ἔργα του.

Ἴσως, πάλι, ἡ σύνθεση τοῦ ποιήματός του «Τὸ κλεφτόπωλον» νὰ ἦταν ἀνασταλτικὸς ἢ καταλυτικὸς παράγοντας γιὰ τὴ συγγραφὴ ἐνὸς πεζογραφικοῦ κειμένου, μιὰ καὶ σὲ τοῦτο τὸ τραγούδι του συμπεριέλαβε ὅσα ἤθελε νὰ περισώσει γύρω ἀπὸ τὸ θέμα αὐτὸ καί, μάλιστα, καὶ ὅσα δὲν ἔγιναν καθόλου ἢ τουλάχιστο δὲν συνέβηκαν ὅπως τὰ στιχοιργεῖ, «ποιητικὴ ἀδεία». Ἐξάλλου, τὸν ἐνδιέφερε ἰδιαίτερα νὰ διαιωνίσει τὴ μνήμη τοῦ ἀρχικλέφτη Πρασινονικόλα, ποὺ ἦταν συγγενὴς του καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο ἀφιερώνει μεγάλο μέρος τοῦ στιχοιργήματός του, μιὰ καὶ εἶναι ὁ συμπρωταγωνιστὴς καὶ ὁ τιμώμενος ἥρωάς του, ὅσο καὶ ὁ Νικοτσάρας.

Τὸ ἔργο τοῦτο τοῦ Γ. Λασσάνη, «Τὸ κλεφτόπωλον», παρουσιάζει ἐνδιαφέρον, ἀπὸ κάθε ἄποψη. Ἡ ἐδῶ δημοσίευσή του ὁμως δὲν ἀποβλέπει στὸ νὰ κριτικάρει καὶ νὰ παρουσιάσει τοῦτο σὰν φιλολογικὸ κείμενο. Δημοσιεύεται ὁλόκληρο γιὰ νὰ τὸ ἔχει ὁ ἀναγνώστης του μπροστά του καὶ γιὰτὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ καταχωριστοῦν, νὰ διαβαστοῦν καὶ νὰ κατανοηθοῦν — ἀξιοποιηθοῦν μονάχα τὰ τελευταῖα, τὰ 3-4, τραγούδια, ποὺ εἶναι ἀνέκδοτα, ἀλλὰ δίνεται ξεχωριστὴ (ἂν ὄχι μοναδική) σημασία στίς ἱστορικὲς πληροφορίες, ποὺ περιέχονται σὲ τοῦτο καὶ κυρίως γιὰ τὸν κλεφταρ-

ματολισμό. 'Αφήνεται σ' άλλους, στους ειδικούς, ή αξιολόγηση — κριτική και ή αξιοποίησή του από φιλολογική (λαογραφική, γλωσσολογική κ.τ.λ.). άποψη, γιατί ο σκοπός της δημοσιεύσεώς μας δέν είναι τούτος.

Τό ποίημα τοῦ Γ. Λασσάνη παρουσιάζει ένδιαφέρον από ιστορική άποψη, γιατί περιγράφει άριστα τή ζωή των κλεφταρματολῶν μέ βάση τήν προσωπική πείρα του και τίς γνώσεις που απέκτησε από τίς διηγήσεις των συναγωνιστών του. 'Ακόμα, μᾶς δίνει πληροφορίες για άγνωστους ή λίγο γνωστούς ή, τέλος, και γνωστούς κλεφταρματολούς τοῦ 'Ολύμπου και της Μακεδονίας και προσθέτει αρκετές ειδήσεις για όρισμένα γεγονότα των περιοχῶν τούτων και, μάλιστα, για τήν τόσο λίγο γνωστή προεπαναστατική περίοδο. Μονάχα που δέν είναι πάντοτε δυνατό νά ξεδιαλύνουμε και νά βροῦμε τήν αλήθεια, γιατί τό είδος τοῦ κειμένου («τραγούδια») και ή συχνή έλλειψη παράλληλων πηγῶν δέν μᾶς επιτρέπουν νά ξέρουμε, που τελειώνει ή είδηση και τό γεγονός και που άρχίζει ο μύθος και ή σύλληψη της φαντασίας τοῦ ποιητή, που προσπαθεῖ νά μιμηθεῖ τόν άνώνυμο στιχοπλόκο των δημοτικῶν τραγουδιῶν και που συχνά τό πετυχαίνει.

Τά πρωτότυπα των δύο πρώτων «τραγουδιῶν» βρίσκονται στην 'Αθήνα, στη βιβλιοθήκη της Βουλῆς ένῳ αντίγραφα τούτων και των δύο άλλων «τραγουδιῶν» υπάρχουν στη δημοτική βιβλιοθήκη της Κοζάνης.

Τά δύο πρώτα και τό τέταρτο είναι πλήρη, ένῳ τό τρίτο «τραγούδι» πρέπει νά είναι μικρό απόσπασμα ενός μεγαλύτερου που δέν διασώθηκε ολόκληρο ή θά είναι σχέδιο ενός τμήματος τοῦ τραγουδιού που δέν γράφηκε ποτέ, γιατί δέν είναι δυνατό νά αποτελιούνταν από 23 στίχους, μονάχα, όταν τό πρώτο έχει 698, τό δεύτερο 727 και τό τέταρτο 621 στίχους. 'Αλλιῶς, δέν εξηγείται ή αναγκαιότητά του, μιά και ήταν πιό φυσιολογικό νά συμπεριληφθεῖ και τούτο σέ άλλο «τραγούδι».

Όλα τά τραγούδια τοῦ στιχοουργήματος απέκτησα (σέ φωτοτυπικά αντίγραφα) από τίς άρχές τοῦ 1973 και τά έπεξεργάστηκα όλο τόν χρόνο, μελετώντας τα από κάθε άποψη και μαζεύοντας βιβλιογραφικά και άλλα σχετικά στοιχεία, καταρτίζοντας καρτέλες μέ τά κύρια όνόματα, πίνακα (υπόμνημα) των διορθώσεων τοῦ κειμένου κ.τ.λ., γιατί σκόπευα νά εκδώσω τό ποίημα σέ αὐτοτελές βιβλίο, μέ ποικιλόμορφες, φιλολογικές κ.τ.λ. παρατηρήσεις, πίνακες βιβλιογραφίας και λέξεων κ.τ.λ. 'Ενῳ όμως ή έργασία μου βρισκόταν σ' αὐτό τό στάδιο, τά δύο πρώτα τραγούδια τοῦ ποιήματος είδαν τό φῶς της δημοσιότητας, στά πλαίσια μιᾶς πιό γενικής εκδόσεως. 'Εξάλλου, οἱ άλλες υποχρεώσεις μου δέν επέτρεψαν νά τελειώσω τή σχετική προεργασία και ὑπῆρχε κίνδυνος νά μείνει άδημοσίευτο τό άποτέλεσμα της όλης προσπάθειας, όπως συμβαίνει μέ μιά δεκάδα από άλλες έργασίες μου, που προανήγγειλα τή δημοσίευσή τους, δέν κατόρθωσα όμως τήν πραγματοποίηση της υποσχέσεώς μου. Όμως — όπως έγραψα και άλλου — «τό

ἄριστο εἶναι ἐχθρὸς τοῦ καλοῦ» καὶ ὁ πολιτισμὸς δὲν δημιουργεῖται στὸ ἁλῶνι τῶν ἀπραγματοποιήτων καὶ τέλειων ὀνείρων. Ἔλλωστε, δὲν μὲ ἄφησαν νὰ . . . «ἀγιάσω» καὶ οἱ συνεχεῖς ὑπενθυμίσεις τῶν φίλων μελῶν τοῦ δραστήριου Δ.Σ. τῆς Ἑταιρείας Θεσσαλικῶν Ἑρευνῶν, στὸ ὁποῖο εἶχα ἀνακοινώσει ὅτι ἐτοίμαζα τὴν ἔκδοση τοῦ ποιήματος τοῦ Γ. Λασσάνη.

Ἐντῶμεταξὺ, δημοσίευσα πρὶν χρόνια (1973) τὰ ἱστορικά στοιχεῖα, ποὺ εἶχα συγκεντρώσει γιὰ τὸν Νικοτσάρα ¹ στὰ πλαίσια τῆς προσπάθειάς μου νὰ μαζέψω ὅσα εἶχαν γραφεῖ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ γιὰ τοὺς κλεφταρματολοὺς, ποὺ ἀναφέρει ὁ Γεώργιος Λασσάνης σὲ τοῦτο τὸ στιχοῦργημά του, «Τὸ κλεφτοπόλων». Καὶ τοῦτο γιατί φοβόμουν ἀπὸ τότε ὅτι, κυνηγώντας τὸ ἀρτιότερο, δὲν θὰ πραγματοποιοῦσα σύντομα (ἢ καὶ καθόλου) τὴν ἀπόφασή μου νὰ βοηθήσω τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα, προσφέροντας γιὰ ἀξιοποίηση καὶ χρησιμοποίηση τὰ στοιχεῖα ποὺ βρῆκα. Καὶ ὁ φόβος μου ἀποδείχθηκε, δυστυχῶς, δικαιολογημένος, ἔννεα ὁλόκληρα χρόνια, μέχρι τώρα . . .

Τελικά, λοιπόν, δημοσιεύω τὸ σχετικὸ κείμενο, στὸ ὁποῖο ἀποκατέστησα σιωπηρὰ τὰ φανερά λάθη, ὅσα, βέβαια, μπόρεσα, γιατί ὑπάρχουν καὶ λέξεις ποὺ δὲν κατόρθωσα νὰ διαβάσω ἢ νὰ κατανοήσω ἢ δὲν πρόλαβα νὰ ἐξηγήσω ἢ νὰ ἀποκαταστήσω. Πάντως, προσπάθησα νὰ μὴ ἀλλοιώσω τὴν ἰδιορρυθμίαν τοῦ στίχου καὶ τῶν χρησιμοποιούμενων λέξεων καὶ φράσεων. Ἡ δημοσίευση ὁμως τοῦ σχετικοῦ πίνακα (ὑπομνήματος) θὰ εἶχε προσθέσει ἀρκετὲς σελίδες καὶ θὰ ἄλλαζε τὴ μορφή καὶ τὸν σκοπὸ τῆς ἐργασίας, ποὺ προανάφερα, γι' αὐτὸ δὲν γίνεται τοῦτο, ἂν καὶ ἔχω κάμει τὴ σχετικὴ προεργασία.

Πρὶν ἀπὸ τὸ κείμενο τῶν 1 - 4 τραγουδιῶν, ποὺ καταχωρίζεται πρὶν κάτω, δημοσιεύεται ἡ παράγραφος μὲ τίς ἱστορικὲς πληροφορίες ποὺ ἀποκτοῦμε γιὰ κλεφταρματολοὺς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ γιὰ ὀρισμένα ἱστορικὰ γεγονότα, ποὺ μνημονεύονται στοὺς στίχους.

Ἀξίζει, ἀκόμα, νὰ προσεχθοῦν οἱ εἰκόνες, ποὺ δίνει ὁ ποιητὴς Γ. Λασσάνης ἀπὸ τὴ σκληρὴ μὰ καὶ γραφικὴ ζωὴ τῶν κλεφταρματολῶν, ὅπως γιὰ τὸν ὄρκο καὶ τὴν τελετὴ ἀδελφοποιήσεώς τους (βλ. στίχ. II, 480 κέ., 565 κ.έ.), γιὰ τίς βαθμίδες προαγωγῆς, τίς τάξεις τους (βλ. στίχ. II, 61 κέ., 348 κέ. καὶ 703 κέ.), γιὰ τὸν τρόπο τῶν γιορτῶν καὶ τῶν διασκεδάσεών τους (βλ. στίχ. I, 34 κέ.) σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ βάσανα τῶν ραγιάδων τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν (βλ. στίχ. I, 105 κέ.). Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἐπίσης ἡ κριτικὴ τοῦ Λασσάνη γιὰ τὸν Ἀλὴ πασά τῶν Ἰωαννίνων (τραγοῦδι IV, 16 κ.έ.) καὶ ἰδιαίτερα (τραγοῦδι II, 199 κ.έ. καὶ IV, 83 κ.έ.) γιὰ τοὺς χριστιανοὺς ραγιάδες τῆς αὐλῆς του, ποὺ θυμίζει τὸν «Ἀνώνυμο Ἑλληνα».

1. Βλ. τὴν πρώτη μελέτη μου τῆς προηγούμενης σημειώσεως καὶ ἰδιαίτερα τὴ σ. 222, στὸ τέλος, ὅπου ἀναγγελλόταν ἡ κριτικὴ, τότε, ἔκδοση τοῦ ποιήματος τοῦ Λασσάνη.

II. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΑΠ' «ΤΟ ΚΛΕΦΤΟΠΩΛΟΝ» ΓΙΑ ΚΛΕΦΤΑΡΜΑΤΟΛΟΥΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΡΑΠΑΣ (ΠΕΤΡΑΣ)

Τὰ τέσσερα «τραγουδία» τοῦ ποιήματος τοῦ Γ. Λασσάνη περιέχουν — ὅπως σημειώθηκε κιόλας — ἀρκετὲς καὶ ἀξιόλογες πληροφορίες γιὰ κλεφταρματολοὺς τῶν περιοχῶν τῆς Θεσσαλίας, τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Μακεδονίας ἀλλὰ καὶ γιὰ ἄλλα ἀξιοσημείωτα πρόσωπα, γιὰ μάχες, ἱστορικά γεγονότα κ.τ.λ., γύρω στὸ 1790, ὅπως ἀναπτύσσεται πιὸ κάτω. Ἄλλωστε, γι' αὐτὸ ἀπετέλεσε ἀντικείμενο τῆς μελέτης μας καὶ γιὰ τοῦτο κυρίως δημοσιεύεται πιὸ κάτω.

Α'. Κ λ ε φ τ α ρ μ α τ ο λ ο ι

Θὰ σημειώσουμε λοιπὸν τὶς σπουδαιότερες πληροφορίες, ἀρχίζοντας ἀπὸ ὅσες ἀναφέρονται στοὺς μνημονευόμενους κλεφταρματολοὺς, μὲ ἀλφαβητική σειρά, προτάσσοντας ὅμως ὅσα στοιχεῖα μᾶς δίνονται γιὰ τοὺς σπουδαιότερους, δηλαδὴ γιὰ τοὺς Τσαραῖους (Πάνο καὶ Νίκο) καὶ γιὰ τὸν Πρασινονικόλα :

1. Οἱ Πάνος καὶ Νίκος Τσάρας.

Ὁ Νικοτσάρας ἢ Νίκος Τσάρας ἦταν γιὸς τοῦ ξακουστοῦ κλεφταρματολοῦ τοῦ Ὀλύμπου Πάνου Τσάρα ἢ Τζιάρα — Τζάρα.

Ὁ Πάνος Τσάρας, στὸ πιὸ κάτω κείμενο, ἀναφέρεται πολλὰς φορές.

Ἔτσι, μαθαίνομε ὅτι (ὁ Πάνος Τσάρας) ἦταν ὁ προηγούμενος «καπιτάνος» τῶν κλεφταρματολῶν τοῦ τραγουδιοῦ καὶ δίνονται (βλ. στίχους I, 232 - 269 καὶ I, 414 - 424) τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ περιγράφονται οἱ ἱκανότητές του μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς πρώτης ἐμφάνισέως (στοὺς ἀγωνιστὲς) τοῦ γιοῦ του Νικοτσάρα.

Ὁ στιχουργὸς τὸν περιγράφει ὡς γενναῖο ἀγωνιστὴ, ποὺ προκαλοῦσε σεβασμὸ στὰ παλικάρια του καὶ φόβο στοὺς ἐχθρούς του, ἀκόμα καὶ στοὺς ἐμπειροπόλεμους Ἀρβανίτες (πρβλ. καὶ τοὺς στίχ. II, 260 καὶ 266).

Ὁ Πάνος Τσάρας — ὅπως εἶναι γνωστὸ — δολοφονήθηκε, γεγονὸς ποὺ οἱ ἄντρες του θυμόνταν ἔντονα καὶ μὲ μεγάλη συγκίνηση καὶ θεωροῦσαν ἱερὸ τόπο «τὸ ἀλωνάκι», ὅπου χύθηκε τὸ αἷμα του (βλ. τοὺς στίχ. II, 705 καὶ IV, 510 κέ.).

Καὶ ὁ ποιητὴς θεωρεῖ (βλ. στίχ. IV, 545 κ.έ.) δολοφόνου τοῦ Πάνου Τσάρα τὸν ψυχογιό, πρωτοπαλικάρο καὶ πνευματικὸ του συγγενή — ἀγωνιστὴ Βλαχοδόδωρο, στὸν ὁποῖο — ὅπως γράφει τοῦτος — ἔστειλε τὸν Νίκο, ὅταν πέθανε ἡ γυναῖκα του καὶ ἄφησε τὸν γιό του ἀνήλικο.

Ὁ Νίκος Τσάρας εἶναι τὸ κύριο πρόσωπο ποὺ κυριαρχεῖ σ' ὅλο-

κληρο τὸ ποίημα, στὸ ὁποῖο (: «κλεφτόπωλον») καὶ ἀφιερώθηκαν οἱ περισσότεροι στίχοι.

Ὁ Γ. Λασσάνης μᾶς περιγράφει τὴν ἐμφάνισή του (βλ. στίχ. I, 214 κέ.), τὶς σωματικές, ψυχικὲς καὶ σκοπευτικὲς ἱκανότητές του (βλ. στίχ. I, 376 κέ. καὶ IV, 584 κέ.), οἱ ὁποῖες, ἄλλωστε, ἦσαν γνωστὲς καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές¹.

Ὁ Γ. Λασσάνης, μὲ τὴν εὐκαιρία τούτη, μᾶς δίνει ἀξιόλογες (πρόσθετες ἢ καὶ καινούργιες) πληροφορίες γιὰ τὰ ἀγωνίσματα καὶ γιὰ τὶς δοκιμασίες στὶς ὁποῖες ὑποβάλλονταν οἱ κλεφταρματολοί².

Ὁ ποιητὴς διηγεῖται στὴν ἀρχή, στὸ πρῶτο τραγούδι (βλ. στίχ. I, 316 κέ. καὶ 352), ὅτι ὁ Νικοτσάρας ἔκαμε κλέφτης στὸ σῶμα τοῦ Ταμπάκη γιὰ τρεῖς μῆνες μονάχα, γιατί ὁ καπετάνιος αὐτὸς «προσκύνησε» ὕστερα στὸν Ἀλὴ πασά τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁ νεαρὸς ἀγωνιστὴς ἔφυγε. Στὸ τέλος ὁμως, στὸ τέταρτο τραγούδι (βλ. στίχ. IV, 534 κέ.), παραδίδει ἄλλη ἐκδοχή : Μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ πατέρα του, ὁ Βλαχοθόδωρος πῆρε τὸν Νίκο (: «τὸ Τσαρόπωλον») ἀπὸ τὸ σπῖτι του καὶ τὸν ἐγκατέστησε στὴ Βουβάλα, στὸ μικρὸ μετόχι τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ Σπαρμού³, γιατί δὲν ἦταν δυνατό νὰ τὸν κρατήσῃ πιά ἀλλὰ ἤθελε καὶ νὰ τὸν παρακολουθεῖ ἀπὸ κοντά, μιά καὶ φοβόταν τὴν ἐκδίκησή του, ὅταν θὰ ἐνηλικιώνόταν. Διαδόθηκε ὁμως, πρὶν ἔντεκα χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ ὁ Νίκος ἐμφανίστηκε στοὺς κλεφταρματολοὺς τοῦ πατέρα του, ὅτι ὁ Ἀλὴ πασάς τῶν Ἰωαννίνων ἤθελε νὰ τὸν πάρῃ κοντά του, στὰ Γιάννινα, ὁπότε ὁ ἱερωμένος θεῖος του Σάββας, ἡγούμενος στὰ Μετέωρα, ἀδελφὸς τῆς μητέρας του, τὸν ἔκλεψε καὶ τὸν πῆρε μαζί του (στὰ Μετέωρα), ὅπου τὸν γύμναζε ὁ ἴδιος, πνευματικά καὶ ψυχικά. Ὅταν ἔγινε εἴκοσι χρόνων, τοῦ φανέρωσε πὼς ἦταν γιὸς τοῦ δολοφονημένου Πάνου Τσάρα, γεγονὸς ποὺ ἄλλαξε ραγδαῖα τὸν χαρακτήρα καὶ τὴ συμπερι-

1. Βλ. C. Fauriel (μετ. Ἀπ. Δ. Χατζηεμμανουήλ), Δημοτικὰ τραγούδια τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1956, σ. 35 καὶ 147.

2. Βλ. Κώστα Ι. Τσιάντα, Τὰ ἀγωνίσματα τῶν κλεφταρματολῶν καὶ ἡ ἐθνεγερσία, ἐκδ. 2η, Ἰωάννινα 1980, σ. 43 καὶ πρὸ γενικά σ. 33 κέ., ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία. Πρβλ. καὶ Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. 2ος, ἐκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 383-388, ὅπως καὶ Περικλῆ Ροδάκη, Κλέφτες καὶ ἀρματολοί, τόμ. 1ος, Ἀθήνα 1975, σ. 219-244.

3. Βλ. γιὰ τὸ μοναστήρι τοῦτο στοῦ Γρηγορίου Π. Βέλκου, Ἡ ἐπισκοπὴ Δομενικοῦ καὶ Ἑλασσόνος, Ἑλασσόνα 1980, σ. 122-123 καὶ Εὐαγγ. Α. Σκουβαρά, Ὀλυμπιώτισσα, Ἀθήναι 1967, σ. 631 (πίνακα κυρίων ὀνομάτων). Γιὰ τὸν συνοικισμό Βουβάλα βλ. Γρηγορίου Π. Βέλκου, Πατριδογραφία Ἑλασσόνος [ἁ.τ.έ. καὶ ἁ.χ.έ.], σ. 25-29. Πρβλ. τοῦ Ἰδίου, Ἡ ἐπισκοπή..., σ. 96 καὶ Εὐαγγ. Α. Σκουβαρά, ὁ.π.π., σ. 611 (τὸν πίνακα κυρίων ὀνομάτων).

φορά του. Κατόπιν τούτου ο ήγούμενος Σάββας διάλεξε το «πρωτότον»¹ του διαδόχου του Πάνου Τσάρα, του Πράσινου Νικόλα (Πρασινονικόλα), όπου και εμφανίστηκε σάν άγνωστος ο Νικοτσάρας, διαγωνίστηκε, πέτυχε στη δοκιμασία και έντάχθηκε στο σώμα αυτό.

Άπ' όσα όμως ξέρομε άπ' άλλες πηγές² ή δεύτερη πληροφορία του Γ. Λασσάνη δέν φαίνεται νά ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, όπως γράφεται και πιό κάτω. Δέν γνωρίζομε άν τούτο όφείλεται σέ άγνοια της αλήθειας ή σέ ήθελημένη μυθοπλασία του, «ποιητική άδεία», όπως θα λέγαμε. Ή πρώτη άποψή του, ότι δηλαδή ο Νίκος Τσάρας ύπηρετήσε πρώτα στο σώμα του καπετάνιου Ταμπάκη, φαίνεται πώς είναι σωστή, μιά και ξέρομε άπό τόν Νικόλαο Κασομούλη ότι και ο καπετάνιος τούτος συγκαταλεγόταν μεταξύ των διαδόχων του Πάνου Τσάρα και κηδεμόνων του Νίκου, των όνομαζόμενων «Τζαραίων»³.

Είναι γνωστό ότι ο Νικοτσάρας γεννήθηκε γύρω στά 1770⁴ και, συνεπώς, άν δεχτούμε τά χρονολογικά δεδομένα του Γ. Λασσάνη, πρέπει νά συμπεράνουμε ότι, άφοϋ ή δολοφονία του Πάνου Τσάρα έγινε γύρω στά

1. Είναι γνωστό ότι ή οικογένεια των Τσαραίων είχε δικαιώματα στο άρματολίκι, που απέκτησε ο Πάνος Τσάρας μετά τόν θάνατο του Ζήδρου, του όποιου ήταν πρωτοπάλικαρο. Βλ. Νικόλαου Κασομούλη, Ένθυμήματα στρατιωτικά της επαναστασεως των Έλλήνων 1821-1823. Προτάσσεται ιστορία του άρματολισμοϋ, εισαγωγή και σημειώματα του Γιάννη Βλαχογιάννη, τόμ. 1ος, Άθήναι 1939, σ. 10, και κυρίως σ. 40-41, Πρβλ. Ίωάν. Κ. Βασδραβέλλη, Άρματολοι και κλέφτες εις την Μακεδονίαν έκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 14. Γενικά γιά τούς κλεφταρματολούς άπό κάθε άποψη βλ. Άποστολόου Ε. Βακαλόπουλου, Ίστορία του Νέου Έλληνισμού, τόμ. 2ος. έκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 364-391, όπου πλούσια βιβλιογραφία. Νέες πληροφορίες γιά τόν μακεδονικό κλεφταρματολισμό βλ. στη μελέτη του Γιώργου Χ. Χιονίδη, Άνέκδοτα έγγραφα και άγνωστα στοιχεία γιά κλεφταρματολούς και γιά την επανάσταση (1821-1822) στη Μακεδονία και ιδιαίτερα στόν Όλυμπο, περ. «Μακεδονικά» 20 (1980) 103-165.

2. Βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ό Νικοτσάρας, δ.π. π., σ. 224-225, όπου και βιβλιογραφία, και κυρίως Νικόλαου Κασομούλη, δ.π.π., σ. 45, 49 και 75.

3. Βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ό Νικοτσάρας, σημ. 2 της σ. 226, όπου και βιβλιογραφικές παραπομπές. Άς τονισθεϊ ότι ο Λασσάνης άποκαλεί «Τζαρόπουλον» (βλ. στίχ. IV, 541 και 620) τόν Νίκο Τσάρα, δηλαδή τό παιδί του Πάνου Τσάρα. Άκόμα, πρέπει νά σημειωθεϊ ότι ο Λασσάνης δίνει τούς τύπους «κλεφτόπωλον», «πωλία» (βλ. στίχ. I, 473), «Τζαρόπωλον» κ.τ.λ., δηλαδή άντικαθιστά τό ου μέ ω, κάμνοντας άφύσικη χρήση (μάλλον κατάχρηση) του τελευταίου γράμματος. Τούτο είναι και ή πιό χαρακτηριστική γλωσσική ιδιορρυθμία του, τουλάχιστο γιά τά σημερινά δεδομένα.

4. Βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ό Νικοτσάρας, σημ. 3 και 4 των σ. 221-222, όπου και σχετική βιβλιογραφία.

1787¹, δὲν ἦταν δυνατό ὁ Νίκος Τσάρας νὰ ἔμεινε ἔντεκα χρόνια στὰ Μετέωρα, κοντὰ στὸν φερόμενο σάν θεῖο του ἡγούμενο Σάββα (χώρια τὸν καιρὸ πού διέμεινε στὸ μετόχι τοῦ Σπαρμού), γιατί ἔτσι φθάνομε στὴ χρονολογία (1787 σὺν 11) 1798 τουλάχιστο, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς γράφει (βλ. στίχ. I, 230) ὅτι ὁ Νικοτσάρας φαινόταν εἰκοσάχρονος, περίπου, ὅταν ἐμφανίστηκε στὸν Πρασινονικόλα, ἐνῶ ἄλλοῦ (βλ. στίχ. IV, 592) ρητὰ ἀναφέρει ὅτι ὁ θεῖος τοῦ φανέρωσε τὴν ἀλήθεια γιὰ τὴ δολοφονία τοῦ πατέρα του «ἀφοῦ ἐπάτησε τὸ εἰκοστὸν τοῦ ἔτος». Ἔτσι ὁμοῦς τὰ διαδραματιζόμενα γεγονότα, στὸ ποίημα τοῦ Λασσάνη, πρέπει νὰ τοποθετηθοῦν (1770 σὺν 20) στὴ χρονιά τοῦ 1790. Πρέπει λοιπὸν νὰ καταλήξουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ δευτέρα διήγηση τοῦ Γ. Λασσάνη δὲν ἀνταποκρίνεται στίς σωστὲς χρονολογίες τῶν γεγονότων οὔτε στὴν πραγματικότητα, καὶ ὅτι μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀναφερόμενα πρόσωπα εἶναι πλάσματα τῆς μυθοπλασίας τοῦ σάν ποιητῆ. Συγκεκριμένα, γιὰ τὴν περίπτωση τοῦ μνημονευομένου θείου του, ἡγούμενου Σάββα καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τοῦτον καὶ τὸν Νικοτσάρα κ.τ.λ. πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν σὲ ἡθελημένο ἢ ἀκούσιο μῆρδεμα μὲ τὸ γεγονὸς πὺ βεβαιώνεται ἀπ' ἄλλες πηγές ὅτι ὁ Νίκος Τσάρας μορφώθηκε στὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Τριάδας Γιαννιωτῶν, ὅσο ζοῦσε ἀκόμα ὁ πατέρας του μὲ τὴ φροντίδα του, ἀπὸ τὸν ἀρχιμανδρίτη Ἀνθίμο, πὺ ἦταν ἡγούμενος (μετὰ τὸ 1780) τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Ὀλυμπιώτισσας, στὴν Ἐλασσόνα².

Σύμφωνα μὲ τὸν Γ. Λασσάνη ὁμοῦς (βλ. στίχ. IV, 612 κέ.), ὁ Νικοτσάρας ἔγινε καπετάνιος μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Πρασινονικόλα, πὺ συνέβηκε στὴ μάχη τῆς Κράπας τοῦ Ὀλύμπου, στὰ 1790.

2. Ὁ Πρασινο - Νικόλας

Δὲν εἶχαμε προηγούμενα ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὴν ὕπαρξη καὶ τὴ δράση του, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀναφορά του ἀπὸ τὸν Γάλλο ἱστορικὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ περιηγητῆ Πουκεβίλ³. Ἀκόμα, γνωρίζαμε ὅτι

1. Βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ὁ Νικοτσάρας, σημ. 3 τῆς σ. 224. Πρβλ. ὁμοῦς καὶ Ἰωάννου Πετρώφ, Περίδοξος κλεφτουριά τῆς Μακεδονίας, μὲ εἰσαγωγή... προσθήκες καὶ ἐπιμέλεια Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 140-175 καὶ κυρίως τίς σ. 142 καὶ 143, ὅπου ἡ δολοφονία του τοποθετεῖται στὸ 1792.

2. Βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ὁ Νικοτσάρας, σ. 214-225.

3. Βλ. F.C.H.L. Pouqueville, Histoire de la régénération de la Grèce, τόμ. 1ος, ἔκδ. 2η, Παρίσι 1825, σ. 105 καὶ τὴν ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ Ξενοφ. Δ. Ζυγούρα, μὲ τίτλο, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἥτοι ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος, τόμ. 1ος, Ἀθήναι 1890, σ. 68, ὅπου γράφονται τὰ ἑξῆς: «Ἐν μέσῳ τῶν διαφόρων τούτων ἀκολασίων, ὁ Ἀλῆ πασῶς, ὑπὸ φιλοδοξίας κυριευθεὶς, ἐβαίνει πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Μὴ ὄν ἡχαριστημένος διότι προσέλαβε τὸν Ἰμβράῆμ τοῦ Βερατίου, συνήγαγεν ἀμέσως

μέ τὸ ἐπώνυμο τοῦτο (Πράσιнос) εἶναι γνωστοὶ διάφοροι, ὅπως ὁ Ζαγορήσιος Γεώργιος Πράσιнос ¹ (1822). Τὸ ἐπίθετο τοῦτο φέρουν καὶ σημερινοὶ Ἕλληνες, κάτοικοι τῆς περιοχῆς Ἀθηνῶν, τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Παρισιοῦ κ.ἄ. Μερικοὶ συγγέουν ἢ συμπλέκουν τὸ ἐπώνυμο αὐτοῦ τοῦ ἀγωνιστῆ μετὸν τόπο τῆς καταγωγῆς του (τὴν Κοζάνη) καὶ τὸν ὀνομάζουν Νικόλα Κοζάνη ². Πάντως, στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1878 μνημονεύεται καὶ ἓνας ἀγωνιστῆς μετὸ συγγενικὸ ἐπίθετο (Γεώργιος) Κοζανίτης ³. Πιθανὸ νὰ ἀναφέρεται στὸν Πρασινονικόλα δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς συλλογῆς τοῦ Φώτη Δ. Παπανικολάου ⁴. Ἄλλοι πάλι γράφουν ὅτι ὁ καπετάν

ἢ ἐμμέσως τοὺς ἀρχηγούς τῶν ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν περιφρονηθέντων ἀρματολῶν, παραλαβὼν αὐτοὺς ἐπὶ μισθῷ. Ἀλλὰ καὶ μὴ δυνάμενος καθόλου νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτοὺς συνεφωνήθη ἵνα ὁ ἐκ Κοζάνης Νικόλαος, ὁ Μπουκουβάλας, ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Σταθᾶς, ὁ Εὐθύμιος Βλαχάβας, ὁ Ζίντρος, ὁ Μακρῆ-Ἀθανάσιος καὶ ὁ ἐκ Γρεβενῶν Μακρῆ-Παῦλος τηρήσωσιν ἐνοπλον οὐδετερότητα. Ἐπὶ τῶν αὐτῶν βύσεων ἐσυνθηκολόγησε μετὰ τοῦ ἐκ Πρεβέζης Χρηστάκη καὶ τινῶν ὁπαδῶν τοῦ πειρατοῦ Λάμπρου Κατσώνη». Πρβλ. Παναγιώτου Κ. Κουγιτέα, Πραγματεία τοπογραφικῆ, ἱστορικῆ καὶ ἐθνολογικῆ τῆς Ἀνω Ἀλβανίας ἢ Ἰλλυρίας, Κάτω Ἀλβανίας ἢ μακεδονικῆς Ἰλλυρίας καὶ Ἠπείρου, Ἀθῆναι 1905, σ. 222 καὶ Γιάννη Βλαχογιάννη, δ.π.π., σημ. 2 τῶν σ. 6-7, ὁ ὁποῖος παραπέμπει στὸν Πουκεβίλ. Πρβλ. καὶ τὸ ταξιδιωτικὸ βιβλίον τοῦ F. Rouquerville, Voyage de la Grèce, ἐκδ. 2η, τόμ. 3ος, Παρίσι 1826, σ. 327-328, ὅπου γράφει ὅτι : «Οἱ ἦχοι τοῦ Ὀλύμπου ξανάλεγαν τὰ ὀνόματα τοῦ Νικόλα Κοζάνη, ποῦ ἡ Γερμανία λογαρίαζε στὸν ἀριθμὸ τῶν ταγματάρχων τοῦ στρατοῦ της. Τοῦ Μπουκουβάλα, ὁ ὁποῖος ἦταν ὁ τρόμος τῶν Ἀλβανῶν Μουσουλμάνων (Λιάπηδων :). Τοῦ Ζίντρον, ποῦ 20 χρόνια ὑπερσπίζονταν τὶς ἐλευθερίες τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἑλασσόνας. Τοῦ Τόσκα, ποῦ μετὰ τὸ σίδερο καὶ τὴ φωτιά κυνηγοῦσε τοὺς Τούρκους τῶν Γρεβενῶν, ποῦ ἦταν τότε πόλη σὲ ἀκμή...». Ὁ Γ. Α. Ἀρς, Ἡ Ἀλβανία καὶ ἡ Ἠπειρος κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, Μόσχα 1963 (ρωσικά), σ. 148-149 καὶ σημ. 59, γράφει ὅτι ὁ πόλεμος τοῦτος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ τοῦ Βερατίου ἐγίνε στὰ 1789 καὶ ἀναφέρει ὅτι σὲ τοῦτον ἔλαβαν μέρος καὶ οἱ κλεφταρματολοὶ Παλαιόπουλος, Καναβὸς καὶ Μπουκουβάλας. Πρβλ. καὶ Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. 4ος, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 564-565, Ὁ Εὐριπίδης Ι. Μπουκουβάλας, Τὸ ἀρματολίκι τῶν Ἀγρᾶφων, τόμ. 1ος, Ἀθῆνα 1980, σ. 294-295, γράφει ὅτι ἔλαβε μέρος στὰ γεγονότα τοῦτα ὁ ἀνεγνὸς τοῦ Μπουκουβάλα, ὁ Θανάσης, καὶ τὰ τοποθετεῖ στὰ χρόνια 1786 μετὰ 1794, ἀκολουθώντας μᾶλλον τὸν Παν. Ἀραβαντινὸ, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, τόμ. 1ος, Ἀθῆναι 1856, σ. 281 κέ., ὁ ὁποῖος δέχεται ὅτι τοῦτο ἐγίνε στὰ 1794. Βλ. ἐπίσης τοῦ Ἰδίου (Εὐρ. Ι. Μπουκουβάλα), δ.π.π., τόμ. 2ος, Ἀθῆνα 1981, σ. 18 κ.ε.

1. Βλ. Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Τόμος 5ος, τεῦχος Ιον. Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου. Ἐπιμέλεια Ἑμμ. Πριτωγάλου, Ἀθῆνα 1963, ἔγγραφο 63 (τῆς 12.1.1822), σ. 87-96 καὶ κυρίως σ. 93.

2. Βλ. F. Rouquerville, Voyage..., σ. 327.

3. Βλ. Ἀριστ. Χρ. Κωστοπούλου, Ἡ συμβολὴ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνας τοῦ ἔθνους, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 146.

4. Φώτη Δ. Παπανικολάου, Λαογραφικὰ Δυτικῆς Μακεδονίας, τόμ. 1ος, Θεσσαλονίκη 1962, ἀριθμ. 124, σ. 229-230.

Νικόλας ήταν γόνος της περίφημης οικογένειας κλεφταρματολών Μειντάνη και ότι είχε και αυτός (ὁ Πρασινοκόλας;) τὸ ἴδιο ἐπίθετο ¹.

Ὁ Γεώργιος Λασσάνης μᾶς δίνει πολλές πληροφορίες γι' αὐτὸν τὸν καπετάνιο, τίς ὁποῖες γνώριζε «ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως» γιατί ἦταν ἀνεψιὸς του, δηλαδή ἡ μητέρα του Αἰκατερίνη ἦταν κορίτσι τοῦ Γεωργίου καὶ τῆς Χιόνως Χατζηκλήμου, ποὺ εἶχαν υἱοθετήσει τὸν Νικόλα (φυσικὸ γιὸ ἐνὸς φτωχοῦ παπᾶ), γιατί ἦσαν, στὴν ἀρχή, ἀκληρο ζευγάρι. Ἡ Αἰκατερίνη παντρεύτηκε μὲ τὸν Νάνο Λάτζκο Σαπουντζή, ποὺ ἦταν πρωτοξάδελφος τοῦ Γεωργίου Αὐλιώτη. Τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου της ὁμως ἔφθασαν στὴν Κοζάνη ἄνθρωποι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ μὲ διαταγὴ νὰ πάρουν τὴν (Αἰ-)Κατερίνη σκλάβα γιὰ τὸ χαρέμι του. Τότε ὁ Πρασινοκόλας σκότωσε τοὺς δύο ἀπεσταλμένους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ κατόπι τούτου ἀναγκάστηκε νὰ πάρει τὰ βουνὰ καὶ νὰ γίνεи κλέφτης, ἂν καὶ ἦταν μόλις 16 χρόνων. Ὁ Νικόλας πῆρε τὸ ἐπίθετο Πράσινος, ἐξαιτίας τῆς πράσινης ὄψεώς του. Ἐκαμε λοιπὸν τρία χρόνια ἀρχάριος κλέφτης, ἔντεκα παλικάρι καὶ δύο πρωτοπαλικάρο καὶ μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Πάνου Τσάρα οἱ σύντροφοί του τὸν ἐξέλεξαν καπετάνιο, ὅταν δηλαδή ἦταν (16 σὺν 3 σὺν 11 σὺν 2) 32 χρόνων ².

1. Βλ. Γιάννη Βλαχογιάννη, δ.π., σμ. 2 τῶν σ. 6-7, ὁ ὁποῖος γράφει ὅτι, σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τοῦ Νικ. Κασομούλη, ὁ Νικόλαος Κοζάνης ἦταν ἀπόγονος τῆς οικογένειας Μεγδάνη (Μειντάνη), γιὰ τὴν ὁποία βλ. Βασίλη Δημητριάδη, Ἡ Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν Ἑβλιγιὰ Τσελεμπή, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 52 κέ., 54 κέ., 60 καὶ σμ. 2, 61 καὶ σμ. 3 καὶ 176 καὶ κυρίως σ. 60, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία, ἀπὸ τὴν ὁποία βλ. κυρίως τὴν ἐργασία τοῦ Ἀποστόλου Ε. Βακαλόπουλου, Ὁ ἀρματολὸς Μειντάνης, περ. «Ἑλληνικά» 13 (1954) 160-164, ποὺ ἀναδημοσιεύτηκε στὸν τόμο του, «Παγκαρπία μακεδονικῆς γῆς», Θεσσαλονίκη 1980, σ. 475-479. Πρβλ. Ν. Κ. Γιαννοῦλη, Τὸ ἀρματολίκι Ἀσπροποτάμου κι οἱ Στορναράοι, Ἀθήνα 1981, σ. 31-35 (ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ τὸν Νικ. Κασομούλη) καὶ Περικλῆ Ροδάκη, δ.π., σ. 157-163.

2. Βέβαια, ὁ Γ. Λασσάνης δὲν ἀκριβολογεῖ, ἰδιαίτερα γιὰ τίς χρονολογίες τῶν γεγονότων στὰ ὁποῖα ἀναφέρεται. Βλ. σχετικὰ καὶ στοῦ Β. Γ. Σαμπανόπουλου, Ἐκκλησία καὶ ἐπαναστατικὰ κινήματα στὴν Κοζάνη, Θεσσαλονίκη 1973, σμ. 1 τῆς σ. 23. Πραγματικὰ, παρατηρῶ τὰ ἐξῆς χρονολογικὰ προβλήματα: 1. Ὁ Γέρο Τσάρας σκοτώθηκε γύρω στὰ (1787) 1790, ὅποτε ἔγινε καπετάνιος ὁ Πρασινοκόλας. Ἄν λάβουμε ὑπόψη ὅτι χρειάστηκε (3 σὺν 11 σὺν 2) 16 χρόνια γιὰ νὰ πάρει τοῦτο τὸ ἀξίωμα καὶ ὅτι «ὅταν βγῆκε στὸ κλαρί» ἦταν 16 χρόνων, καταλήγομε στὸ ὅτι πρέπει νὰ γεννήθηκε (16 σὺν 16 ἴσο 32, ἀφαιρούμενα ἀπὸ τὸ 1790 ἴσο) γύρω στὰ 1758. 2) Ἄν πάρουμε ὁμως σὰν δεδομένο (βλ. Β. Σαμπανόπουλου, δ.π., σ. 22-23) ὅτι ἡ Αἰκατερίνη Χατζηκλήμου γεννήθηκε τὸ 1773 καὶ παντρεύτηκε 14 χρόνων, φθάνομε στὸ 1787, ὅποτε ἔγινε τὸ ἐπείσοδιο καὶ ὁ Πρασινοκόλας ἦταν 16 χρόνων. Ἄρα, θὰ πρέπει νὰ γεννήθηκε (1787-16) τὸ 1771, ποὺ δὲν εἶναι δυνατό γιατί, ἂν προσθέσουμε τὴν ἡλικία τῶν 16 χρόνων, ποὺ εἶχε ὅταν ἔγινε κλέφτης, φθάνομε στὸ 1787, καὶ ὕστερα τὰ 16 χρόνια ποὺ ἔκανε γιὰ νὰ γίνεи καπετάνιος, καταλήγομε (1787 σὺν 16) στὰ 1803, ἀλλὰ εἶναι γνωστὸ (ὅπως εἶπαμε)

Ἄν λοιπόν δεχτοῦμε ὅτι ὁ Πάνος Τσάρας δολοφονήθηκε γύρω στὰ 1787-1790 πρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι ὁ Πρασινονικόλας γεννήθηκε γύρω στὰ 1755-1758 (1787 ἢ 1790-32). Ἐξάλλου, ξέρομε — ὅπως σημειώθηκε — ὅτι ὁ Νίκος Τσάρας (Νικοτσάρας) γεννήθηκε στὰ 1770-1771 καί, ἀφοῦ ὅταν ἐμφανίστηκε στὸ σῶμα τοῦ Πρασινονικόλα ἦταν 20 χρόνων τουλάχιστο, πρέπει ἡ διήγηση τοῦ Γ. Λασσάνη νὰ ἀναφέρεται σὲ γεγονότα τοῦ 1790, περίπου.

Ὁ Πρασινονικόλας σκοτώθηκε στὴ μάχη τῆς Κράπας τοῦ Ὀλύμπου (βλ. στίχ. IV, 416 κέ.), γιὰ τὴν ὁποία γράφονται ἀναλυτικὰ πιὸ κάτω.

3. Ὁ Αὐλιώτης Γεώργιος

Πρόκειται γιὰ τὸν γνωστὸ Κοζανίτη προύχοντα καὶ ἀγωνιστὴ, ποὺ σκοτώθηκε πολεμώντας μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ¹.

4. Ὁ Βλαχοθόδωρος

Ἀρκετὰ ἀναφέρονται στὸ ποίημα τοῦ Γ. Λασσάνη (βλ. στίχ. II, 118 κέ., IV, 191 κέ., 259, 371, 393 καὶ 548 κέ.) γιὰ τὸν περιβόητο κλεφταρματολὸ Βλαχοθόδωρο, ἀπὸ τὸ Βλαχολίβαδο τοῦ Ὀλύμπου², τὸν ὁποῖο μνημονεύσαμε καὶ πιὸ πάνω. Ὁ Λασσάνης γράφει ὅτι ὁ Βλαχοθόδωρος ἦταν πελώριων διαστάσεων.

5. Ὁ Γερο - Δῆμος

Δὲν ξέρομε ποιὸ ἦταν τὸ ἐπίθετο τοῦ πιὸ πάνω ἀγωνιστῆ, γιατί συνηθίζοταν τοῦτο πολὺ μεταξὺ τῶν κλεφταρματολῶν Ἐτσι, εἶναι ἀγνώστος ὁ Γεροδῆμος τοῦ ὁμότιτλου δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ὁ Γεροδῆμος Σταθᾶς κ.ἄ. Ἀπὸ τὴν ὅλη συμπεριφορά του καὶ τὴν ἀναφερόμενη στὸ ποίημα ἀνάμειξή του σὲ διάφορες στιγμὲς τῆς κλεφταρματολικῆς ζωῆς, φαίνεται νὰ εἶχε κάποιο ἀξίωμα καὶ ἰδιαίτερη ἐκτίμηση στὸ σῶμα τῶν ἀγωνιστῶν

ὅτι ὁ Γέρο Τσάρας δολοφονήθηκε γύρω στὰ (1787-1790). Ἐκτὸς ἂν ὁ Πρασινονικόλας ἀνέλαβε, σὰν καπετάνιος, πραγματικὰ τὸ 1803. Τοῦτο ὁμως πάλι δὲν εἶναι σωστὸ, γιατί ὅταν τὸ «Κλεφτόπωλον» (δηλαδὴ ὁ Νικοτσάρας) πῆγε στοῦ Πρασινονικόλα ἦταν 20 χρόνων περίπου καὶ ξέρομε ὅτι (ὁ Νίκος Τσάρας) γεννήθηκε γύρω στὰ 1770. Ἄρα, ὁ Πρασινονικόλας ἦταν καπετάνιος κοντὰ (1770 σὺν 20) στὰ 1790. Χώρια ποὺ τὸν χρόνο ἐκεῖνον (1790) ἐγίνε ἡ μάχη τῆς Κράπας, ὅπου σκοτώθηκε ὁ Πρασινονικόλας, ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω.

1. Βλ. Π. Ν. Λιούφη, Ἱστορία τῆς Κοζάνης, Ἀθήναι 1924, σ. 65, 70 καὶ 74-76, Νικολάου Κασομούλη, ὁ.π.π., σ. 28' (εἰσαγωγή) καὶ Ἀποστολίου Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 462-464.

2. Βλ. γιὰ τοῦτον Νικολάου Κασομούλη, ὁ.π.π., σ. 40-41 καὶ 65-66. Πρβλ. καὶ Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ὁ Νικοτσάρας, σημ. 3 τῆς σ. 224.

(βλ. στίχ. I, 80, 516 - 517, 547 και 689 κέ., II, 294 κέ. και IV, 517 κέ.), ἐκτὸς ἂν τοῦτο ὀφειλόταν στήν, ὅπωςδῆποτε, γεροντική ἡλικία του ἢ καὶ στίς διαφημιζόμενες σὰν ἐξαιρετικὲς μαντικές, οἰωνοσκοπικὲς ἱκανότητές του, γιὰ ἡξερὲ νὰ ψῆνει πετυχημένα τὰ ἄρνια καὶ νὰ προφητεύει μελετώντας τὰ ψημένα μέρη τους (βλ. στίχ. I, 63, 183 κέ., 284 κέ. και IV, 617 κέ.).

6. Ὁ Γούτας, ὁ Καρυώτης

Ὁ Γ. Λασσάνης θεωρεῖ τοῦτον (βλ. στίχ. I, 84 κέ.) σὰν μοναδικὸ στὸν Ὀλύμπο στιχοπλόκο καὶ τραγουδιστὴ τῶν κλεφταρματολικῶν κατορθωμάτων, ἂν καὶ δὲν ἡξερὲ νὰ διαβάξει καὶ νὰ γράφει. Ἦταν λεπτὸς, ψηλὸς, ἀόμματος καὶ ξανθοτρίχης. Ἦταν γέρος, ἀφοῦ σὰν νέος χρημάτισε παλικάρι τοῦ Λάζου, προφανῶς τοῦ Ἐξαρχου (1710 - 1760) ¹. Σὲ ἡλικία 30 χρόνων ἔχασε τὸ φῶς του ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς εὐλογιᾶς καὶ ἔτσι ἐπιδόθηκε στὸ παίξιμο τῆς λύρας, μὲ τὴν ὁποία ἀσχολοῦνταν ὅλη τὴν ἡμέρα. Τὸ Γούτας ἦταν, μᾶλλον, τὸ ἐπίθετό του καὶ τὸ «ὁ Καρυώτης» δήλωνε τὴν καταγωγή του ἀπὸ τὴν Καρυά, πιθανὸν τῆς Ἐλασσόνας ².

7. Ὁ Δελῆς (Ντελῆ) Δῆμος

Ὁ Γ. Λασσάνης ἀναφέρει (βλ. στίχ. I, 470 - 474) ὅτι ὁ γρηγοροπόδαρος κλεφταρματολὸς Χρήστος Σαλβέρας εἶχε τολμήσει νὰ συναγωνισθεῖ μὲ τὸν Δελῆ - Δῆμο, στὸ πανηγύρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ξερολεῖβαδου τῆς Βέροιας ³, ἂν καὶ ὁ τελευταῖος ἦταν «πτερωτὸς καὶ ἄφθαστος ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὰ πουλιά».

Πρόκειται γιὰ τὸν γνωστὸ Γρεβενιώτη κλεφταρματολὸ Ντελῆ - Δῆμο ⁴, τοῦ ὁποίου πρωτοπαλίκारο ἦταν ὁ γερο - Ζιάκας ⁵, ὁ ὁποῖος τὸν

1. Βλ. γιὰ τοῦτον Γ. Χ. Χιονίδης, Ἡ ἐκστρατεία καὶ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὸν Ὀλύμπου κατὰ τὰ ἔτη 1821-1822 (μετὰ ἀνεκδότων ἐγγράφων καὶ νέων στοιχείων περὶ τῶν Λαζαίων καὶ τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου-Ὀλυμπίου), Θεσσαλονίκη 1975, σ. 72 καὶ 83. Τὸ ὁ Ἰδίου, Ἀνέκδοτη ἐκθεσις γιὰ τοὺς κλεφταρματολοὺς Λαζαίους καὶ γιὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1854, περ. «Μνημοσύνη» 7 (1978-1979) 350-352. Τὸ ὁ Ἰδίου, Ἐνα ἀνέκδοτο γράμμα (1863) τῆς μητέρας τοῦ κλεφταρματολοῦ τοῦ Ὀλύμπου Δήμου Λ. Λάζου, περ. «Μνημοσύνη» 8 (1980-1981) 166-170 καὶ τοῦ Ἰδίου, Ἀγνωστοὶ ἀγῶνες τῶν Λαζαίων, κλεφταρματολῶν τοῦ Ὀλύμπου, στὸ «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» Σφενδόνη, τόμ. 1983, σ. 107-112.

2. Βλ. Γρηγορίου Βέλκου, Πατριδογραφία, σ. 64.

3. Βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδης, Λιόλιος Ξερολιβαδιώτης, Θεσσαλονίκη 1977.

4. Βλ. Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. 4ος, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 356-357.

5. Βλ. γιὰ τοῦτον Μιλτ. Ι. Παπαϊωάννου, Ὁ Θεόδωρος Ζιάκας καὶ ἡ συμμετοχή του στοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες, ἐκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1981.

διαδέχθηκε στα 1780, όποτε τον σκότωσε ό Βελή άγάς, δερβέναγας του Κούρτ πασά.

Έπομένως, ό Δεληδήμος ήταν σύγχρονος άν όχι μεγαλύτερος από τον Χρήστο Σαλβέρα, ό όποιος τον νίκησε και ζούσε νωρίτερα και από τό 1790, όποτε — όπως σημειώθηκε κιόλας — διαδραματίστηκαν χρονικά τά γεγονότα, στα όποια αναφέρεται ή διήγηση του ποιητή.

8. 'Ο Ζήδρος

Πρόκειται, μάλλον, για τον γεννήτορα της γνωστής και ξακουστής κλεφταρματολικής οικογένειας των Ζηδραίων — Ζιντραίων ¹, για τον γέροντα Ζήδρο (1720 - 1770), για τον όποιο γράφει ό Γ. Λασσάνης (βλ. στίχ. I, 630 - 632) ότι ήταν ό μόνος (έκτός του Νικοτσάρα) που μπόρεσε νά πηδήξει από τή μιá μεριά στην άλλη ενός μεγάλου φαραγγιού του 'Ολύμπου.

9. 'Ο Ζήσος

Ήταν ό κλέφτης (1790) που όδήγησε τον Νικοτσάρα στο λημέρι των κλεφτών του Πρασινονικόλα (βλ. στίχ. I, 210 κέ.).

10. 'Ο Θάννος (Θάνος)

Αναφέρεται (βλ. στίχ. I, 294 - 295) από τον Γ. Λασσάνη σαν γενναίος άγωνιστής που κυνήγησε τους Τούρκους σε μάχη εκείνης της χρονιάς (1790).

11. 'Ο Ίατράκος

Μνημονεύεται (βλ. στίχ. IV, 543 - 544) σαν «ό αὐτοδίδακτος Ίατράκος» που περιποιήθηκε (1790) τις πληγές του Νικοτσάρα, με άλλους δύο άγωνιστές. Δέν γνωρίζομε τό αρχικό όνοματεπώνυμό του, γιατί οί ικανότητες και ή έφεσή του στην πρακτική ιατρική του έδωσαν τοῦτο τό χαρακτηριστικό προσωνύμιο, τό όποιο επικάλυψε τά άλλα στοιχεία του.

12. 'Ο Καλλανιώτης Τήνας

Έπαινεϊται (βλ. στίχ. I, 434 - 444) γιατί ήταν τόσο εξαιρετικά ταχυκίνητος ώστε πρόφθανε νά πιάνει έλάφια, όπως έγινε μιá φορά στο μοναστήρι της 'Αγίας Τριάδας, που βρισκόταν κοντά στον 'Αλιάκμονα, μιá ώρα μα-

1. Βλ. για τούτους στοῦ Ἰωάννου Πετρώφ, δ.π.π., σ. 130-134. Πρβλ. και 'Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, δ.π.π., τόμ. 4ος, σ. 357, 380, 398 και 399. Στο χειρόγραφο του ό Γ. Λασσάνης έγραφε «Ζεϊδρος». Και σήμερα σώζεται τό επίθετο τοῦτο, με όλους τους τύπους γραφής, όπως, π.χ., και «Ζήνδρος».

κρια από την ιδιαίτερη πατρίδα του, την Κάλλιανη ή Καλλιανή, τη σημερινή Αϊανή του νομού Κοζάνης ¹.

Σκοτώθηκε στη μάχη της Κράπας του Όλύμπου (βλ. στίχ. IV, 415), σύγχρονα με τον καπετάνιο Πρασινοκόλα και άλλους συντρόφους του.

13. 'Ο Καμηςέλης

Μνημονεύεται στο ποίημα (βλ. στίχ. IV, 6 κέ.) η τρίχορδη και ανεπιτήδευτη λύρα του Κασημέλη, που τραγουδούσε τις νίκες και τις ήττες των κλεφτών.

14. 'Ο Λαγονίκας Ζώης

Καταγόταν από τα "Αγραφα και του έδωσαν το προσωνύμιο — έπίθετο Λαγονίκας, γιατί ήταν τόσο γρήγορος ώστε νικούσε στην ταχύτητα και τους λαγούς, που τους έπιανε με το χέρι !! Και η άντοχή του ήταν εξαιρετική, γι' αυτό, όταν έτρεχε, δεν σταματούσε ποτέ για να ξεκουραστεί (βλ. στίχ. I, 445 κέ.) ².

Γύρω στα 1788 - 1789, όταν ο 'Αλή πασάς των 'Ιωαννίνων πήγαινε στην Πρέβεζα για να επιθεωρήσει τον στρατό του, συγκαταλεγόταν στην πολυάριθμη συνοδεία του, ανάμεσα στα Βλαχογιαννόπουλα. 'Εννιά 'Αλβανοί, Λιάπηδες (άλβανόφωνοι μουσουλμάνοι) συναγωνίζονταν το εξάιπο άμάξι του άφεντικού τους, τρέχοντας με τα πόδια. 'Αφού στην άρχή άρνήθηκε την πρόσκλησή τους για συναγωνισμό, ύστερα δέχτηκε σχετικό στοίχημα και έφθασε στον προορισμό του, στο τέρμα (άπό τα Γιάννινα), τρέχοντας συνεχώς μέχρι την Πρέβεζα χωρίς διάλειμμα, κερδίζοντας έτσι το έπαθλο, ενώ τρεις Λιάπηδες έσκασαν και έξ έγκατέλειψαν την προσπάθειά τους !! Είναι και έδω, βέβαια, δυσδιάκριτα τα όρια της πραγματικότητας και της μυθοπλασίας της παραδόσεως ή του ποιητή ...

1. Βλ. Κωνσταντίνου Ε. Σιαμpanοπούλου, Αϊανή, Θεσσαλονίκη 1974, ιδιαίτερα τις σ. 308-309 και 53-59. Πρόκειται για αξιόλογο βιβλίο. Στο χωριό υπάρχει έκκλησία 'Αγ. Τριάδας (βλ. ό.π.π., 127 -129) αλλά δεν είναι αυτή την όποία άναφέρει ό Γ. Λασσάνης, μιά και εκείνη άπέχε μιάς ώρας δρόμο και άλλωστε δεν ήταν μοναστήρι. Θά πρόκειται, συνεπώς, για το μοναστήρι της 'Αγίας Τριάδας, στον Βυθό της Κοζάνης, για το όποιο έγραψε όμότιτλο βιβλίο ό Λάζαρος 'Α'θ. Παπαϊωάννου, Θεσσαλονίκη 1982. Πρβλ. για το ίδιο μοναστήρι και στην έκδοση της νομαρχίας Κοζάνης «Γνωριμία με τον νομό Κοζάνης», Θεσσαλονίκη 1970, 230-231.

2. Λαγονίκας σημαίνει κυνηγόπουλο, σύμφωνα με τον Φώτη Βίττη, Σταχυολογήματα της Βλάστης και της έπαρχίας 'Εορδαίας, Πτολεμαίδα (=Θεσσαλονίκη) 1981, σ. 33.

15. Ὁ Λιάτσιος

Ἦταν τὸ πρωτοπαλικάρο τοῦ Πρασινονικόλα, ποὺ σκοτώθηκε σὲ μάχη τοῦ 1789 (βλ. στίχ. II, 716 - 717).

16. Ὁ Λιόλιος, τὸ Λαζόπουλο

Δὲν εἶναι δυνατό νὰ διευκρινίσουμε μὲ βεβαιότητα γιὰ τὸ ποιὸς ἦταν ὁ ἀγωνιστὴς ποὺ ἀναφέρει ὁ Γ. Λασσάνης σὰν ἓνα ἐκλεκτὸ παλικάρι τοῦ Πρασινονικόλα, γιατί τόσο τὸ κύριο ὄνομα ἦταν πολὺ συνηθισμένο, ὅσο καὶ ἡ συνοδευτικὴ ἔκφραση «Λαζόπουλον», ἐπειδὴ τοῦτο δὲν τὸ ἔφεραν μονάχα οἱ πολλοὶ ἀπόγονοι τοῦ Λάζου, τοῦ Ἑξαρχου, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι, ὅπως τὰ πρῶην πρωτοπαλικάρα καὶ οἱ διάδοχοί του ¹. Πρόκειται μάλλον γιὰ τὸν γιὸ τούτου, τὸν Λιόλιο, ποὺ τὸν κρέμασαν οἱ Τούρκοι (στὰ 1814) στὴν Κωνσταντινούπολη ². Ἄλλος γνωστὸς Λιόλιος («Λαζόπουλο») ἦταν (ὁ Λιόλιος) ὁ Ξηρολειβαδίτης ³.

Ὁ Γ. Λασσάνης μᾶς πληροφορεῖ (βλ. στίχ. I, 425 - 433) ὅτι ὁ ἀγωνιστὴς αὐτὸς ἦταν ταχύτατος καὶ γι' αὐτὸ τὸν μήνα Μάιο (τοῦ 1789), ὅταν οἱ κλέφτες πολεμοῦσαν τρία μερόνυχτα μὲ τὸν Ἰσοῦφ (Γιουσούφ) Ἀράπη καὶ τελικὰ τὸν κυνήγησαν μέχρι τὴν Ἐλασσόνα, τοῦτος πρόλαβε, ἂν καὶ ἦταν πεζός, τὸν Σουλεϊμὰν Ταχίρη, ποὺ ἵππευε στὸ περίφημο ἀράπικο ἄλογό του, καὶ τὸν ἀποκεφάλισε, παίρνοντας σὰν λάφυρο καὶ τὰ χρυσὰ ὅπλα του.

17. Ὁ Νάννος (Νάνος), τὸ Ζησόπουλο

Ἦταν (1790) κλέφτης στὸ σῶμα τοῦ Πρασινονικόλα. Δὲν γνωρίζομε ἄλλα στοιχεῖα. Ἐξάλλου, μὲ τὸ ὄνομα Νάνος (Ἰωάννης) εἶναι γνωστοὶ πολλοὶ κλεφταρματολοὶ, διαφόρων ἐποχῶν καὶ περιοχῶν (ἀπὸ τὴ Βέροια, ἀπὸ τὴν Κοζάνη κ.τ.λ.), ποὺ ἀναφέρονται σὲ δημοτικὰ τραγούδια. Φαίνεται ὅτι ὁ πατέρας τοῦ ἀγωνιστῆ λεγόταν Ζήσης.

18. Ὁ Παναγιώτης

Ξέρομε (βλ. στίχ. I, 85) μονάχα ὅτι ἦταν (1790) κλέφτης στὸ σῶμα τοῦ Πρασινονικόλα. Ἴσως εἶναι ἓνα καὶ τὸ ἴδιο πρόσωπο μὲ τὸν μνημονεύμενο Πανάγο (βλ. στίχ. I, 384 - 385).

1. Βλ. Νικολάου Κασομούλη, δ.π.π., σ. 11 καὶ 66 καὶ Ἰωάννου Πετρώφ., δ.π.π., σ. 79, 106, 108, 118, 154 καὶ 167.

2. Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ἡ ἐκστρατεία..., σ. 72, 83-84 καὶ τοῦ Ἰδίου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα..., σ. 134-137.

3. Βλ. γιὰ τοῦτον Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Λιόλιος... καὶ Ἰωάννου Πετρώφ., δ.π.π. καὶ κυρίως τίς σ. 108, 118 καὶ 154, ὅπου συμπεριλαμβάνεται καὶ αὐτὸς στὰ «Λαζόπουλα».

19. Ὁ Σαλβέρας (ἢ Σιαλβέρας) Χρήστος

Κλέφτης τοῦ Ὀλύμπου, ἦταν σαράντα χρόνων περίπου (στά 1790) καὶ συνεπῶς γεννήθηκε γύρω στά 1750. Διακρινόταν γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ ταχυποδιά του, ἀφοῦ κατόρθωσε — ὅπως σημειώθηκε κιόλας — νὰ νικήσει στὸ πανηγύρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Ξερολείβαδου τῆς Βέροιας ἀκόμα καὶ τὸν περίφημο Δελῆ (Ντελῆ) Δήμο (βλ. στίχ. I, 467 κέ.), ἀλλὰ νικήθηκε ἀπὸ τὸν Νικοτσάρα (βλ. στίχ., I, 504 κέ.).

Σκοτώθηκε (1790) κι αὐτὸς στὴ μάχη τῆς Κράπας τοῦ Ὀλύμπου (βλ. στίχ. IV, 415).

20. Ὁ Ταμπάκης

Πρόκειται γιὰ γνωστὸ ὄπλαρχηγό, ποὺ ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Παναγιώτη (Πάνου) Τσάρα καὶ τοῦ Νικοτσάρα ¹.

Σύμφωνα μὲ ὅσα γράφει ὁ Γ. Λασσάνης (βλ. στίχ. I, 316 κέ. καὶ 352) ὁ Νικοτσάρας μαθήτευσε σὲ τοῦτον γιὰ τρεῖς μῆνες (τὸ 1789 ἢ τὸ 1790) καὶ ἔφυγε ὕστερα ἐπειδὴ ὁ καπετάνιος τοῦτος «προσκύνησε» στὸν Ἀλῆ πασά, δηλαδὴ τὰ ἔκανε «καπάκια», ὅπως λεγόταν ². Τὸ γεγονὸς αὐτὸ πρέπει νὰ ἔγινε μετὰ τὸν Μάρτιο τοῦ 1789, ὅποτε οἱ Ἑλλήνες κλεφταρματολοὶ κυνηγήθηκαν πάλι ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασά ³.

Γιὸς του ἦταν ὁ Πούλιος Ταμπάκης ἢ Ταμπακόπουλος ⁴.

21. Ὁ Τάσσιος (Τάσος)

Κλέφτης τοῦ σώματος τοῦ Πρασινονικόλα (βλ. στίχ. I, 212), στά 1790.

1. Βλ. Νικολάου Κασομούλη, ὁ.π.π., σ. 10, 64 καὶ 75. Εἶναι τὸ ἴδιο πρόσωπο μὲ τὸν «Νταμπάκο» τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Βλ. Κώστα Β. Σπανοῦ, Κλέφτικα θεσσαλικά τραγούδια, Λάρισα 1980, σ. 53 καὶ 77.

2. Βλ. περὶ τοῦ φαινομένου τούτου Κ. Κώστα, Τὰ «καπάκια» στὸ Εἰκοσιένα. Ἐνα μέτρο ἀνάγκης τῶν ὄπλαρχηγῶν, περ. «Νέα Ἑστία», τόμ. 83 (1968), τεῦχος 977/15.3.1968, σ. 383-388. Ἀναφέρεται ὁμοῦ στὴν περίοδο 1822-1829. Πρβλ. καὶ Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα τοῦ 1821, ἔκδ. 2η (φωτοτυπική), Θεσσαλονίκη 1970, σ. 102-107.

3. Βλ. Βαγγ. Σκουβαρά, Τὸ παλιότερο ἄρματολίκι τοῦ Πηλίου κι οἱ Ἀρβανίτες στὴ Θεσσαλομαγνησία, 1750-1790, Βόλος 1960, σ. 119. Πρβλ. καὶ Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. 4ος, σ. 563. Ὁ Ταμπάκης ὁμοῦ βοήθησε ὕστερα στὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὀλύμπου, τὸ 1821-1822. Βλ. σχετικὰ στοὺς Λάμπρου, Κουτσονίκα, Γενικὴ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης, τόμ. 2ος, Ἀθῆναι 1864, σ. 98 (: «Ταμβάκης»).

4. Βλ. Νικολάου Κασομούλη, ὁ.π.π., σ. 10 καὶ Ν. Κ. Γιαννοῦλη, Θεσσαλοὶ ἀγωνιστὲς τοῦ 1821, Ἀθῆνα 1979 [=«Θεσσαλικά χρονικά», 12 (1977-1979)], σ. 183, ἀριθμ. 61.

22. 'Ο Φώτης

'Αναφέρεται ἀπὸ τὸν Λασσάνη (βλ. στίχ. I, 654 κέ.) ὅτι εἶχε σταλεῖ στὴν Τσαρίτσανη καὶ στὴν 'Ελασσόνα, ντυμένος μὲ ροῦχα χωρικοῦ, γιὰ νὰ πληροφορηθεῖ γιὰ τὶς μελλοντικὲς κινήσεις τῶν Τούρκων.

Μετέφερε λοιπὸν τὴν εἶδηση ὅτι οἱ 'Αρβανίτες τοῦ 'Αλῆ πασᾶ διατάχθηκαν νὰ ἐξολοθρεύσουν ὅπωςδὴποτε τοὺς κλέφτες τοῦ 'Ολύμπου αὐτὴν τὴ χρονιά (1789 - 1790), γι' αὐτὸ καὶ συγκεντρώνονταν στὴν 'Ελασσόνα, λίγοι-λίγοι. 'Ακόμα, ἔμαθε τοῦτος ὅτι ὁ προεστὸς τῆς Τσαρίτσανης¹ καὶ ὁ ἀρχιερέας τῆς 'Ελασσόνας² (ποὺ ἦσαν γνωστοὶ τουρκολάτρες καὶ δυνάστες τῶν σκλαβωμένων 'Ελλήνων) θὰ ἔφθαναν στὰ στενὰ τῆς Πέτρας³ μὲ συνοδεία δέκα 'Αρβανιτῶν. 'Η πληροφορία αὐτὴ ξεσήκωσε τοὺς κλέφτες καὶ ὕστερα ἀκολούθησε ἡ φονικὴ μάχη τῆς Κράπας (Πέτρας), ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω.

23. 'Ο Χαρίσης

'Ἦταν κλέφτης τοῦ σώματος τοῦ Πρασινονικόλα. 'Ο Γ. Λασσάνης (βλ. στίχ. I, 292 - 293) τὸν θεωρεῖ γενναῖο καὶ ἄξιο, γιατί ἀποκεφάλισε τὸν 'Αλβανὸ Μπίμπαση.

Β'. 'Η μάχη τῆς Κράπας — Πέτρας.

'Ο Γ. Λασσάνης ἀναφέρει συγκρούσεις τῶν 'Ελλήνων κλεφταρματολῶν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς 'Αλβανοὺς τοῦ 'Αλῆ πασᾶ.

'Απ' αὐτὲς πιὸ σημαντικὴ εἶναι ἡ μάχη τῆς Κράπας (τῆς Πέτρας), μὲ τὴν ὁποία καὶ πρέπει νὰ ἀσχοληθοῦμε ἀναλυτικά.

1. Βλ., γιὰ τὴν πόλη τούτη, Β. Ζαχίδης, 'Η Ἱστορία τῆς Τσαρίτσανης, ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, 'Αθήναι 1965.

2. Πρέπει νὰ ἦταν ὁ Παρθένιος, στὴ δεύτερη περίοδο. Βλ. Γρηγορίου Π. Βέλκου, 'Η ἐπισκοπὴ..., σ. 175 κέ. 'Ο συγγραφέας ἐπαινεῖ τὸν ἀρχιερέα, ἀντίθετα ἀπ' ὅσα γράφει ὁ Γ. Λασσάνης.

3. Βλ. γιὰ τοῦτα στοῦ Παναγιώτου Ν. 'Αναγνωστοπούλου, 'Η ἀρχαία 'Ολυμπικὴ Πιερία, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 107 κέ., Νικολάου Θ. Σχινᾶ, 'Οδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, 'Ηπείρου..., σ. 89-90 (φυλλάδιο πρῶτο), 'Αθήναι 1886 καὶ 'Αννας Π. 'Αβραμέα, 'Η βυζαντινὴ Θεσσαλία μέχρι τὸ 1204. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορικὴν γεωγραφίαν, 'Αθήναι 1974, σ. 84, πρβλ. ὁμοίως καὶ σ. 85-86. Πρβλ., γιὰ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ, Ν. G. Hammond, A History of Macedonia, τόμ. 1ος, 'Οξφόρδη 1972, σ. 123, 137 καὶ 210, ὅπως καὶ τὸν 12ο χάρτη καὶ τὸν τόμ. 2ο (μὲ συνεργασία τοῦ G. T. Griffith, 'Οξφόρδη 1979), σημ. 2 τῆς σ. 100, σ. 129 καὶ σημ. 1 τῆς σ. 139. 'Απὸ τὴν παλιότερη βιβλιογραφία βλ. τὸ βιβλίον τοῦ Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα, Μακεδονικά. 'Αρχαία γεωγραφία τῆς Μακεδονίας. Μῆρος δεύτερον. Τοπογραφία. 'Αθήναι 1874, σ. 64 - 66.

Δὲν γνωρίζομε τίποτε γι' αὐτὴ ἀπ' ἄλλες πηγὲς οὔτε κἀν γιὰ τὴν ἀκριβῆ θέσιν τῆς τοποθεσίας της, ἀλλὰ φαίνεται πὼς ἦταν μία χαράδρα, στὴν εἰσοδο μᾶς μικρῆς πεδιάδας ¹.

Ὁ Γ. Λασσάνης ἀφοῦ, πρῶτα, μᾶς περιγράφει μὲ ἐπιτυχία τὸ περιβάλλον, τὰ κατορθώματα καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (βλ. στίχ. IV, 1 κέ.), δίνει λεπτομερῆ περιγραφὴ τῆς (βλ. στίχ. IV, 195 κέ., 248, 258, 373, 470 καὶ 493), ὅπως καὶ τῆς προετοιμασίας τῆς μάχης. Ἐξάλλου, μᾶς παρέχει καὶ ἄλλα τοπογραφικὰ δεδομένα τῆς περιοχῆς, ὅπου εἶχαν τὸ λημέρι τοὺς οἱ κλεφταρματολοὶ τῶν Πρασινονικόλα — Νικοτσάρα, ἀφοῦ ἀναφέρει καὶ τὸ μικρὸ χωριὸ Αὐλαί (βλ. στίχ. II, 352, 358 καὶ 426), ποῦ λίγο ἀπείχε ἀπὸ τὸ μετόχι Ἅγιος Ἀντώνιος καὶ τὴ λίμνη τοῦ Νεξεροῦ (βλ. στίχ. I, 33, 65, 398 καὶ II, 667), δηλαδὴ βρισκόταν κοντὰ στὰ χωριά Κοκκινόπλο καὶ Ἅγιο Δημήτριο.

Ἔτσι, μαθαίνομε (βλ. στίχ. IV, 124 κέ. καὶ 144 κέ.) ὅτι εἶχαν δραστηριοποιηθεῖ καὶ πάλι οἱ κλέφτες στὸν Ὀλυμπο καὶ συγκεκριμένα στὴν περιοχὴ τῆς Ἐλασσόνας, γεγονὸς τὸ ὁποῖο ἐξόργισε τὸν πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Διέταξε λοιπὸν τὸν ἀρχηγὸ τοῦ στρατιωτικοῦ σώματός του, τὸν Πλῆ (μπουλούκμπαση ἢ Ἀλῆ μπουμούμπαση, ὅπως ἀναφέρεται ἐπίσης) νὰ συγκεντρώσει μέχρι δύο χιλιάδες διαλεχτοὺς στρατιῶτες τῆς ἀκολουθίας, τῆς σωματοφυλακῆς του («τζοχαδαραίους») καὶ νὰ ὑποτάξει, μὲ ὅποιες-δήποτε θυσίες καὶ ὅσουσδήποτε φόνους, τοὺς ἀγωνιστές. Ὁ Ἀρβανίτης (βλ. στίχ. IV, 418) ἀξιώματοῦχος εἶχε ἐξαιρετικὲς στρατιωτικὲς ἱκανότητες καὶ ἦταν σκληρὸς καὶ ἀδίστακτος. Τὸ στράτευμα συμπληρώθηκε μὲ στρατὸ ἀπὸ τὴν Ἐλασσόνα, τὴν Τσαρίτσανη, τὸν Δομοκὸ καὶ ἀπὸ τὰ Λιτονοχώ-

1. Βλ. Ἀθανασίου Παπανικολάου, Ὁ Παπᾶ Καλλίνικος Τσιάρας, περ. «Θεσσαλικά χρονικά», 10 (1971) σ. 266-268, ὅπου γράφεται (σ. 268) ὅτι ἡ ἑλληνικὴ λέξι χαράδρα λέγεται σ' ἄλλη γλῶσσα (ἀρβανίτικα ἢ βλάχικα) Κράπα (= Κράπα). Ἡ λέξι, σὰν θέσις καὶ σὰν τοπωνύμιον, δὲν εἶναι ἄγνωστη καὶ σ' ἄλλες περιοχές. Βλ. Σωκρ. Ν. Λιάκοῦ, Τὰ 150 ὀνόματα τῶν οἰκισμῶν τῆς Λύγκου κ.τ.λ., Θεσσαλονίκη 1961, σ. 59 (Κράπα = βράχος), 89 (ἢ ἀρβανίτικη λέξι «καρπέα», ποῦ σημαίνει πετρόβουνον), πρβλ. δὲ καὶ σ. 121, 122 καὶ 126 : «Κραπέστινα», χωριό. Τοπωνύμιον «Κράπη» ὑπάρχει καὶ στὴν Κρήτη. Βλ. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τῆς «Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν», τόμ. 12ος, Ἀθήνα 1975, σ. 167. Ἐπίσης, ὁ Ἀθανάσιος Παπανικολάου, ἀναφέρεται σὲ λαϊκὴ παράδοση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἐγίνε (1794) συμπλοκὴ καὶ φονεύθηκε ὁ Πάνος Τσιάρας, ἐνῶ τραυματίστηκε καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Νικοτσάρα Καλλίνικος (Τσιάρας), ὁ ὁποῖος καὶ σκότωσε ὕστερα τὸν Ἀλβανὸ Τζιαφέρη, τὸν μπουλούκμπαση, ἀντίθετα, δηλαδὴ, μὲ ὅσα γράφει ὁ Γ. Λασσάνης, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Νίκος Τσιάρας σκότωσε τοῦτον, ἂν, βέβαια, πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπον καὶ γιὰ τὸ αὐτὸ γεγονὸς. Πρβλ., γιὰ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ τοπωνύμιου, καὶ Κωνσταντῖνου Νικολαΐδη, Ἑτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσας, Ἀθήναι, 1909, σ. 244 καὶ Ἀντώνη Μιχ. Κολτσίδα, Γραμματικὴ καὶ λεξικὸ τῆς κουτσοβλαχικῆς γλώσσας, Θεσσαλονίκη 1978, σ. 129.

ρια, όπως και με αρκετούς αρματολούς από το Βλαχολίβαδο, που τους έφερε ο άνθρωπος του 'Αλη πασά, ο Βλαχοθόδωρος.

Οι Τουρκαλβανοί συγκεντρώθηκαν σ' ένα χάνι, που βρισκόταν βόρεια και άπειχε περίπου τρεις ώρες (με τα πόδια) από την Έλασσόνα, στους πρόποδες βουνού, στις δχθες του Σαραντάπορου, κοντά σε πλούσια πεδιάδα. Εκεί διασταυρωνόταν ο δρόμος των Σερβίων με τρία μονοπάτια, τα οποία οδηγούσαν στην Κράπα, στα «κλεφτοχώρια» και στο Βλαχολίβαδο ¹.

Οι Έλληνες (που ήταν 100, περίπου) βρίσκονταν στα κοντινά στενά της Πέτρας, όπως σημειώθηκε.

Αρχίζει λοιπόν η άγρια συμπλοκή, που κράτησε πολύ και στην οποία σκοτώθηκε ο Πρασινονικόλας και τραυματίστηκε βαριά ο Νικολάρας, ο οποίος εξολόθρευσε τον Μουράτ 'Αράπη και τον πιό πάνω 'Αρβανίτη επικεφαλής των τουρκικών δυνάμεων, οι οποίες είχαν μεγάλες απώλειες, αφού διασώθηκε μόνο το 1/3 του εκλεκτού τμήματός τους.

Η μάχη τούτη πρέπει να έγινε στα 1790, αφού η έκστρατεία και οι μάχες των κλεφτών του 'Ολύμπου με τον περιβόητο Γιουσούφ (Ίουσούφ) 'Αράπη έλαβαν χώρα την άνοιξη του 1789 (τους μήνες Μάρτιο - Μάιο), δηλαδή την προηγούμενη χρονιά ². Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι έκστρατείες του 'Αλη πασά ή του αγά Γιουσούφ ή 'Ιουσούφ 'Αράπη έναντίον των κλεφτών έγιναν πολλές. Έτσι, ξέρομε και για μία άλλη, μετά δέκα χρόνια από την προαναφερμένη, δηλαδή στα 1799, όποτε νικήθηκαν οι κλεφταρ-

1. Η θέση τούτη (Κράπα-Χράπα) πρέπει να εντοπισθεί στην περιοχή των χανιών Χατζή Ζώγα και Λαμπανίτσα, γιατί εκεί κοντά υπήρχαν ο λόφος Βίγλα και ο δρόμος για το Βλαχολίβαδο, είναι κοντά το Σαραντάπορο, όπως και ο δρόμος για τα Σέρβια, υπήρχε εκεί βρύση (δπως γράφει και ο Γ. Λασσάνης) και υπάρχει και το βουνό κ.τ.λ. της Πέτρας. Η θέση είχε άλλοτε σημαντική στρατηγική αξία και σημασία. Βλ. Νικολάου Θ. Σχινά, δ.π.π., σ. 82-90. Εξάλλου, κοντά εκεί υπήρχε και το μικρό χωριό Αύλαι και η λίμνη της θεσσαλικής Νεζερού, που μνημονεύει —δπως σημειώνεται πιό κάτω, στο κυρίως κείμενο — ο Γ. Λασσάνης. Βλ. για τα τοπωνύμια τούτα στο Νικολάου Θ. Σχινά, δ.π.π., σ. 87 και 107, πρβλ. δέ και σ. 30 κέ. 'Ο Παναγιώτης Ν. 'Αναγνωστόπουλος, δ.π.π., σ. 113, γράφει ότι στην κοντινή Πέτρα πρέπει να τοποθετήθηκε τουρκική φρουρά για τη φύλαξη των στενών της αλλά και πάλι κυρίαρχοι της περιοχής παρέμειναν, στην ουσία, οι κλεφταρματολοί του 'Ολύμπου. Κτίστηκε εκεί καινούργιο χωριό, το οποίο κατέστρεψαν οι άνθρωποι του 'Αλη Πασά, με άλλαπάλληλες έκστρατείες (1805-1813), όπως γράφει και ο L. Heuzey, στο βιβλίο του, *Le mont Olympe et l' Akarnanie*, Παρίσι 1860, σ. 147. Για τα «κλεφτοχώρια» γενικά βλ. στο 'Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, 'Ιστορία του Νέου Έλληνισμού, τόμ. 2ος, έκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 367.

2. Βλ. Βαγγ. Σκουβαρά, Τό παλιότερο αρματολίκι... σ. 119, 'Αποστ. Ε. Βακαλοπούλου, 'Ιστορία του Νέου Έλληνισμού, τόμ. 4ος, σ. 563 και 717 και Νικολάου Κασομούλη, δ.π.π., σ. 32-34.

ματολοί¹. "Αν όμως δεχτούμε τὰ χρονολογικά δεδομένα τοῦ Γ. Λασσάνη, δηλαδή ὅτι ὁ Νικοτσάρας φαινόταν εἰκοσάχρονος ὅταν ἐμφανίστηκε στὰ λημέρια τῶν κλεφταρματολῶν τοῦ 'Ολύμπου καὶ πῶς ἐκείνη τὴ χρονιά ἐγινε καὶ ἡ μάχη, καταλήγουμε νὰ δεχτούμε ὅτι στὰ 1790 ἐγινε ἡ μάχη τῆς Κράπας, ἀφοῦ τοῦτος γεννήθηκε γύρω στὰ 1770, ὅπως σημειώθηκε πρὶς πάνω.

Αὐτὲς εἶναι οἱ σπουδαιότερες πληροφορίες, πρὶς μᾶς δίνει τὸ ποίημα — τραγοῦδι τοῦ Γ. Λασσάνη. Περισσότερη καὶ πρὶς εἰδικὴ ἀξιοποίησή τους, γιὰ ὅ,τι ἀναφέρεται στοὺς κλεφταρματολοὺς τοῦ 'Ολύμπου καὶ στὸν 'Αλὴ πασὰ τῶν 'Ιωαννίνων, θὰ κάμω στὴ μελέτη πρὶς ἐτοιμάζω ἀπὸ χρόνια (1971 κέ.) γιὰ τὴν ἐπικυριαρχία τούτου στὴν Κεντροδυτικὴ Μακεδονία.

"Ἄλλοι, πάλι, μελετητὲς θὰ βροῦν, ἀσφαλῶς, καὶ ἄλλα, ἐνδιαφέροντα δεδομένα στὰ τέσσερα τραγοῦδια τοῦ Μακεδόνα φιλικοῦ, ἀγωνιστῆ καὶ συγγραφέα ...

ΒΕΡΟΙΑ

ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

1. Βλ. 'Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, ὁ.π.π., τόμ. 4ος, σ. 620, πρβλ. ὁμως καὶ τὴ σ. 717. "Ἀλλωστε, ὁ 'Αλὴ πασὰς συνεχῶς κυνηγοῦσε τοὺς κλεφταρματολοὺς τοῦ 'Ολύμπου. Βλ., π.χ., 'Αποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, 'Ιστορία τοῦ Νέου 'Ελληνισμοῦ, τόμ. 5ος, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 29, Νικολάου Κασομούλη, ὁ.π.π., σ. 59 κέ., 69 κέ., 78-80 κ.ά., Σπ. Π. 'Αρβαντινοῦ, 'Ιστορία 'Αλὴ Πασᾶ, τοῦ Τεπελενλῆ, 'Αθῆναι 1895, σ. 189 κέ. καὶ 193 κέ. καὶ Κωνσταντίνου Παπαρρηγοπούλου, 'Ιστορία τοῦ 'Ελληνικοῦ "Εθνους, ἐκδ. 6η, τόμ. 5ος, μέρος Β', 'Αθῆναι 1930, σ. 219. 'Εξάλλου, δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε ὅτι ὁ 'Αλὴ πασὰς ἦταν υπεύθυνος γιὰ τὴν τήρηση τῆς τάξεως στὰ δερβένια (1787-1820) ὁλόκληρης τῆς Ροῦμελῆς. Βλ. Διονυσίου Ν. Σκιώτη, 'Απὸ ληστής πασὰς. Πρῶτα βήματα στὴν ἄνοδο τοῦ 'Αλὴ πασᾶ τῶν Γιαννίνων (1750-1784), περ. «Θησαυρίσματα», 6 (1969) 257-290 καὶ κυρίως τὴ σ. 277 κέ. Οἱ 'Αρβανίτες ὁμως λεηλατοῦσαν τὰ πάντα καὶ σκότωναν ὅσους ἐβρίσκαν. Βλ. J. J. Björnstahl (μετάφραση, προλεγόμενα, σημειώσεις «Μεσεβρινοῦ» = τοῦ 'Αντώνη Μυστακίδη), Τὸ ὁδοιπορικὸ τῆς Θεσσαλίας, 1779, Θεσσαλονίκη 1979, κυρίως τῆς σ. 55-56 καὶ 61.

III. ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΤΟ ΚΛΕΦΤΟΠΟΥΛΟΝ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΝ Ι

- [σελ. 1] Σωφρονεστάτη θύγατερ τοὺς καὶ μνημοσύνης,
Ἦ τ' ἄθλα τῶν πατέρων μας ἡρώων ἀνυμνοῦσα!
Ἀφοῦ τῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς αἰσχρᾶς δουλείας
Αἱ ἄλυσίδες ἔκλαγξαν εἰς τὴν λαμπρὰν Ἑλλάδα,
5 Τῶν πεδινῶν παραίτησες τὰς ὑποδούλους χώρας·
Ὅμορφος συγκάτοικος δὲν γίνεσαι τῶν δούλων,
Κ' ὀλολυγμοὺς καὶ στεναγμοὺς ἢ λύρα σου δὲν κρούει.
Παραίτησες· ναί! ἔφυγες ἀπὸ τὰς πεδιάδας·
Ἀλλὰ δὲν διεσκέλισες καὶ τὸν γαληνιαῖον
10 Κ' ἀσύννεφον ὀρίζοντα τῆς τιθηνοῦ μητρὸς σου·
Δὲν ἄφισες παντάπασιν νὰ στείψωσι, νὰ καταξηρανθῶσι
Τὰ μαργαριτοκάθαρα τῆς Κασταλίας ρεῖθρα·
Βουνὰ ἀκαταπάτητα ἀπὸ βαρβάρων πόδας,
Βουνά, Σφακιά, τὸν Ὀλυμπον, τὴν Μάνην καὶ τὸ Σούλι,
15 Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς τουρκοκυραννίας,
Μὲ ἐλευθέρους Ἕλληνας μαζὶ ἐκατοικοῦσες
Καὶ ἔφαλλες τὰς πράξεις των μὲ κλέφτικα τραγούδια!
Ἐσὺ ὦ βουνοκάτοικε! ὦ κλέφτικὴ μου μοῦσα!
Κατέβ' ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον κ' εἶπέ, τραγούδησέ μας
20 Τοῦ μαύρου τοῦ κλεφτόπουλου τὸ θλιβερόν τραγούδι.
Τ' ἀηδόνι ἐκελάδησεν, ἐλάλησεν ὁ κοῦκκος,
Λαλεῖ κ' ἡ πετροπέρδικα στημένη εἰς τὰ βράχια
Κ' ἡ μαύρη τὸ ἑταῖρι της πλανᾷ χωρὶς νὰ θέλῃ·
Ἰδρῶν' ὁ Γερο - Ὀλυμπος χιονοφορτωμένος
25 Καὶ ρύακες καὶ χεῖμαρροι τὰ ἴδρωτα τὸν τρέχουν·
Κ' ἐπάνω 'ς τὴν Μαυρόπετραν τὴν κεραυνοκαυμένην,
Ὁ ὑψιπέτης κύριος τῶν ὑψηλῶν ἀνέμων
Ἐξαπλωμένος κάθεται, τ' ὀνύχια τ' ἀκονίζει,
Καὶ τὰ πηδοῦντ' ἀρνάκια εἰς τὰς κοιλάδας βλέπουν,
30 Μ' ἀθάμπωτα ὀμμάτια τὸν ἥλιον ἀγναντεύει,

- 70 Ἐπὶ πλατὺ, κατάλευκον μαρμαροσωληνάρει —
 Μὲ ἄπαστον μουρμούρισμα— τὸ καθαρὸν νερόν της
 Κ' εἰς τὸν ἡλιοκαύσωνα ἀντίδοτον προσφέρει.
 Αὐτοῦ ὁ καπιτάνος των ὁ Πρασινὸ-Νικόλας
 Τὸ σταυροπόδι κάθεται ἐπάνω εἰς τὰ χόρτα·
- 75 Καὶ βλέμματα ἀκίνητα, κατεβασμένα ἔφρυδα,
 Ρυτιδωμένον μέτωπον καὶ συσφιγμένα χεῖλη
 Προδίδουν, ὅτ' εὐρίσκεται εἰς συλλογὴν βαθεῖαν.—
 Εἰς τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ χρόνου τούτου ἴσως.—
 Αὐτοῦ καὶ τὰ Κλεφτόπουλα, μὲ χέρια νιμμένα,
- 80 Ἐς τοῦ Γερο-Δήμου τὴν φωνὴν συνάζονται ἀμέσως
 Κ' ὀλόγνυρα, δεξόκωλα, τὸ ἐν' ὀπίσω τ' ἄλλον
 Ἐστρώθησαν καὶ τρώγουσι τὰς ἐντεροπλεξούδας.
 «Δὲν σκούζεις κἄνα κλέφτικον ὥρὲ Καρνιώτη Γούτα;
 Ἄ' Αὐτὸν ἀργεῖ τὸ γεῦμα μας», ὁ καπιτάνος λέγει.
- 85 Ἄ' Ε! Παναγιώτη! Φέρε με τὴν λύραν μου παιδί μου!»
 Ἐπὶ τὴν μέσσην ἔκραξεν ὁ Γούτας ὁ Καρνιώτης,—
 Ἰσχνός, μακρὺς, ἀόμματος καὶ μὲ ἀργυροτρίχας,
 Ποτὲ δὲν ἐδιδάχθηκε νὰ γράφῃ ἢ νὰ διαβάξῃ,
 Καὶ ὅμως εἰς τὸν Ὀλυμπον κανένας δὲν τὸν φθάνει
- 90 Τὰ κλέφτικας παλληκαριὰς νὰ βάνῃ εἰς τραγοῦδια·
 Ὡς νέος ἐχρημάτισε τοῦ Λάζου παλληκαρί,
 Κ' ἀφοῦ εἰς τοὺς τριάντα του, ἀπὸ τὴν εὐλογίαν,
 Τὸ φῶς του ἔστερήθηκεν, ἐδόθη εἰς τὴν λύραν
 Καὶ μὲ αὐτὴν τὰ Κλέφτικα γυρίζει ὀλομέρια.—
- 95 Ὅπισ' ἀπὸ τὴν πλάτανον πηδᾷ ἓνα παιδάκι
 Καὶ βάνει εἰς τὸ χέρι του τὴν τρίχορδον τὴν λύραν.
 «Πολλὰ τὰ ἔτη συντροφιά! τὸ θέλημά σου παίρνω».
 Μὲ τὸ δεξιὸν εἰς τὴν καρδιὰν τοὺς χαιρετᾷ ὁ γέρον,
 Προανακρούει, κ' ἔπειτα ἀρχίζει τὸ τραγοῦδι,
- 100 Καὶ πασαμμίαν του στροφὴν, τὴν ἐπαναλαμβάνον
 Καὶ ὅλα τὰ κλεφτόπουλα ἴσως μιὰ φωνὴ νὰ ἦτο,
- [σελ. 4] Εἰς πασαμμίαν του στροφὴν βροντοῦν καὶ τὰ πιστόλια
 Κ' ἡ μῆμος, ἡ πολύφθογγος ἡχώ ἀπὸ τοὺς λόγγους
 Φωνὰς καὶ βρόντους ξέμακρα εἰς τὸ βουνὸν σαλπίζει.
- 105 «Οἱ κλέφτες ἡμεῖς εἴμεθα παιδιὰ ἐλευθερίας,
 «Χαράττι δὲν πληρώνομεν, ἀγὰν δὲν προσκυνοῦμεν,
 «Κ' ὁ καθαρὸς, βουνήσιος μας ἀέρας μᾶς φυλάγει
 Ἄ' Αὐτὸ Τουρκο-μολύσματα, πανούκλαν, λέπραν, ψώραν!
 Ἄ' Εσεῖς, ὥρὲ μανρόμοιροι! ὥρὲ χαρὰςτωμένοι!

- [σελ. 2] Τὸν προσκαλεῖ, τὰς πτέρυγας νάρθη νὰ τὸν θερμάνῃ·
 Καὶ νά! Εἰς τὸ πολύκεδρον, κρημνοτριγυρισμένον
 Καὶ ἀνθοφόρον ἱσιωμα τοῦ Νεζεροῦ τῆς Αἰμνῆς
 Τὸν Ἅγιον Γεώργιον ἐώραζαν οἱ κλέφται.
- 35 Ὁκτὼ καὶ δέκα - σπῖθαμα τὸ μάκρος καριοφίλια
 Ἀπὸ βενετο-σίδηρον λεπτὸν ὅσον τὸ χαρτίον
 Καὶ μ' ἀργυρᾷ παφύλλια ὥς δώδεκα ζωσμένα,
 Σπαθία μὲ θηκάρια ἀργυροχρυσωμένα,
 Χρυσᾶ, γλυπτὰ ἐγκόλπια, χρυσαῖ φυνεκοθῆκαι,
 [Εἰς τὰ χλωρὰ κλωνάρια τῶν δένδρων κρεμασμένα,]
- 40 Τὰ πέφτοντα ἐπάνω των —ἀνάμεσα τῶν φύλλων—
 τοῦ μακρομαματιάζοντος ἡλίου πυροβέλη,
 Μὲ ὀφθαλμοθαμπώνουσαν, ἀστραποβόλον λάμπην
 Συντρίβον ἀδιάκοπα κ' ὀπίσω ἀποθοῦσιν.
- Ἐδῶ, σωρὸς κλεφτόπουλα, μὲ χέρια νευρώδη,
 45 Βιαίως καταφέρουσι στενοῦς, ὀξεῖς πελέκεις
 Ἐπάνω εἰς κλωνάρια ἡμισαποθαμμένα,
 Καὶ τριδίπλα αἱ φάραγγες τὸν κτύπον ἀντηχοῦσιν
 Ἐκεῖ, ἀνασωρεύουσιν οἱ ἄλλοι κεδροσχίζας,
 Καὶ τὸ φυτέκι χύνοντες εἰς ἀναμμένην ἦσκαν
- 50 Εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ πυρὸς τὰ ξύλα παραδίδουν·
 Κ' ὁ Ζέφυρος, πλεκόμενος εἰς τὰς τριζούσας φλόγας,
 Καταροφᾷ ἀχόρταστα τὴν κεδροενωδίαν.
 Παρέκει, ἄλλοι σφάζουσι γαλατερὰ ἀρνάκια
 Κ' ὁ Νάννος τὸ Ζησόπουλον μ' ἀναπνοὴν γλυκεῖαν
- 55 Τρυπᾷ ἔς τ' ὀπισωπόδαρὰ τὸ δέσμα, τὰ φουσκώνει
 Κ' εἰς ἄλλους νὰ τὰ ἡγάρωσι τὰ δίδει ἕνα, ἕνα·
 Κ' ἐκεῖνοι, μὲ βραχίονας ἡφλανακομπωμένους,
 Τὰ ἡγαίρουν, τ' ἀλατίζουσι ἔς τὴν σκέπην τὰ τυλίγουν
 Τὰ περονιάζον ἀνὰ δυὸ εἰς ἐλατοπερόνας
- 60 Κ' εἰς τὰς πυρὰς ἀπόμακρὰ τὰ βάνουν νὰ ψηθῶσι.
 Κ' ἐνῶ παιδιὰ ἀρχαῖα γυρίζουν τὰς περόνας
 Στημένας εἰς διχάλια ἀντίκρον τῆς φωτίας,
 Ὁ Γέρο - Δῆμος ἔφησε τὰς ἐντεροπλεξούδας
 Καὶ κράζει τοὺς συντρόφους του τὴν ὄρεξιν ν' ἀνοίξουν
- 65 Σιμὰ εἰς τὰ ἀκρόχειλα τῆς φουσκωμένης Αἰμνῆς
 Τρεῖς πλάτανοι ὀγκόσωμοι καὶ φέροντες ἐπάνω
- [σελ. 3] Εἰς τὰς σκληρὰς χλαμύδας των αἰῶνας τυπωμένους,
 Ὡς ἀδελφοὶ ἀχώριστοι τοὺς κλώνους των συμπλέκουν·
 Καὶ μία βρύσις ἀστυπτη εἰς τὴν λεκάνην χύνει

- 110 «Σὺν ζῶα χαμοσύρεσθε, ποδιάς φιλεῖτε Τούρκων·
 «Εἰς τὸν λαιμόν σας κρέμεται πᾶσαν ὥραν τὸ σπαθί των·
 «Σᾶς σφάζουν, σᾶς σκοτώνουσι χωρὶς κανένα νόμον.
 «Ἡμεῖς εἰς τὰ οὐράνια τ' ὀμμάτι μας κρατοῦμεν·
 «Ἄν ἐμπορῇς, νά! λύγισε τὰς κορυφὰς τ' Ὀλύμπου
- 115 «Καὶ τότε μόνον κλίνομεν κ' ἡμεῖς τὴν κεφαλὴν μας.
 «Τί θὰ εἰπῇ, δὲν ξεύρομεν, ὁ φόβος κ' ἡ δουλεία·
 «Λεοντάρια ὅλοι εἴμεθα κ' ἀχώριστα ἀδέλφια·
 «Τὴν ὕβριν εἰς τὸ ἔνα μας, κοινὴν τὴν θεωροῦμεν
 «Καὶ ὅλοι μὲ τὸ αἷμα μας σκληρὰ τὴν ἐκδικοῦμεν.
- 120 «Οἱ νόμοι ἐν' ὁ ὄρκος μας εἰς τὴν ἐλευθερίαν
 «Καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους ἄσπονδος, ἐνόςω ζῶμεν, ἔχθρα.
 «Ὁ καπιτάνος, ἀρχηγὸς εἰς τοὺς πολέμους μόνον,
 «ὣς ἰσότημος, ἀδελφί μας εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἄλλον.
 «Τὸ μαῦρον τὸ φωμάκι μας ἀπὸ κεχρὶ καὶ βρῦζαν·
- 125 «Ραγιάδες! δὲν ἀλλάζομεν μὲ τὰ πολλὰ φαγιά σας.
 «Γυρίσατε, κυττάξατε εἰς τὸ παχὺ λειβάδι!
 «Λαγὸς ἐβγαίνει ἐντρομος τροφήν ν' ἀναζητήσῃ,
 «Κ' εἰς κάθ' ἀνεμοφύσημα, εἰς κάθε κλώνον φύλλον
 «Πατεῖ ὅς τ' ὀπισωπόδαρά, τ' αὐτία του ἀνορθώνει
- 130 «Καὶ πέφτ' ἀπὸ τὸ στόμα του τ' ἀποκομμένον χόρτον.
 «Τ' αὐτὸ καὶ σεῖς παθαίνετε εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Τούρκου.
 «Ἄμῃ τολμᾷ ὁ ἄπιστος ἡμᾶς νὰ ἐνοχλήσῃ;
 «Ὁ ἀετὸς τὸ πρόβατον εἰρηνικὰ τὸ τρώγει,
 «Κουροῦνται καὶ οἱ κόρακες ἀπὸ μακρὰν κυττάζουν,
- 135 «Ἐκεῖ νὰ πλησιάσωσι τὰ νύχια του φοβοῦνται
 [σελ. 5] Κ' οἱ Τοῦρκοι τρέμονν ὅμοια τὸ κλεφτο-καριοφίλι.
 «Ἄ! σκάψε! σκάψε! ἄθλιε! νά! ἔρχεται ὁ Τοῦρκος.
 «Παράχωσε τὰ πλούτη σου· ἄς τὰ χαρῇ τὸ χῶμα·
 «Καὶ σύ, σὺν ὁ φιλάργυρος, στερῇσον τὰ χρειώδη,
- 140 «Πορπάτησε ρακένδυτος καὶ ἔξετραχλισμένος,
 «Καὶ μέσα εἰς τὸν ποταμὸν ἀπόθανε τῆς δύρας.
 «Ἡμεῖς! χρυσᾷ τὰ ὄπλα μας, κ' ὀλόχρυσα φοροῦμεν,
 «Κ' ἡ τουρκο-ἐπικράτεια μᾶς χρησιμεύει ὅλη
 «Ὡς ἓνα ἀνεξάντλητον χρυσίου μεταλλεῖον·
- 145 «Ἀγάδες, εἴτε μπέηδες, μικροί, μεγάλοι Τοῦρκοι,
 «Ἡμεῖς ὅποταν θέλωμεν, χαράτσι μᾶς πληρώνουν·
 «Καὶ μὲ τὸ καριοφίλι μας, μὲ τὸ γυμνὸν σπαθί μας
 «Ὡς καὶ ἀπὸ τὸν ἄνεμον ἐβγάζομεν χρυσάφι.
 «Τὸ χελιδόνι ἔρχεται, κ' ἡμεῖς εἰς τὰ κλαδάκια

- 150 «Ξαναπερνᾷ τὴν θάλασσαν, κ' ἡμεῖς εἰς τὰ καράβια·
 «Ἐλεύθεροι, ἢ θάνατος, τὸ σύνθημά μας εἶναι·
 «Κ' ἀπ' ὅσα σεῖς τρομάζετε, κανέν δὲν μᾶς ξυπάζει.
 «Καταφρονοῦμεν κλύδωνας τοῦ ἀφρισμένου πόντου,
 «Ζητοῦμεν μάχας, πόλεμον, τῶν πυροβόλων βρόντον,
- 155 «Μὲ τοὺς κινδύνους παίζομεν, εἰς τοὺς κινδύνους ζῶμεν,
 «Παντοῦ μαζί μας φέρομεν καὶ τὴν ἐλευθερίαν·
 «Παντοῦ μᾶς συντροφεύουσι χαρὰ καὶ εὐθυμία·
 «Ὁ ἄφοβος κ' ἐλεύθερος τὸν κόσμον προῖκα ἔχει!
 «Καὶ σὺ ὁ ἐλαφόκαρδος, ὁ τουρκο-σκληβωμένος
- 160 «Νεκρὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, πρὶν ἀποθάνης, εἶσαι!
 «Ὡς τὸν δοῦλον καὶ δειλόκαρδον ὁ κόσμος τάφος εἶναι!
 «Καὶ ὅταν ἔρθ' ὁ θάνατος-ᾱ!ᾱ! πῶς τὸν φοβεῖσαι!
 «Ἄθνατος, ταλαίπωρε! πιστεύεις θ' ἀπομείνης·
 «Σ' εὐρίσκει κ' εἰς τὴν κλίνην σου τοῦ Χάρου τὸ δρεπάνι.
- 165 «Μὲ πόνους, μὲ μαρτύρια σ' ἀφήνει ἡ ψυχὴ σου!
 «Μ' ἡμᾶς, ὁ Χάρος σύντροφος εἰς ὅλην τὴν ζωὴν μας·
 «Καὶ τί γλυκεῖα ἡ ὥρα του! Μιὰ τουφεκιά, καὶ κάτω!
- [σελ. 6] «Ἐλεύθεροι ἐζήσαμεν, ἐλεύθερον τὸ τέλος,
 «Καὶ χῶματα ἐλεύθερα τὸ σῶμα μας σκεπάζουν.
- 170 «Γυναῖκια μυρολόγια νεκροὺς δὲν μᾶς συγχύζουν·
 «Γελοῖα ἐπιτάφια δὲν μᾶς ἐντροπιάζουν·
 «Ἐπάνω εἰς τὸν τάφον μας οἱ κλέφται τρώ'ν καὶ πίνουν[ν]
 «Καὶ κυπαρίσσοι ἀμάραντον, ὅσων τὸ κορμί μας ἴσιον,
 «Μακρὰν, μακρὰν διαλαλεῖ τὸ ἐπιτάφιόν μας :
- 175 «Διαβάτα Τοῦρκε, τρώμαξε! ἐδῶ κοιμᾶται κλέφτης!»
 Ἐνῶ τὰ παλληκάρια ἀκόμ' ἐτραγωδοῦσαν
 Ὁ Γερο-Δῆμος τὰ ψητὰ κυττάζ' ἀράδ' ἀράδα·
 Καὶ τῶρ' ἀπὸ τ' ἀρνάκιον, τὸ ὀνοματισμένον,
 Χωρίζει ἐπιτήδεια τὴν δεξιὰν τὴν πλάτην,
- 180 Ἐκαθάρισε τὸ κρέας της, τὸ ρίχν' εἰς τὴν φωτιάν
 Κ' εἰς τὸ λευκὸν τὸ κόκκαλον ἀκίνητον τ' ὀμμάτι
 Ταράζει τὸ κεφάλι του, τὸ μέτωπον θολώνει.
 «Ε! Γέρο-Δῆμο! πές μας το. Τί μᾶς μαντεῦ' ἡ πλάτη!
 Ἡ συντροφιά ἀνήσυχη μὲ μιὰν φωτὴν φωνάζει.
- 185 «Τί νὰ σᾶς πῶ ἀδέλφια!» τοὺς λέγ' ὁ Γερο-Δῆμος
 Ἐξάκουστος μὲ τ' ὄνομα, ὡς πρῶτος πλατοσκοπός
 Καί, ὅτ' ἐξεύρει τὸ παρόν, τὸ παρελθόν καὶ μέλλον—
 «Ἀφότου ἐδιδάχθηκα τὴν τέχνην νὰ μαντεύω.
 «Ποτὲ τοιοῦτον θόλωμα δὲν μ' ἔδειξεν ἡ πλάτη.

- 190 «Νά! ἓνα μαῦρο σύννεφον κακὰ μᾶς φοβερίζει
 «Ποτάμια θὰ τρέξωσι τὰ αἷματα ἐφέτος...»
 "Α! χοῦ, ὦρὲ ἀδέλφια! χαρῆτε νὰ χαροῦμεν!
 Χαρούμενα ἐχούαζαν τὰ παλληκάρια ὅλα.
 ... «Φλωρία τὸ ζωνάρι μας θὰ τὸ γεμίσουν φύσκα!
- 195 «Πλὴν, τοῦτο καπιτάνε μου! νά! τοῦτο δὲν μ' ἀρέζει.
 "Ορσ'! εἰς τὴν ἄκραν φαίνεται ἐνὸς μεγάλου τάφος!».
 Ἐδῶ τὰ παλληκάρια ἀμέσως σκυθρωπιάζουν
 Καὶ λυπημένα βλέμματα σ' τὸν καπιτάνον ρίχνουν.
 «Ἔ! ὦρὲ ἀδέλφια! τί τόσον σᾶς πικραίνει!»
- [σελ. 7]
- 200 Μὲ πρόσωπον γαλήριον ὁ καπιτάνος λέγει·
 «"Αν' σήμανεν ἡ ὥρα μου, καλῶς καὶ νὰ ὀρίσῃ!
 «Αὐτὸ καὶ μόνον εὐχομουν, αὐτὸ παρακαλοῦσα:
 «Πνιγμένοι εἰς τὰ αἷματα τῶν Τούρκων ν' ἀποθάνω!
 «Σκληρὰ θὰ ἐκδικήσετε τὸν θάνατόν μου-ξεύρω.
- 205 «Κ' αὐτὸ μὲ θβάνει!-χαίρεσθε!-εἰπέ μας παρακάτω!»
 «Πολλά, πολλὰ ἀπόκρυφα 'ς τὸ φανερόν θὰ ἐβγουν.
 «Τὸ τί; καὶ πῶς; -ἡ τέχνη μου ἕως ἐκεῖ δὲν θβάνει...»
 Μιὰ τουφεκιὰ ἐβρόντησε κ' ἐδῶ τὸν διακόφτει.
 «Οἱ φύλακες τὸ ἔρριξαν εἰς τὴν Καρυὰν ἐπάνω.
- 210 «Τὸ καριοφίλι τοῦ Ζήσου μας»-ὁ καπιτάνος λέγει-
 «Εἰς τὸν ἀέρα ἔπεσε καὶ μῆνυμα μᾶς δίνει.
 «"Α! ὦρὲ Τάσσιο! Πήδησε! κ' ἐρώτησε τί τρέχει».·
 Τὸν λόγον δὲν ἀπόσωσε, νά! φαίνεται ὁ Ζήσος
 Μαζί του κ' ἓνας ἔφηβος ὡς κλέφτης ὀπλισμένος.
- 215 «Τίς νᾶναι:» ὅλοι λέγουσι καὶ τὸν καλοκυττάζουν.
 Πιστόλια χρυσοκάπνιστα, ὀλόχρυσον σπαθίον
 Φορέματα καινούρια, χρυσαφοκεντημένα,
 Φυσεκοθήκ' ὀλόχρυση καὶ ἀργυρὰ κομπία
- 220 Σπινθηροβολοῦν, τὸν κρύβουσιν εἰς πέλαγος ἀκτίνων,
 Καὶ ὁ λευκός, πολύπτυχος, πλατύς του ὑποχίτων,
 Σὰν ἡ χιὼν τὰς χρυσανγεῖς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου,
 Τὸ φῶς 'πολλαπλασίαζε κ' ἐθάμπωνε τ' ὀμμάτι,
 Νά! τώρα, νά! ἐπάτησε τὸν ἱσκιον τῶν δένδρων.
- 225 Μεσαῖον τὸ ἀνάστημα, κορμὶ σὰν κυπαρίσσι,
 Ἡ κεφαλὴ του ὀρθίος, ἡ κόμη ἀπλωμένη,
 Στραβά, στραβὰ τὸ φέσι του ὥς τὸ δεξι αὐτίον,
 Ἐξώστηθος, πλατύωμος καὶ τὸ πορπάτημά του
 Ἐλεύθερον σὰν πέρδικος καὶ μὲ ἡγεμονίαν,

230 Καὶ χρόνων ἕως εἴκοσι καθένας τὸν νομίζει.

Προβαίνει-ἐπλησίασε· καὶ ὅλοι ἀποροῦσι

Κ' ἀνάμεσά των ἄρχισαν σιγὰ νὰ ψιθυρίζουν:

«Τ' ὁμμάτιά του κότταξε!»... ἔδῳ ὁ ἕνας λέγει—

«Νά! βάνω τὸ κεφάλι μου! ἂν μὲ τοῦ μακαρίτου,

(σελ. 8)

235 «Τοῦ πρόφην καπιτάνου μας, παρόμοια δὲν εἶναι.

»Μυγδαλωτά, κατάμαντρα, ζωὴν, φωτιὰν γεμάτα,

«Προστακτικὸν τὸ βλέμμα των, ὅσ' ἀστραπή, βιάζει

«Τῶν ἄλλων τὰ ὁμμάτια νὰ μὴ τὸ ἀντικρύξουν:

«Καθὼς ἀραιοσύνηφα διαφανῇ, ὅσ' ἀν πέπλος,

240 «Τὸν ἥλιον σκεπάζουσι, χωρὶς νὰ τὸν σκοτίσουν,

«Κ' εὐπρόσιτον τὸν κάμνουσι εἰς τοῦ θνητοῦ τ' ὁμμάτι.

«Ὅμοίως τ' ὁμματόφυλλα τὰ μαῦρα, τὰ ἐπάνω,

«Τὰς ὁματοακτῖνας του στιγμὰς στιγμὰς ἀρπάζουν

«Καὶ μόνον τότε ἄζάλιστος ἀντίκρον τὸν κοιτάξεις!

245 «Καὶ τὸ φαιδρὸν του μέτωπον, τὸ ἱλαρὸν, τὸ πρᾶον,

«Ὅσ' ἀν τοῦ μακαρίτου μας» — ἐκεῖ ὁ ἄλλος λέγει —

«Ἰδέ το, τὰ ξανθόμαντρα μαλλία πῶς στριμμώνει

«Νὰ τὸ παραμερίσωσιν ἐπάνω νὰ ἀνέβῃ!

«Νά! ἡ χυτὴ ἡ μύτη του!» — Παρατηρεῖ ὁ τρίτος—

250 Καὶ ἄλλος. — «Νά! τ' ὀφρύδια τοξοκαμπυλωμένα

«Καὶ δίδυμα ἀδέλφια μιὰ τρίχα τὰ χωρίζει!

«Τὸ δακτυλιδιοστόμα του, τὰ χεῖλη ὅσ' ἀν κερᾶσι

«Νὰ ὁμιλῶσι φαίνονται κ' ἐνῶ κλεισμένα στέκουν!

Ὅποτα, ἀπ' ὁμμάτια παρθένου ἐρασμίας—

255 Τὸ φοβερὸν καρτέρει του— ὁ ἔρωτας πηδήσῃ

Κ' ἐμβῇ εἰς τὴν καρδίαν μας καὶ καλοεγχαράξῃ,

Μὲ τύπον ἀνεξάλειπτον καθ' ὅλην τὴν ζωὴν μας.

Τὴν ζωντανὴν εἰκόνα της εἰς τὰ φυλλόκαρδά μας,

Ἐὰν καὶ τὸ πρωτότυπον τ' ὁμμάτι μας στερεῖται

260 Εἰς πᾶσαν ὠραιότητα νομίζει, ὅτι βλέπει

Κανέν' ἀπὸ τὰ ἔχνη του, πλήν, ἄχ! ποτὲ τὸ ὄλον·

Ὅμοίως τὰ κλεφτόπουλα, ἀπὸ μεγάλον σέβας

Ἐγχαραγμένην ἔχοντα εἰς τὸ μνημονικόν των

Τοῦ πρόφην καπιτάνου των τὴν ζωντανὴν εἰκόνα,

265 Καθεὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀγνωρίστου ξένου

Θαυρεῖ, ὅτι ἐξεσκέπαζε τοῦ πρωτοτύπου ἔχνη,

Καὶ αἱ ἀνακαλύψεις των τοὺς ἀπατοῦσιν, ὥστε

Καὶ θὰ τὸν ἐξελάμβαναν... «Ἄ! ὁ μονογενὴς του...»—

Βαθύκαρδα ἐστέναξαν — «Μικρὸς ἀκόμ' ἐχάθη!»

Ισελ. 9]

- 270 Ὁ ξένος νά! μὲ πρόσωπον... Καὶ πῶς νὰ τ' ὀνομάσω;—
 Καθὼς πρὸς τὰ χαράγματα ἡμέρας τοῦ Μαῖτον
 Εἰς τὰ δροσοκατοίκητα κ' ἀνθοστρωμένα Τέμπη,
 Ἄτμοι ἀραιοῦφαντοι, σὰν πέπλος τῆς ἀράχνης,
 Ἀργὰ ἀνασηκώνονται καὶ δύναμιν δὲν ἔχουν
- 275 Νὰ κρύβουν εἰς τὰ ὄμματα τὴν ἐπακουμισμένην
 Ἐπάνω εἰς τὰς κορυφὰς τ' Ὀλύμπου καὶ Κισσάβου
 Γελῶσαν, δλογάλανον, λαμπρὰν οὐρανοσκέπην·
 Πορόμοια ἐξήρχοντο κ' ἀπὸ τὸ πρόσωπόν του
 Τῆς λύπης μαῦρα σύννεφα κ' ἐματαιοπονοῦσαν
- 280 Νὰ κρύβουν τῆς φαιδρότητος καὶ γέλωτος τοὺς θρόνους.
 Νά! μὲ τοιοῦτον πρόσωπον τοὺς χαιρετᾷ ὁ ξένος:
 «Γειά σας! Καλῶς-τα-Χαίρεσθε! —Καλῶς τὸ παλληγκάρι!
 Ὑτ' ἀρνὶ μας στρώσου! Κόπιασε! Παιδιά συστρυνωχθῆτε—
 «Ἐ! Γέρο-Δῆμο, φέρε το! —Καλὰ ἐνήθη.—Γειά σου!».
- 285 Παιδιά ἀπὸ τὴν πλάτανον πλατέα φύλλα κῶφτον
 Καὶ καταγῆς τὰ στρώνουσιν εἰς τόπον τραπέζιον,
 Κ' αὐτοῦ ἐπάνω ἄρχισεν ὁ Γερο-Δῆμος τώρα
 Μὲ ἐπιδεξιότητα τ' ἀρνία νὰ λιανίζει,
 Κ' ἀφοῦ ἀποτελείωσε, ζεστὰ κομμάτια στέλνει
- 290 Εἰς ὅλους των τοὺς φύλακας καὶ στρώνεται, καὶ τρώγουν
 Κομμάτι μὲ τὸ χέρι του ὁ καπιτάνος ρίχνει,
 «ὦρὲ Χαρίση! δέξον τὴν τὴν πλάτην! —τὴν ἀξίζεις·
 «Ἐσὺ τὸν σκυλομπίμπασιν τὸν πῆρες τὸ κεφάλι!
 «Νά! Θάλλο! τὰ νεφροπλευρά! Τοὺς Τούρκους ταῖς προάλλαις
- 295 «Ἐσὺ ἐμπρὸς τοὺς ἔβαλες σὰν λύκος τὸ κοπάδι!»
 Καὶ καθεξῆς ἐβράβευσε πολλοὺς ὁ καπιτάνος
 Μὲ κρέας ἀπὸ τὸ ἀρνί, τὸ ὀνοματισμένον
 Θεμεμένον μόνον μὲ φυτὰ εὐώδη, διαλεγμένα,
 Κ' ἀτός του τὰ γλνκόλαιμα κρατεῖ καὶ τὸ κεφάλι.
- 300 Καθένας τρώγει μ' ὄρεξιν τὰ δάκτυλά του γλείφει
 Καὶ λόγος δὲν ἀκούεται ἀπὸ κανένα στόμα.
 Νὰ σ' εἶχα εἰς τὸν Ὀλυμπόν νὰ φᾶς ἀρνὶ ψημένον
 Δὲν θὰ ἐνοστιμεύεσο ποτὲ κανένα κρέας.
 Ποτὲ δὲν θὰ ἐγέυεσο φαγία γαστριμαργῶν
- 305 Ποτὲ δὲν θὰ ἐγέμιζες ζωμία τὴν κοιλίαν σου.
 [σελ.10] Καθένας τὸ στομάχι του καλὰ τὸ θεραπεύει
 Καὶ εἰς τὴν βρύσιν τρέχουσιν ἀράδα ἕνας-ἕνας
 Μὲ τὸ κρυστάλλινον νερὸν τὴν δίψαν νὰ δροσίουν,

- Τὰ χέρια των νίβουσι, ξεπλύνουν καὶ τὸ στόμα
 310 Καὶ πάλιν εἰς τὸν τόπον του γυρίζει ὁ καθένας.
 Καὶ τώρα πρὸς τὸν ξένον μας ὁ καπιτάνος λέγει
 «Παιδί μου, ἔλα! σίμωσε, ἐδῶ, ἐδῶ κοντά μου!
 «Ἀπὸ τὰ ἔξω φαίνεσαι κλεφτόπουλον νὰ εἶσαι
 «Εἶπέ μας, ποῦ ὁ δρόμος σου; καὶ τί ἔς ἡμᾶς σὲ φέρει;
 315 Φωνὴν ψιλὴν, πλὴν ἔντονον ὁ ξένος μας ἐβγάζει·
 «Τρεῖς μῆνας, καπιτάνε μου! μὲ τὸν Ταμπάκην ἤμουν
 «Πλὴν τώρα ἐπροσκύνησεν...». Ἐδῶ τὸν ἀποκόφτει—
 «Τί λές; τί; Ἐπροσκύνησεν ὁ καπιτάν Ταμπάκης;
 «Τί; ὁ Θεὸς τὸν ἰσώσῃ τὸν νοῦν ἀπ' τὸ κεφάλι;
 320 «Δὲν βλέπει τὸν σκυλό-Τουρκον πὼς θέλει νὰ μᾶς σώσῃ;
 «Δὲν βλέπει πὼς εἰς τ' Ἀγραφα, Ξηρόμερον καὶ Σούλι
 «Τοὺς ἐλευθέρους ἔσβησε μὲ δόλον καὶ ἀπάτην;
 «Ἄτυχός του τὸ κεφάλι του εἰς τὸ σακκὶ τὸ βάνει!
 «Ἀχ! τὸν σκυλο-Ἀλῆ-Πασιῶν! Ὅσον ἀλεποῦ πανοῦργος
 325 «Ζητεῖ καὶ εἰς τὸν Ὀλυμπον νὰ χώσῃ τὴν οὐρὰν του
 «Ἄς ἔλθῃ ὁ σκυλόπιστος μ' ἡμᾶς νὰ δοκιμάσῃ!
 «Δὲν μᾶς γελᾷ. Γνωρίζομεν τοὺς ὄρκους τοῦ ἀπίστου.
 Ἀπέσωσε· Κ' ὁ ξένος μας τὸν λόγον ξαναπέρνει·
 «Μαζί του δὲν ἠθέλησα ἀρματολὸς νὰ μείνω·
 330 «Κλεφτόπουλον ἐλευθέρων ἐπρόκρινα νὰ ζήσω!
 «Καὶ τ' ὄνομά σου ἄκουσα καὶ ἔτρεξα νὰ σ' εὔρω.
 «Καλὰ εἶναι τὰ ὅπλα μου· Τὸ ὄνομά μου Νίκος·
 «Εἶπέ, ὅτι μὲ δέχεσαι· Καὶ ὅτι ἡ καρδιά μου,
 «ἐλπίζω τὸ πρωτόν σου νὰ μὴν ἐντροπιάσω!»
 335 Μὲ βλέμματα, κηρύττοντα τὴν συγκατάθεσίν των
 Κυττάζον τὰ κλεφτόπουλα τὸν καπιτάνον ὅλα
 Καί, ἀνοικτὰ τὰ χεῖλη των, τὸν λόγον του προσμένουν.
 Μιὰν ὁμματιὰν τριγύρω του ὁ καπιτάνος ρίχνει
 Καὶ πάραντα τὸ χέρι του προσφέρει εἰς τὸν Νίκον·
 340 «Νά! Νίκο παλληκάρι μου! σὲ δίδω τὸ δεξί μου!
 «Ἀπὸ τὰ τώρα καὶ ἐμπρὸς ἀδελφί μας λογεῖσθαι!
 [σελ. 11] «Τί λέτε παλληκάρια! εἰσθ' εὐχαριστημένοι;
 «—Ἀδελφί μας! Ἀδελφί μας!» μὲ μιὰν φωνὴν φωνάζουν.—
 «Κανένας δὲν τὸ χαίρεται ὥσάν ἐγώ, παιδί μου!
 345 «Δικόν μας νὰ σὲ ἔχωμεν, εὐθὺς μὲ πρῶτον βλέμμα
 «Βαθιά βαθιά ἐγράφηκες εἰς τὴν καρδιάν μου μέσα,
 «Καὶ ἔνα τι αἰσθάνθηκα, δὲν ἔξέρω καὶ ἄτός μου.
 «Ἀκόμα ἔνα εὐχομαι, καὶ ἄμποτε νὰ γίνη!

- 350 «Νὰ μὴν ἐβγῆς ἀμάθητος τῆς κλέφτικης ζωῆς μας
 «Καὶ βιασθῶ ἀρχάριον νὰ σὲ κρατήσω, Νίκο!
 «Θὰ ᾽ξεύρης τὴν συνήθειαν· τὴν ἔχουν ὅλ' οἱ κλέφται
 «Καὶ πρέπει νὰ τὴν ἔμαθες κοντὰ εἰς τὸν Ταμπάκην.
 «Κανέναν δὲν δεχόμεθα εὐθὺς ᾽σὺν παλληκάρι
 «Ἄν πρῶτα δὲν γνωρίσωμεν τὴν ἀξιοτήτά του.
- 355 «Τὰς δοκιμὰς μας ἔχομεν, καὶ ἂν δὲν τὰς περάσῃ,
 «Κατόπι μας ἀρχάριος ν' ἀκολουθῇ τὸν χρεῖα
 «Καὶ τὸ ἀσκὶ νὰ κουβαλῇ ὥσοῦ νὰ συνηθίσῃ.
 «Ἄλάνθαστον τ' ὁμμάτι του, τοῦ ἐλαφιῶδ' ποδάρι,
 «Τοῦ ζαρκαδίου πῆδημα, καρδιά ᾽σὺν λεοντάρι,
- 360 «Αὐτὰ τὰ προτερήματα τὸ παλληκάρι ἔχει.
 «Ἡ μοῦρά σου σὲ ἔφερεν ἡσύχους νὰ μᾶς εὖρης·
 »Ἄ! ὦρὲ παλληκάρια! ἐτοιμασθῆτε ὅλοι
 »Τὰς δοκιμὰς νὰ κάμωμεν τὸν νέον σύντροφόν μας.
 »Καλὴ ἡ ὥρα σήμερον· Καὶ ὁ θεὸς ἐξεύρει
- 365 »Ἄν γλήγορα θὰ λάχωμεν ἡμέραν παρομοίαν.
 »ς' τὴν ἄκραν τὰ τραγούδια, χορὸς καὶ τὸ παιχνίδι·
 »Αὐτὰ ὁ κλέφτης ἡσύχος τὰ ἔχει πασαμμέραν.
 »Κάλλιον ᾽ναὶ νὰ κερδίσωμεν τοιοῦτον παλληκάρι.
 «Καὶ πρῶτον ἂς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸ καριοφίλι».
- 370 Τὸν λόγον δὲν ἐπρόφθασεν ἀκόμα ν' ἀποσώσῃ
 Καὶ ὅλα τὰ κλεφτόπουλα τὰ καριοφίλια ἀδράχουν.
 Καθὼς ὁπότεν πορπατοῦν εἰς τὸ παραποτάμι
 Πατεῖς εἰς λιθαράκια κ' αὐτὰ κροτοῦν καὶ τρίζουν
 Παρόμοια ἐκρότησαν τὰ κλεφτο-καριοφίλια
- [σελ. 12]
- 375 Ἐνῶ καθένας ἄνοιξε τὸν τουφεκοπυρίτην
 Ν' ἀλλάξῃ τὴν πυρόσκονην ἀπὸ τὸ τηγανάκι.
 Τὸ μεταξὺ ὁ ἀρχάριος ἀργὰ ἐπορπατοῦσε
 Κ' ἀφοῦ ὥς τριακόσια ἐμέτρησε διασκέλια
 Λευκὸν φυσέκι ἔστησεν εἰς τὸν κορμὸν μιᾶς κέδρου
- 380 Κ' ὁ καπιτάνος ᾽γύρισε καὶ λέγει πρὸς τὸν Νίκον:
 «Τὸ βλέπεις; —μόλις φαίνεται, ἐκεῖνο τὸ φυσέκι·
 »Ἀπὸ ἡμᾶς καθένας μας τὸ κόφτει εἰς τὴν μέσσην.
 »Καὶ πρὸς ἐμπιστοσύνην σου, νά! σὲ τὸ μαρτυροῦμεν.
 »Ἐσὺ εἰς τὸ σημάδι μας, Πανάγο! Παραστάσου
- 385 »Καὶ ᾽παρε καὶ φυσέκια μαζὶ σου νὰ τὰ στήνῃς
 »Καὶ σεῖς, ὦρὲ κλεφτόπουλα! ἀραδιασθῆτε ὅλοι.
 Εὐθὺς ν' ἀραδιάζονται ἀρχίνησαν οἱ κλέφται

- Καὶ πρὸς τὸν καπιτάνον τοῦ ὁ Νίκος τώρα λέγει·
 »Συνπάθιο, καπιτάνε μου! Τὸν λόγον χάρισέ με.
 390 »Ἡ μαρτυρία περιττή· τοὺς λόγους σου πιστεύω.
 »Καὶ διατὶ φυσέκια καὶ τόσην πυροσκόνην
 »Κακὴν κακῶς νὰ χάσωμεν εἰς τὸν ἀέρα μόνον;
 »Δὲν εἶναι προτιμότερον νὰ φάγουν κρέας Τούρκων;
 »Ἐγὼ τὸ καριοφίλι μου τὸ μαρτυρῶ ἀλλέως·
 395 »Καὶ ἂν ἡ μαρτυρία μου δὲν σᾶς εὐχαριστήσῃ,
 »Ὅ,τι ἄλλο θέλεις, πρόσταξε καὶ πρόθυμος σὲ εἶμαι!
 «Καλά!»—τὸν ἀποκρίθηκε— «καλά, ἃς τὸ ἰδῶμεν».
 Κ' εὐθὺς εἰς τὸ Παράλιμον ἐπήδησεν ὁ Νίκος
 Χαμοκνττάζει γύρω του καὶ σκύφτει καὶ σηκώνει
 400 Μιὰν πέτραν αὐγοστρόγγυλον, μεγάλην ᾧ καρδί
 Καὶ μ' ἓνα κ' ἄλλο πῆδημα γυρίζει εἰς τὸν τόπον,
 Ἀδράχνει τὸ τουφέκι του, τὸν πετεινὸν σηκώνει,
 Τὸ ξαναβάνει καταγῆς σιμὰ εἰς τὸ ποδάρι,
 Κ' ἀφοῦ μὲ τρία δάκτυλα τῆς δεξιᾶς χειρὸς του
 405 Τὴν πέτραν ἐκαλόσφιξε, τὸ χέρι τρις τὸ στρέφει,
 Μὲ ὄλην του τὴν δύναμιν ᾧ ψηλὰ πετροβολάει
 Κ' εὐθὺς τὸ καριοφίλι του ἀρπάξ', ὀμματιάζει
 Τ' ἀνάφτει, καὶ τὸ βόλι του μὲ σφύριγμα μέγαν
 [σελ. 13] Τὴν κατηφοριάζουσιν κατασυντρίβει πέτραν
 410 Κ' εἰς χίλια κομμάτια ἐδῶ κ' ἐκεῖ σκορπίζει.
 «Ἔ! γειά σου! γειά σου! ἴβασες» φωνάζουν ὅλ' ἀντάμα.
 «Ἔ! γειά σου, ὦρὲ Νίκο μου!»— κ' ὁ καπιτάνος λέγει—
 »Πολλὰ-καλὰ ἐπέρασες τὴν πρώτην δοκιμὴν μας!
 »Αὐτό σου τὸ σημάδευμα, τὴν πέτραν ᾧ τὸν ἀέρα,
 415 »Πολλὰ ἐνοστιμεύετο καὶ ὁ προκάτοχός μου.
 »Ποτὲ δὲν ἐκαθίσταμεν εἰς καρδιᾶς τὸν ἴσιον
 »Καὶ ἓνα δυὸ καρδιά νὰ μὴ πετροβολήσῃ
 »Καὶ νὰ τὰ κάμῃ τρίμματα μὲ τὸ χρυσὸν πιστόλι.
 »Κ' ὅποταν ἐσημάδενες, νὰ σὲ εἰπῶ, παιδί μου!
 420 »Μ' ἐφάνῃ ᾧ νὰ ἐβλεπα ἐμπρὸς τὸν μακαρίτην
 »Σωστὸν καὶ ἀπαράλλακτον—τοιούτος ἦτο νέος!
 »Μ' αὐτὴν τὴν ὁμοιότητα κερδίζεις τὴν καρδίαν μου.
 »Γειά σου! κ' εἰς τὰ μακρότερα δὲν ἀμφιβάλλω πλέον.
 »Ἐλᾶτε παλληκάρια! μαζί του ποῖός θά τρέξῃ;
 425 Τὸ εἶπε· καὶ ἐπήδησεν εὐθὺς ἀπὸ τὴν μέσην
 Ὁ Λιόλιος, τὸ Λαζόπουλον μὲ περσιτὰ ποδάρια.
 Τὴν περασμένην ἀνοίξιν, τὸν Μάϊον τὸν μῆνα

- Ὅπoταν, ἡμερόνυχτα ἀράδ' ἀράδα τρία,
 Οἱ κλέφται ἐπολέμησαν μὲ τὸν Ἰσοῦφ-Ἀράτην
 430 Καὶ τέλος τὸν ἐδίωξαν ὥς εἰς τὴν Ὀλοσσόνα,
 Αὐτὸς πεζὸς ἐπρόφθασε τὸν Σολεϊμὰν Ταχίρην
 Ἐπάνω εἰς τ' ἀράπικον περίφημον κιωκλάνι
 Κ' ἐπῆρε τὸ κεφάλι του καὶ τὰ χρυσὰ του ὄπλα.
 Κατόπ' ἐβγαίνει δεύτερος ὁ Καλλιανιώτης Τήνας,
 435 Ἐξάκουστος τ' ἐλάφια νὰ φθάν' εἰς τὸ ποδᾶρι.
 Μακρὰν ἀπ' τὴν πατρίδα του σχεδὸν ὥς μίαν ὥραν,
 Σιμὰ ᾗς τὸν Ἀλιάκμονα—τ' ὀρμητικὸν ποτάμι.—
 Τὸ μοναστήρ' εὐρίσκεται τῆς Ἁγία-Τριάδος·
 Κ' αὐτοῦ εἰς τῆς ἀνοίξεως τὰς δροσερὰς ἡμέρας
 440 Ἐλάφι ἐσυνήθιζε πουργὸν νὰ κατεβαίνει
 Νὰ προσκυνῇ τὸν ἥλιον, νὰ πίνει βρυσονέρι.
 Ὁ Τήνας πιάνει στοίχημα μὲ ἄλλους ὀμηλίκους,
 [σελ. 14] Τὸ καρτερεῖ· νά! ἔρχεται εὐθὺς ἐμπρὸς τὸ βάνει,
 Τὸ φθάν' καὶ τὴν μαχαίραν του εἰς τὰ πλευρά του χώνει.
 445 Ὁ Ζώης ἀπὸ τ' Ἀγραφα μ' αὐτοὺς ἐνώθη τρίτος,
 Τὸν λέγουν καὶ παρόνομα: ὁ Ζώης Λαγονίκας.
 Λαγὸς ἀπὸ τὸ χέρι του δὲν ἔφευγε κανένας.
 Σιμὰ εἰς τὴν ταχύτητα αὐτὸς καὶ ἄλλο ἔχει.
 Τί θὰ εἰπῇ ἀπόσταμα δὲν ἤξευρε ποτέ του.
 450 Ὅπoταν ὁ Ἀλῆ πασιᾶς πρὸ καναδόο χρόνια
 Ἐπήγαινε ᾗς τὴν Πρέβεζαν, τὸ στράτευμα νὰ ἴδῃ,
 Εἰς τὴν ἀκαταρίθμητον πολλὴν του συνοδείαν
 Μὲ τὰ Βλαχο-Γιαννόπουλα εὐρίσκετο κ' ὁ Ζώης.
 Καθὼς ἀπὸ τὰ Γιάννινα ὁ τύραννος ἐβγήκε,
 455 Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Λιάπηδες μὲ ἐλαφρὸν ποδᾶρι,
 Νὰ δείξουν τὴν δουλείαν των κ' οὐτιδανότητά των,
 Ἐμπρὸς εἰς τὸ ἐξάϊπτον ἁμάξι του ἐβγαίνουν
 Κ' ὡς κτήνη, συνερίζονται μὲ τ' ἄλογα νὰ τρέχουν.
 Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ πλειότεροι ἐγνώριζαν τὸν Ζώην
 460 Καὶ νόμον τρόπον κάμνουσι μαζὶ νὰ τὸν τραβήξουν.
 Ἀρχῆς, ἀρχῆς τὴν πρόσκλησιν καταφρονεῖ ὁ Ζώης·
 Καὶ μὲ μέγαλον στοίχημα εἰς τὸν χορὸν ἐπιάσθη.
 Τρεῖς ἀπ' ἐκείνους ἔσκασαν, ἕξ εἰς τὸν δρόμον μένουσιν
 465 Καὶ ἔως εἰς τὴν Πρέβεζαν ὁ Ζώης μόνος φθάνει
 Κ' ἐκέρδησε τὸ στοίχημα χωρὶς νὰ ἀποστάσῃ.
 Καὶ τέταρτος ἐπήδησεν ὁ Χρῆστος ὁ Σαλβέρας
 Κοντός, σφικτός, φαρδύπлатος, εἰς τοὺς σαράντα γύρω

- Κ' εἰς τὴν ταχυποδίαν του τὸ καύχημα τ' Ὀλύμπου.
 470 Αὐτὸς εἰς τὴν πανήγυριν τ' Ἀγίου Ἰωάννου
 Ὑψηλὰ ἔς τὸ Ξηρολείβαδον ἔς τὴν Βέροϊαν πλησίον
 Νὰ πιασθῇ ἐτόλμησεν ὡς μὲ τὸν Δελῆ-Δῆμον,
 Τὸν περρωτόν, τὸν ἄφθαστον ὡς κ' ἀπὸ τὰ πονύλια,
 Καὶ δύο διασκέλια τὸν ἄφησε ὀπίσω.
 475 Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ τέσσαρες ἐβγήκαν ἕνας κι' ἕνας,
 Περίφημ' εἰς τὸν Ὀλυμπον κι' εἰς ὅλα τὰ πρωτότα.
 Ἀπ' ὅλα τὰ κλεφτόπονλα ἀκόμα ἕως τώρα.
 [σελ. 15] Μαζί τους δὲν τὸ ἐβγαλε κανεὶς εἰς τὸ κεφάλι.
 Κ' ἀπὸ τὰ πανηγύρια, ἀπὸ τοὺς κλεφτο-γάμους
 480 Ποτὲ δὲν ἀναχώρησαν χωρὶς κοιάρι μαῦρον.
 Αὐτοὶ συχνὰ τὰ ἔβαναν καὶ ἀναμεταξύ των
 Καὶ σήμερον ὁ ἕνας των καὶ αὐριον ὁ ἄλλος
 Τὸν ἄλλον ἐδιάβαινε ὡς ἕναν ὦμον μόνον.
 Καὶ εἶχαν τὸ παρόνομα: οἱ τέσσαρες ἀέρες.
 485 »Χαμογελῶν ἐγύρισε καὶ λέγ' ὁ καπιτάνος:
 »Ἕ! Νίκο! νά! οἱ τέσσαρες ἀέρες μας ἐβγήκαν!
 »Τὸ πέτασμά των ὅμοιον ὥσάν νὰ ἦτο ἕνας.
 »Μὲ ποῖον θέλεις· διάλεξε! ἔς τὸ χέρι σου τ' ἀφήνω,
 »Ἀκόμα ἕνα ἄκουσε καὶ γράψε το ἔς τὸν νοῦν σου!
 490 »Νὰ τὸν περάσης δὲν ζητῶ, καὶ οὔτε νὰ τὸν φθάσης.
 »Καὶ δέκα διασκέλια ὀπίσω του ἂν μείνης,
 »Θὰ σὲ λογαριάζωμεν ἀπὸ τοὺς πρώτους ἕναν.
 »Εἰπὲ λοιπὸν ν' ἀκούσωμεν μὲ ποῖον θὰ τὰ βάλλης!
 «Μὲ φαίνεται καλύτερα»... ὁ Νίκος ἀποκριθὴ—
 495 «Εἰς τὸν λαχρὸν νὰ ρίξωσι καὶ ὅποιος μὲ λάχῃ».
 Κ' ὁ καπιτάνος πάραυτα ξεκόφτ' ἀπὸ τὸ δένδρον
 Μικρόν, λεπτὸν βλαστάριον μὲ φύλλα ἀνθισμένα
 Σ' τὴν φούκταν του τῶξέσυρε, καλὰ τὸ ξεφυλλίζει
 Κ' εἰς τέσσαρα ἀνόμοια κομμάτια τὸ σεντρίβει.
 500 Κ' ἀφοῦ ἐπαράμέρισε μὲ γυρισμένην ῥάχην
 Φονκτώνει τὰ κομμάτια μ' ἐξωβγαλμένας ἄκρας
 Κ' ὀπίσω ξαναέρχεται καὶ λέγει· «νά! τραβᾶτε»!
 Οἱ τέσσαρες ἐξώμωσαν, τραβοῦν μὲ τὴν ἀράδα,
 Μετροῦν—τὸ μεγαλύτερον λαχαίνει εἰς τὸν Χρηστον·
 505 Κ' αὐτὸς εὐθὺς ἐκάθισε τὰ πέδιλα νὰ σφίξῃ·
 Κ' ἐνῶ ἐκαταγίνετο νὰ δέσῃ τὰ λωρία,
 Τὰ χεῖλη του ἐδάγκανε, κρυφὰ χαμογελαίει
 Κ' ὀλόγυρα τ' ὀμμάτι του συχνὰ στρεφογυρίζων

- Μὲ τόνον βεβαιωτικὸν ἀτός του ψιθυρίζει·
 510 »Ἐλάτε ποδαράκια μου νὰ σᾶς ἰδῶ κ' ἐφέτος
 «Ἄν τὸ παλαιοκόκκαλον βαστάει μὲ τοὺς νέους».
 Ὅλιγον παρέκει του ἐστρώθη καὶ ὁ Νίκος
 [σελ. 16] Καὶ τὰ λωρία ἔσφιγγε, κ' ἐφαίνετο νὰ εἶναι
 ὅς αὐτὸ μόνον τὸ ἔργον του προσηλωμένος ὅλος
 515 «Χωρὶς μὲ τὸ ἐρχόμενον τὸν νοῦν του νὰ συγχύζη».
 Κ' ὁ καπιτάνος ἔστειλεν εὐθὺς τὸν Γερο-Δῆμον
 Νὰ στήσῃ τὸ σημάδιον κ' ἐκεῖ νὰ καρτερῇ·
 Νά! ὅλα ἐτελείωσαν, σηκώνονται κ' οἱ δύο
 Καὶ ὦμον μ' ὦμον στέκουσι καὶ καρτεροῦν τὸν λόγον.
 520 Ὁ καπιτάνος ἄ!-ἄ!-ἄ!-φωνάζει κ' εἰς τὸν τρίτον,
 Καθὼς διόλου ἔξαφνα σηκώνεται ἐμπρὸς μας
 Σφοδρὸς ἀνεμοστρόβιλος, κ' ὀλίγον τι παρέκει
 Ἀμέσως πάλιν χάνεται εἰς τὸν αἰθέρα μέσα·
 Τὰ δύο τὰ κλεφτόπουλα παρόμοια ὁμοῦσι
 525 Κ' ἐπάνω εἰς τὸ ἴσιωμα τυλίγονται μ' ἀέρα,
 Κ' οἱ ἄλλοι μὲ τὰ βλέμματα κατόπ' ἀκολουθοῦντες·
 Τοὺς χάνουν, καὶ ἀνήσυχoi τὴν ἔκβασιν προσμένουν.
 Ἀρχῆς ἀρχῆς μὲ δύναμιν πολλὴν ὁρμᾷ ὁ Νίκος
 Κ' ὡς τρία διασκέλια τὸν ἄλλον διαβαίνει
 530 Ἀλλ' ὁ Σαλβέρας, ἐμπειρος, εὐθὺς δὲν ἐξαντλεῖται·
 Κ' ἀφοῦ σχεδὸν ἐπάτησαν τὸν ἥμισυν των ὁρόμον
 Νά! τώρα μόνον σφίγγεται, τὸν ἔφθασε τὸν Νίκον
 Κ' ὡς εἴκοσι πατήματα τὰ τρέχουν ὦμον κ' ὦμον.
 Ὁ Νίκος συνερίζεται, τὸ φέσι του δαγκάνει,
 535 Συνέσφιξε τοὺς ὦμονς του, τὴν ράχην κάμνει λάκκον,
 Κ' ὁμοίως μὲ πετούμενα, καθὼς κρατοῦν τοὺς πόδας
 Ὅποταν διασχίζουσι μὲ βίαν τὸν ἀέρα
 Γρονθοσφαλνᾷ τὰ χέρια του κ' ὀπίσω τὰ τανύζει,
 Τὴν κεφαλὴν του ὀρθία, ἐμπρὸς, ἐμπρὸς τὸ στῆθος
 540 Κ' ὁρμᾷ —πετᾷ· γῆν δὲν πατεῖ· δὲν ἐγχαράζει ἵχνος
 Κ' ἡ ἐλαφρὴ πατούνα του οὐδὲ κλωνὶ λυγίζει
 Καὶ νὰ τος! ἐδιάβηκε τὸν ἀνταγωνιστὴν του
 Κ' ἐμπρὸς ὀκτῶ πατήματα προφθάνει τὸ σημάδι.
 —«Τ' ὁμολογῶ μ' ἐνίκησες» τὸν λέγει ὁ Σαλβέρας
 545 Τὸν ἔδωκε τὸ χέρι του κ' ἐκίνησαν ὀπίσω.
 Οἱ ἄλλοι ἐπροχώρησαν ὥς εἰς τὴν μέσην πλῆον
 [σελ. 17] Κ' ὁ Γέρο-Δῆμος ἔτρεξε κ' ἐμήνυσε τὸ τέλος.
 Μὲ ἀπορίαν ἄκουσαν τὰ παλληκάρια ὅλα

- Καὶ τὸν ἐπροὔπάντησαν μὲ «Γειά σου, ὦρὲ Νίκο!
 550 «Νά! τί ποδάρι ἔχομεν ἄς ἔβγουν τὰ πρωτᾶτα)»!
 Κ' οἱ ἄλλοι τρεῖς ταχύποδες τὸ χέρι των τὸν δίδουν
 Καὶ λέγουν «Μᾶς ἐνίκησες, τ' ὁμολογοῦμεν ὅλοι».
 Χαρούμενος ἐφώναξε κ' ὁ καπιτάνος τώρα·
 «Παιδί μου, γειά σου! Καύχημα εἰς τὸ ἐξῆς θά σ' ἔχω!
 555 «Αὐτοὶ ἴναι οἱ ἀέρες μας καὶ σὺ ἡ ἀστραπή μας.
 »Ἐλᾶτε! Καὶ οἱ δύο σας νὰ δροσισθῇτε χρεῖα.
 »Μιὰν πλόσκαν κοζανίτικον, μοσχάτον, ἡλιασμένον,
 »Φυλάγω ὅσ᾽ ἀγίασμα διὰ καιρὸν ἀνάγκης.
 »Ἐλᾶτε! τὰς δυνάμεις σας αὐτὸ σᾶς ξαναδίδει.
 560 »Ἐπάνω εἰς τὸν ἰδρωτα νερόν, μᾶς φαρμακώνει.
 Εἰς τὰς πλατάνους ἔφθασαν, τὴν πλόσκαν τοὺς προσφέρει,
 Κ' ἀπ' ἓνα ἓνα τράβηγμα ἐρούνησαν κ' οἱ δύο·
 Καὶ τὸ γλυκόν, φλωρόχρουν καὶ εὖσμον κρασάκι
 ὅσ᾽ ἀνάλσαμον ἐχύθηκεν εἰς ὅλας των τὰς φλέβας
 565 Καὶ ἰδρωτα καὶ κούρασμα εἰς μίαν στιγμὴν τὰ κόφτει.
 »Ἀκόμ' ἀργεῖ ὁ ἥλιος ἀπὸ τῆς Γραιᾶς τὴν Ρόκαν
 »Νὰ πάρῃ τὸν κατήφορον»— ὁ καπιτάνος λέγει—
 »Τὸ τρίτον, παλληκάρια! ἄς μὴ χασομεροῦμεν.
 »Κ' εἰς τοῦτο εἶμαι βέβαιος ὀπίσω δὲν θὰ μείνῃ·
 570 »Κ' ἐλπίδα ἔχω, σήμερον ἀκόμα πρὶν βραδυνάσῃ
 «Ὡς ἄξιον παλλήκαρον νὰ τὸν σφικταγκαλιώσω.
 Τὰ καριοφίλια δράξετε! Ἑτοιμασθῆτε. πᾶμε!
 Εἰς τοὺς περιγυρίζοντας τὸ ἴσκιωμα ἐκεῖνο—
 Ὡς ἀκανθώδεις στέφανοι—πολλοὺς κρημνοὺς ἀβάτους
 575 Πρὸς τὸ μεσημέριασμα τοῦ ἄστρου τῆς ἡμέρας
 Ἡ τρομερὰ εὐρίσκετο τοῦ διαβόλου φάραγξ.
 Τὸ χάσμα τῆς ἀνοίγετο ὥσ᾽ ἀν τοῦ Ἄδου στόμα
 Κ' ἐχάνετο τὸ βάθος τῆς εἰς χάος δίχως πάτον
 Κ' ἀπὸ τὰ ἀειχάσκοντα καὶ γλιστερά τῆς χεῖλης
 580 Σὰν σταγόνες φαίνονται τὰ δύο τὰ πλευρὰ τῆς
 Κατάξῃρα, καὶ ἄδενδρα, καὶ πυκνοκεντημένα.
 [σελ. 18] Μ' ὑποκαμένους, μυτηρούς, καὶ ἀεροκρεμάστους
 Κ' ὥσ᾽ ἀν τοὺς προιονόδοντας ἀραδιασμένους βράχους.
 Αὐτοῦ αἱ ἀγριόγιδες καὶ ἐλαφρὰ ζαρκάδια
 585 Ποτὲ δὲν ἀποτόλμησαν τοὺς πόδας των νὰ φέρον·
 Διότι ἓνα πάτημα μικρᾶς ἀπροσεξίας
 Μὲ θάνατον ἐπώδυνον ἀσπλάγχχνως τιμωρεῖται.
 Καὶ αἰετοὶ καὶ ὄρνεα αὐτοῦ ὁπότεν φθάσουν

- Κτυποῦσι τὰς πτερούγας των τὸ χάσμα νὰ διάβουν.
 590 Αὐτοῦ ποτὲ ὁ ἥλιος ἀκτῖνα του δὲν ρίχνει.
 Ὁ ριγοφόρος ἴσκιος αὐτοῦ τὸν θρόνον ἔχει.
 Καὶ πνεύματα ἀκάθαρτα, φαρμακερά, λοιμώδη
 Εἰς ἄντρα, βραχοσχίσματα αὐτοῦ φυλακωμένα
 Τὰς σφυριζούσας των κραυγὰς, τοὺς γοεροὺς των θρήνους.
 595 Μὲ τ' ἄγρια μονγκρίσματα ἐνὸς χειμάρρου σμίγουν
 Καὶ ὅλα τὰ περὶχωρα πιστεύουν νὰ ἀκούουν
 Ὀλολυγμοὺς κολάσεως, τραγούδια διαβόλων,
 Καὶ τ' ὄνομα τῆς φάραγγος ὁπότεν ἀναφέρουν
 Σπαράζοντ' ἀπ' τὸν τόπον των καὶ κάμνουν τὸν σταυρόν των
 600 Καὶ μόνον τὰ κλεφτόπουλα, χωρὶς νὰ φοβηθῶσι
 Τὸν ζωντανὸν τὸν Τάρταρον καὶ τὸ ζαλίζον βάθος
 Ἐπάνω ᾗς τοὺς βραχόδορτας, τοὺς ἀπομακρυσμένους
 Ὡς ἐνδεκα ποδάρια τὸν ἕναν ἀπ' τὸν ἄλλον,
 Πηδοῦν καὶ διαβαίνουνσι τῆς φάραγγος τὸ χάσμα.
 605 Αὐτοῦ καὶ τώρα ἔρχονται ἀντάμα μὲ τὸν Νίκον
 Τὴν τόλμην κ' ἀφοβίαν του εἰς δοκιμὴν νὰ βάλουν.
 Πρὶν ὅμως εἰς τὴν εἴσοδον τῆς φάραγγος νὰ φθάσιν,
 Ἀνάγκη νὰ περάσωσι καὶ ἄλλο ἓνα χάσμα
 Τὸ βάθος, μὲ τῆς φάραγγος τ' αὐτό, ἢ καὶ παραπάνω
 610 Κ' ὡς δεκοχτὼ ποδάρια ἀνδρῖσια τὸ πλάτος.
 Ἀπίθανον τὸ πῆδημα αὐτοῦ νομίζουν ὅλοι,
 Καὶ ἔστησαν ὡς γέφυραν λιγνὸν κορμὸν ἐλάτου.
 Ἀλλὰ κ' αὐτὴ τὸν κίνδυνον μικρότερον δὲν κάμνει.
 Αὐτοῦ ὁ ἀσυνήθιστος τὸ χάος ἂν κυττάξῃ
 615 Ζαλίζεται, ξηραίνεται, τὰ γόνατά του λυώνουν.
 [σελ. 19] Ὁ καπιτάνος ἑνοπλος, τὴν κάπαν εἰς τὸν ὄμον
 Μὲ θάρρος καὶ ἀκλόνιστος τὴν γέφυραν διαβαίνει,
 Καὶ ἓνας ἓνας ἔρχονται κατόπιν του κ' οἱ ἄλλοι.
 Ὁ Νίκος ὅμως ἐπληξεν ἀράδα νὰ προσμείνῃ
 620 Κυλώνει ἀνεπάντεχα ὡς βήματα τριάντα
 Καὶ παίρνει παραμάζωμα —πηδᾷ— καὶ νάτος! —πέραν.
 Τρομάζουν τὰ κλεφτόπουλα, τρομάζ' ὁ καπιτάνος
 Καὶ ἄλαλοι, ἀκίνητοι, ὅσιν παγωμένοι στέκουν
 Καὶ ὄμματα κατὰξηρα ἐπάνω του καρφώνουν.
 625 «Παῖδί μου Νίκο!—» ἔκραξεν ὁ καπιτάνος τέλος—
 »Τὸν σφίγγ' εἰς τὰς ἀγκάλας του, φιλεῖ τὸ μέτωπόν του.
 »Παῖδί μου! Παλληκάρι μου! μᾶς φθάν' ἡ δοκιμή σου.
 »Ὅπισ' ὦρὲ ἀδέλφια! Ἡ φάραγξ δὲν μᾶς χρειά

- »Αὐτὸ τὸ ξεφτέρι μας παιγνίδι θὰ τὴν ἔχη.
 630 »Ἀφότου τὰ κλεφτόπουλα τὸν Ὀλυμπον πατοῦσι
 »Νὰ κάμ' αὐτὸ τὸ πῆδημα κανένας δὲν εὗρεθῇ·
 »Ὁ Ζῆδρος μόνον λέγουσι κ' ὡς θαῦμα διηγοῦνται.—
 »Ἐσὺ δὲν ἐγεννήθηκες ἀρχαίως νὰ γίνῃς,
 635 »Καὶ πρὶν καὶ εἰς τὸν πόλεμον νὰ δείξῃς τὴν καρδιάν σου
 Ὡς ἄξιον παλλήκαρον τὸ χέρι μου σὲ δίδω.
 »Δὲν εἶναι μεγαλύτερος ὁ κίνδυνος τῆς μάχης.
 »Καὶ ὅποιος τὸν θάνατον ἐδῶ δὲν τὸν φοβεῖται
 »Παντοῦ μὲ τόλμην κ' ἄφοβα τὸ μέτωπον τὸν δείχνει.
 640 »Νερόν, φωτιά, πόλεμος, κρημνοὶ καὶ τὸ κρεββάτι,
 »Εἰς ὅλ' αὐτὰ τὰ σχήματα ὁ χάρος ἓνας εἶναι!
 »Ὅπισ' ὡς γυρίσωμεν. Παιδί μου, γειά σου! γειά σου!
 Τὸν λόγον του ἀπέσωσε, τὴν γέφυραν διαβαίνουν
 Καὶ ὅλοι μὲ τὸ πῆδημα τοῦ Νίκου εἰς τὸ στόμα
 ἐκίνησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς τὰς πλατάνους πάλιν :
 645 Ὁ χονσανγῆς, πολύφωτος ἀστέρας τῆς ἡμέρας
 Ὅπισ' ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον ἐκίνησε νὰ φεύγῃ·
 Κ' ὁ μελανὸς ὁ ἱσκιος, ἀχνίζον ὑγρασίαν,
 Ἀπὸ καθένα ὕψωμα, καθέν' ἐξέχον σῶμα
 Σὰν γίγαντας κατέβαινε καὶ τὸν ἐκυνηγούσεν
 [σελ. 20]
 650 Ὅποταν τὰ κλεφτόπουλα εἰς τὰς πλατάνους ἦλθαν.
 Ἀκόμα δὲν ἐπρόφθασαν τὰ ὅπλα ν' ἀποθέσων
 Καὶ βλέπουν ἓναν ἄνθρωπον νὰ ἔρχεται μὲ βίαν.
 Καλοκυττάζουν· κ' ἔξαφνα μὲ μίαν φωνὴν φωνάζουν·
 655 «Ὁ Φώτης μας! ὁ Φώτης μας! Καινούρια μᾶς φέρνει!»
 Αὐτὸν εἰς τὴν Τσαρίτσανην καὶ εἰς τὴν Ὀλασσόνα,
 Μὲ φόρεμα χωριάτικον, προχθὲς τὸν εἶχαν στείλει
 Νὰ μάθῃ τὰ κινήματα τῶν Τούρκων, κ' ὅτι ἄλλο.
 Καλ' ὥρα καπιτάνε μου! Καλ' ὥρα σας ἀδελφια!»
 «Πολλὰ τὰ ἔτ'! ἐφώναξαν-πολλὰ τὰ ἔτη Φώτη!»
 660 «Καλὰ τὴν ἐξεγλίστηρες! ἔ! τί καινούρια φέρεις;»
 «Καλῶς μᾶς ἦλθες Φώτη μου! Κ' ὁ καπιτάνος λέγει»
 »Κ' ἐπρόσθεσε—χαμογελῶν— γερόν τὸ κολοκύθι·
 »Ἀκόμα δὲν ἐσήμανεν ἡ ὥρα του νὰ σπάσῃ;
 665 »Νὰ πρέψῃς εἰς τὴν πλάτανον καταμεσὶς τοῦ φόρου
 «Καὶ μαῦρα ἀηδονάκια νὰ σὲ μυρολογήσουν;»
 Τὸν κόρπον του ἐκτύπησεν ὁ Φώτης κ' ἀποκρίθη·
 »Νά! νά! τὰ ἄγια λείψανα! νά! νά! ποῦ τὰ φυλάγω!

- »Κ' ὥσοῦ μὲ μένει δάκτυλον ν' ἀγγίζω τὸ σκανδάλι,
 »Ὁ φόρος καὶ ἡ πλάτανος δὲν χαίρονται τὸν Φῶτην.
 670 »Καὶ ἂν ἀπὸ τὸ σῶμά μου προσμένουν νὰ χορτάσουν
 »Τῆς πείνας θὰ φορίσωσι τὰ μανροπούλια ὅλα!
 »Πλήν, ἄφες τα τὰ χωρατά! *Ἄς μὴ χασομεροῦμεν!
 »Τὸ πρῶτον: Ὁ Ἀλῆ Πασιᾶς μᾶς στέλνει Ἀρβανίτας
 »Ἀφεύκτως νὰ πατήσωσι τὸν Ὀλυμπον ἐφέτος,
 675 »Νὰ μᾶς κρεμάσουν ὅλους μας καὶ νὰ μᾶς παλυνκώσουν.
 »Κ' ὀλίγ' ὀλίγοι ἔρχονται 'ς τὴν Ὀλασσόνα πλέον.
 »Τὸ δεῦτερον: Σᾶς ἔφερα παχὺ παχὺ κνηῖρι.
 »Ὁ Τσαριτσανο-προεστὼς κ' ὁ Ἅγιος Ὀλασσόνος
 »Μὲ τὰ γλυκοχαράγματα θὰ φθάσουν εἰς τὴν Πέτρην,
 680 «Καὶ Ἀρβανίτας φύλακας μαζὶ ἐπῆραν δέκα».
- «Τί λές;» τὸν ἐδιόκωπεν ἐδῶ ὁ καπιτάνος—
 Ὁ Τσαριτσανο-προεστὼς κ' ὁ ἅγιος δεσπότης;
 Αὐτοὺς εἰς τὸ στομάχι μου ἀπὸ πολλῆς τοὺς ἔχω
 Κ' οἱ δύο εἶναι ἄδικοι, ἀβδέλλαι τῶν ραγιάδων.
 685 Δὲν φεύγουν τὴν παγίδα μου. Καλῶς νὰ μᾶς ὀρίσουν!
 [σελ. 21] Νὰ πάρουν ἓνα μάθημα καλόν, καθὼς τοὺς πρέπει!
 »Νὰ Νίκο, νά! ἡ τύχη σου μᾶς ἔβγαλε κνηῖρι
 »Εὐθὺς μὲ τὰ χαράγματα νὰ δείξης τὴν καρδιάν σου!
 »Ἐσύ, κ' ὁ Γερο Δῆμος μας, καὶ σεῖς οἱ τρεῖς ἀκόμα
 690 »Χωρὶς ν' ἀργοπορήσετε, κινήσετε ἀμέσως
 »Καὶ τὸ στενὸν πιάσατε· καὶ ζωντανοὺς τοὺς θέλω.
 »Ἐσεῖς οἱ πέντε φθάνετε εἰς Ἀρβανίτας δέκα.
 »Ὁ Νίκος εἰς τὸν τόπον μου κ' ἀκούτε τον οἱ ἄλλοι!
 »Ἐ!—κ' ἄλλο ἓνα, αἵματα μὴ χύσετε τοῦ κάκου!
 695 Τὸν λόγον δὲν ἀπόσωσε κ' ἐκίνησαν οἱ πέντε
 Κ' οἱ ἄλλοι δεῖπνον ἔφαγαν χωρὶς φωτιάν ν' ἀνάψουν
 Κ' εἰς τὰς ἀγκάλας ἔτρεξαν τοῦ γλυκντάτου ὕπνου.
 Τὰ χόρτα ἔχουν στρώματα, προσκέφαλον τὴν πέτρην.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ*

*Δὲν βρέθηκε ἡ σελίδα 22. *Ἴσως νὰ ἦταν λευκὴ ἢ νὰ ἦταν γραμμένη σ' αὐτὴν ὁ τίτλος : Τὸ κλεφτόπωλον. Τραγοῦδιον II.

ΤΟ ΚΛΕΦΤΟΠΟΥΛΟΝ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΝ II.

- [σελ. 23] Ἡ φαιδροπρόσωπος αὐγή, μὲ γέλιον χαρίεν
 Καὶ τὸν λεπτὸν, κροκόχροον χιτῶνα ἐνδυμένη,
 Ἀφήρει τὰ οἰκήματα τῆς πολιᾶς θαλάσσης
 Κ' ἐπάνω εἰς τὰς πτέρυγας τοῦ δροσεροῦ Ζεφύρου
 5 Πετᾷ εἰς τ' ἀκηλίδωτον στερέωμα, ν' ἀγγείλῃ
 Τὴν ἄμεσον ἐμφάνισιν τοῦ ζωοφόρου ἄστρου.
 Νά! πρῶτα, πρῶτα χαιρετᾷ τὴν ἄκραν τοῦ Ὀλύμπου.
 Οἱ αἰωνίως ἄσβεστοι νυκτερινοὶ φωστῆρες
 Ἀράδ' ἀράδα φεύγουσιν ἀντάμα μὲ τὴν νύκτα
 10 Καὶ φῶς ὠχρὸν κ' ἀδύνατον τὸν τόπον των ἐπέχει·
 Ἀκόμη στεφανώνωσιν αἱ ἀναθυμιάσεις
 Τὰ ὄρη, τὸ Πιέριον, τὸν Κίσσαβον καὶ Πίνδον·
 Ἀκόμη ἀπονάρκωνεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Χάρου
 Τὴν ζωϊκὴν ἐνέργειαν καὶ ἀρετὰς καὶ πάθη,
 15 Κ' εἰς δοῦλον καὶ εἰς κύριον, εἰς τῶν θνητῶν τὸ γένος
 Ἀφροντισίαν ἔχυνε καὶ λήθην τῶν τοῦ κόσμου·
 Ὁ Νίκος μόνος ἔξυπνος μὲ κάππαν τυλιγμένους
 Εἰς τὸ βαλανιδόπικνον κατὰστερον τῆς Πέτρας
 Ἐπάνω εἰς τὴν κάθυγρον ἀπὸ τὴν δρόσον χλόην
 20 Ἐκάθητο, τὸ μέτωπον κρατῶν μὲ τὸ δεξιὸν του.
 Αὐτὸς μὲ τοὺς συντροφούς του ἀπ' ἓνα μονοπάτι·
 Εἰς τὸ καρτέρι ἔφθασε πρὶν μεσονυκτιάσει,
 Κ' ἀφοῦ ἐπροσδιώρισεν ἀπὸ αὐτοὺς τὸν ἕναν
 Νὰ ἀγρυπνήσῃ φύλακας ἤψηλὰ εἰς μίαν ράχην,
 25 Εἰς τὰ κλαδιὰ ἀνάμεσα δεξιόμερα τοῦ δρόμου
 Μὲ τοὺς λοιποὺς ἐστρώθηκε διὰ ν' ἀναπαυθῶσι.
 Τ' ὀμμάτια μόλις ἔκλεισαν τὰ τρία παλληκάρια
 Κ' εὐθὺς εἰς τὰς ἀγκάλας του τοὺς δέχεται ὁ ὕπνος.
 Ἀγρυπνοφόρου συλλογῆς αὐτοὶ τὴν τυραννίαν
 30 Ποτὲ δὲν ἐδοκίμασαν εἰς τὴν σκληρὰν των κλίνην·
 Ποτὲ δὲν τοὺς ἐσύγχυσαν τὰ μέλλοντά των ἔργα·
 [σελ. 24] Καὶ ὅ,τι καὶ ἂν ἔμελλεν ἡ αὔριον νὰ φέρῃ
 Πανήγυριν, ἢ πόλεμον, ὁ ὕπνος δὲν τοὺς λείπει.

- Μὲ τὴν αὐτὴν πεποίθησιν νὰ εὗρωσιν ἐλπίζον
 35 Χαράν εἰς τὴν πανήγυριν καὶ νίκην εἰς τὴν μάχην.
 Κ' ὁ Νίκος ἐτυλίχθηκεν εἰς τὴν λευκὴν φλοκάταν
 Καί, μὲ τὸ καριοφίλι του κατάπλευρα, πλαγιάζει
 Πλὴν μάτην τὴν ἀνάπαυσιν ἀκίνητος προσμένει,
 Μὲ τὸ γλυκὸν της βάλαμον αὐτὴ δὲν τὸν ποτίζει
 40 Εἰς μάτην ἐδοκίμαζε τ' ὀμμάτια του νὰ κλείσῃ,
 Αὐτὰ δὲν ὑποφέρουσι τὸ βάρος τῶν βλεφάρων.—
 Τί τάχα ἐξενόμιζεν ἀπὸ αὐτὸν τὸν ὕπνον;
 Ἦ ποιὸν τάχα στάδιον ὁ νοῦς του διατρέχει;...
 Μή' ν' ὁ μεγάλος κίνδυνος τῆς αὐριανῆς ἡμέρας;...
 45 »Δειλὸς μόνον καὶ ἄκαρδος τὸν θάνατον προσμένει
 «Ἄνθρω γενναῖος, ἄφοβα πηγαίνει νὰ τὸν εὕρῃ!...».
 Δὲν ἐφοβεῖτο κίνδυνον μ' ἀξίωμα τοιοῦτον.
 Ἄλλ' ὥσως ἡ διάταξις τῆς μάχης τὸν συγχύζει;
 Αὐτὸς τὸ ἐπιχείρημα νὰ ὀδηγήσῃ πρέπει...
 50 Ὡς ἀστραπὴ ἐπέρασεν αὐτὸ ἀπὸ τὸν νοῦν του,
 Πλὴν παρουσίαν πνεύματος χρειάζεται ἡ μάχη
 Καὶ τοῦ ἐχθροῦ τὸ κίνημα, τῆς συμπλοκῆς ἡ ὥρα
 Θὰ τὸν ὑπαγορεύσωσι τί μέτρα ν' ἀντικρύσῃ.
 Διόλου ἄλλα πράγματα ἐνασχολοῦν τὸν νοῦν του
 55 Καὶ πρόσθε ν' ἀκούσωμεν καθ' ἑαυτὸν τί λέγει.
 «Νά! ἡ ἐπιθυμία μου, νά! πλέον ἐκπληρώθῃ
 «Λαμπρὸν μ' ἀνοίχθῃ στάδιον εἰς ὅλην τὴν ζωὴν μου,
 »Ἐλεύθερον κλεφτόπουλον νὰ γίνω ἀξιόθην...
 »Τὰ ἔχῃ σου, πατέρα μου! τὰ ἔχῃ σου βαδίξω
 60 »Καὶ ὀδηγὸν τὸ πνεῦμά σου εἰς ὅλα μου θὰ ἔχω!...
 »Ἀρχάριος δὲν ἔγινα νὰ χάσω τὸν καιρὸν μου,
 »Ἐὐθὺς μ' ἐδῶκαν ἄξιον νὰ γίνω παλληκάρι.
 »Ἀμμή πρωτοπαλλήκαρος;... Ὁ γλήγορα ἐλπίζω.
 »Ἄς μὴ μᾶς λείψουν πόλεμοι! γνωρίζω τὴν καρδιάν μου.

[σελ. 25]

- 65 »Καὶ ἔπειτα... μὴ φεύγετε γλυκύταται ἐλπίδες!—
 »Ἀποῦ ἀνδρείας ὄνομα ἡ φήμη μὲ χαρίσει
 »Τίς εἶμαι φανερόνομαι, συνάξω παλληκάρια
 »Καὶ ἀνορθῶνω εὐκόλα τὸ πατρικὸν πρωτῶτον!—
 »Σκιὰ ἀξιοσέβαστε! πατέρα μου! δὲν-ὄχι!...
 70 »Φιλοδοξίας γέννημα δὲν εἶναι ἡ εὐχὴ μου!
 »Τὸ αἷμα σου πατέρα μου! τὸ αἷμα σου φωνάζει
 »Ἐκδίκησιν! Ἐκδίκησιν! —Ναί! θὰ σὲ ἐκδικήσω!—

- ὦς καπιτάνος γλήγορα, ναί! θά σέ ἐκδικήσω!
 Ἀκόμα δὲν ἐπρόφθασε νὰ καλοσχηματίσῃ
 75 Τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ διαλογισμοῦ του
 Κ' ὁ ὕπνος ἐνθρονίζεται εἰς τὰ ὀμμάτιά του.
 Ὁ νοῦς μας στέκει φύλακας εἰς τῆς ψυχῆς τὴν θύραν
 Τὰ πάθη-τέκνα τῶν ἐκτὸς-ὀπίσω ν' ἀποκορούνῃ.
 Ἀλλὰ τυχαίνει κάποτε καὶ ἐν' ἡ ἄλλο πάθος,
 80 Μετασχηματιζόμενον εἰς ἀρετῆς τὸ εἶδος,
 Πλανᾷ τὴν ἀγρυπνίαν του, εἰς τὴν ψυχὴν ἐμβαίνει
 Καὶ πρὸς στιγμὴν αἱ φλόγες του τὰς ἀρετὰς μας πνίγουν.
 Ὅμοιος τὸ φιλέκδικον, ὑπ' ἀρετῆς τὸ σχῆμα,
 Πλανᾷ τὸν νοῦν τοῦ Νίκου μας, τὴν εἴσοδον κερδίζει
 85 Καὶ γίνεται ἀπόλυτος μονάρχης τῆς ψυχῆς του.
 Πλὴν ἡ κυριαρχία του πολὺ δὲν διαμένει,
 Εὐθὺς τὸ ἀπονάρκωσε τὸ βότανον τοῦ ὕπνου.
 Κ' ἀμέσως ἡ ἀκοίμητος θυγάτηρ τοῦ Μορφέως
 Ἡ φαντασία, θέλονσα τὸν νοῦν νὰ συμβουλευέσῃ,
 90 Εἰς τὸ προμηθευτήριον τῆς μνημοσύνης τρέχει,
 Μορφώνει ἓνα ὄνειρον κ' ὥς ἄγγελον τὸ στέλνει.
 Ὁ Νίκος εἰς τὸν ὕπνον του ἐμβαίνει εἰς ἓναν κῆπον
 Λαμπρὸν κ' ὅποιον ἔξυπνος ποτὲ δὲν εἶχεν ἴδῃ.
 Μυρία ἄνθη εὖοσμα, ἀμάραντα, ποικίλα
 95 Τὸ ἔδαφος ἐσμάλτωναν καὶ ἔχοναν ἀφθόνως
 Ἀρώματα γλυκύτατα εἰς ὄλον τὸν αἰθέρα.
 Ἡ ἡσυχία φαίνεται αὐτοῦ νὰ βασιλεύῃ,
 [σελ. 26] Καὶ λάμπρις, ἀκατάληπτον ποὺ τὴν πηγὴν λαμβάνει,
 ὦς καὶ αὐτὸν τὸν ἥλιον νικᾷ, τὸν ἀμανδρώνει
 100 Καὶ δίχως μὲ τὴν θέρμην τῆς ἐνόχλησιν νὰ φέρῃ
 Χαρμόσνον, οὐράνιον ζωὴν ἐμπνέει μόνον.
 Μὲ ἥδονὴν ἀνέκφραστον γεμίζει ἡ ψυχὴ του,
 Οἱ πόδες του περῶνονται, δὲν παύουσι τὰ ἄνθη
 Καὶ μὲ Ζεφύρου πέτασμα εἰς ἓναν λόφον φθάνει
 105 Καὶ βλέπει ἓναν ἄνθρωπον, μεσαιᾶς ἡλικίας,
 Καθήμενον ἀφρόντιστα ἀνάμεσα εἰς τ' ἄνθη.
 Χρυσᾷ, καπιτανίτικα φορέματα καὶ ὅπλα
 Τὸ σῶμα του στολίζουσι καὶ τὴν λιγνὴν του μέσῃ
 Τὸ πρόσωπόν του κρύβεται εἰς φωτεινὰς ἀκτῖνας
 110 Καὶ εἰς τὸ στήθος φαίνεται πληγὴ αἱματωμένη.
 «Σεβάσμιε πατέρα μου!» ἐφώνησεν ὁ Νίκος
 Καὶ μ' ἀστραπῆς ταχύτητα ὀρμᾷ ἀπὸ τὸν λόφον.

- Πατέρα δὲν ἐγνώρισε, μικρὸς τὸν ἐστερήθη,
 Καθ' ὅσα ὁμως ἄκουσε πρὸ ἡμερῶν ὀλίγων
 115 Ἐπὶ τὸν μητροθεῖόν του, αὐτὸς ἀφεύκτως εἶναι.
 Σιμά του τώρα ἔφθασεν, ἀνοίγει τὰς ἀγκάλας
 Πλήν, —ἔξαφνα κατάξηρος καὶ ἄλαλος ἐστάθη—
 Ἐμπρὸς του ἐξεσκέπασε καὶ τὸν δολοφονέα
 Μὲ μετανοίας δάκρυα συγχώρησιν ζητοῦντα.
 120 »Συγχώρησέ τον Νίκο μου! Φιλέκδικος μὴν εἶσαι!
 Ἀκούει τὸν πατέρα του μὲ λαλιὰν γλυκεῖαν
 Νὰ λέγῃ· Ἡ καρδιά του τὴν ταραχήν της χάνει
 Καὶ ἐξυπνᾷ μὲ τὴν φωνήν ἀκόμ' εἰς τὰ αὐτιά
 Καὶ ζωντανὸν τὸ ὄνειρον εἰς τὰ ὀμμάτιά του.
 125 Τὸν ἐνοχλεῖ τὸ κοίταγμα, ὀρθώνεται ἀμέσως
 Καὶ ἀκουμβῶν τὸ μέτωπον εἰς τὸ δεξιὸν του χέρι
 Ἀναπολεῖ τὸ ὄνειρον καὶ λέγει μὲ τὸν νοῦν του:
 »Φιλέκδικος πατέρα μου μὲ λέγεις νὰ μὴν εἶμαι;
 »Εἰς τὸν δολοφονέα σου συγχώρησιν προστάξεις;—
 130 »Ἄ! τὰ γλυκὰ σου λόγια μὲ πόσῃ ἀρμονίᾳ
 [σελ. 27] »Ἀκόμ' εἰς τὴν καρδίαν μου ἤχουν καὶ τὴν πραῖνον.
 »Ναί! ἀρετὴν ἐνόμιζα καὶ χοῦρος νύκτον μου
 »Πρὸς ὥρας τὴν ἐκδίκησιν· ὦ! πόσον ἐπλανήθην!
 »Φύγ' αἰμοβόρον αἰσθημα! φύγ' ἀπὸ τὴν ψυχὴν μου!
 135 »Ἡ δεξιὰ μου ὑπαρξιν δέν! ὄχι! δὲν σὲ δίδει.
 »Ἐσὺ εἰς τὴν καρδίαν μας ἂν φθάσῃς νὰ ριζώσῃς
 »Δὲν σβήνεις μὲ τὸν θάνατον, μὲ τὴν ψυχὴν δὲν φεύγεις
 »Ἄλλ' ἀπὸ μίαν γενεὰν εἰς ἄλλην μεταβαίνεις
 »Κ' εἰς αἵματα ἀχνίζοντα νὰ κολυμβᾷς σ' ἀρέξει.
 140 »Ναί! ζῆσε ὦ τρισάθλιε φονεῦ! ἡ δεξιὰ μου
 »Ἀπὸ τὸ μαῦρον αἷμά σου ἀμίαντος θὰ μείνῃ.
 »Σ' ἀφήνω ἢ συνειδήσις ἀσπλάγχχνως νὰ σὲ τήκῃ.
 »Τὸν τρομερὸν καθρέπτην της δὲν φεύγει ὁ κακοῦργος,
 »Κοιμώμενος καὶ ἐξυπνος ἐμπρὸς τὸν ἔχει πάντα.
 145 »Ναί! ζῆσε! ἀντικείμενον τοῦ μίσους ὅλων νᾶσαι!
 Νὰ φεύγῃ τὰς ἀγκάλας σου κ' αὐτὴ ἡ σύζυγός σου,
 »Νὰ φορίττωσι τὰ τέκνά σου ὅποταν θὰ φιλῶσι
 »Τὴν χεῖρά σου σταλάζουσαν τὰ αἵματα τοῦ φόνου!
 »Ναί! ζῆσε! νὰ ἐχθρεύεσαι αὐτὸς τὸν ἐναντὸν σου,
 150 »Νὰ θεωρῇς τὸν θάνατον ὡς μόνον σου σωτῆρα!
 »Ἀμάρτημα μ' ἀμάρτημα δὲν θέλω νὰ ξεπλύνω,
 »Ἡ μόνη μου ἐκδίκησις αὐτὴ ἂς εἶναι! ζῆσε!

- »Κ' ἐὰν ποτὲ ἀξιοθῶ τὸν τόπον τοῦ πατρός μου,
 »Τυράννους τῶν ὁμογενῶν κ' ἐχθροὺς ἐλευθερίας
 155 «Ἡ δύναμὶς μου ἄσπονδα θὰ κατατρέχη μόνον».
 Θνητέ! μὴ τὸν καταφρονῇς τὸν κόσμον τῶν ὀνείρων,
 Αὐτὸς ἐξακολούθησις ὑπάρχει τῆς ζωῆς σου.
 Νεκρώνεται τὸ σῶμά σου κ' αἱ σχετικαὶ σου πράξεις,
 Πλήρῃ ἡ ψυχὴ ἀκοίμητος νὰ ἐνεργῇ δὲν παύει.
 160 Τί ἄλλο εἶναι τ' ὄνειρον παρὰ λαμπρὸς καθρέπτης,
 Αὐτὸς σαντὸν κατάγυμνον ἀλάνθαστα νὰ βλέπῃς;
 Ποτὲ ἡ φαντασία σου δὲν σὲ παρουνσιάζει
 Εἰμή, ὅποσα ἔξυπνος ἢ ἔκαμες ὥς τώρα,
 Εἴτ' εἶσαι εἰς κατάστασιν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ κάμῃς.
 165 Μὴ θέλῃς εἰς τὸ ὄνειρον τὰ μέλλοντα νὰ μάθῃς.
 [σελ. 28] Τὴν τωρινὴν κατάστασιν τοῦ ἑαυτοῦ σου βλέπε
 Κ' ἐὰν κακὰ αἰσθήματα σ' ἐνέπνευσεν ὁ ὕπνος
 Ἐπὶ τὰ ἐξυπνος καὶ σπεῦσε διορθώσου·
 Ἀλλὰ ἐὰν ἐνάρετα, εὐθὺς ἐκτέλεσέ τα.
 170 Νά! κύτταξε πῶς, τ' ὄνειρον ἀναπολῶν ὁ Νίκος,
 Διώχῃ τὸ φιλέκδικον ἀπὸ τὸν στοχασμὸν του
 Κ' ἐφύλαξεν ἀμόλυντον τὴν ἀγαθὴν ψυχὴν του.
 Ἀκόμῃ τὴν ἀπέραντον σειρὰν τῶν λογισμῶν του
 Ἀκολουθεῖ, πλήρῃ, ἔξαφνα νά! ἤχος κωδωνίων
 175 Καὶ ἄπειρα βελιάσματα προβάτων τὸν συγχύζουν·
 Τὰ βλέμματά του ἔρριξε τριγύρω του ἀμέσως
 Καὶ βλέπει ὅτ' ὁ ἥλιος μὲ τὰς χρυσὰς ἀκτῖνας
 Σὰν μ' ἀδαμάντων στέφανον λαμπρὸν καὶ σπινθηροβόλον
 Ἐστόλιξε τὸ παλιὸν κεφάλι τοῦ Ὀλύμπου.
 180 Ἀπὸ τὸν τόπον του πηδᾷ τοὺς ἄλλους ἐξυπνάει
 Κ' ἀφοῦ εἰς τ' ἀργυρόχροον ψυχρὸν ρυακονέρι
 Τὰ πρόσωπά των ἐνιψαν, τὰ ὅπλα ἐξετάζουν
 Ἀλλάζουν τὴν πυρόσκονιν εἰς τὸ πυροτηγάνι
 Καὶ τρέχουν εἰς τὸν τόπον των τὸν προσδιορισμένον.
 185 Νά! τώρα ἓνα σφύρισμα! —καὶ δεύτερον— καὶ τρίτον!
 Νά! τὰ κλαδία σείονται— ὁ φύλακὰς των εἶναι
 «Ἐπῆραν τὸν ἀνήφορον, εὐθὺς νὰ φθάσουν», λέγει.
 »Καλὰ εἰς τὸ σημεῖον μου προσέχετε ἀδέλφια
 «Ἀρχύτερα μὴ εἰσέλθετε!»— ὁ Νίκος παραγγέλλει
 190 Καὶ ὅλοι ἐβωβάθησαν καὶ μόλις ἀναπνέουν.
 Νά! κρότος διακρίνεται ἀλογοπατημάτων.
 Νά! τώρα πλέον φαίνεται κ' ἡ συνοδεία ὅλη.

- Ἀπὸ τὰ δύο πλάγια πεζοὶ οἱ Ἀρβανῖται
 Καὶ ἓνας ἓνας ἔφιπποι καταμεσῆς οἱ ἄλλοι
 195 Ἐντὸς εἰς τὸ κατάστενον προβαίνουν βάδην, βάδην.—
 Τοῦ δρόμου τὸ ἀνώμαλον δὲν συγχωρεῖ ἄλλῶς.—
 Ἐπάνω εἰς ἀράπικον κιωχλάνι στολισμένον
 Μ' ἐφίππια μεσέρικα ἀργυροκεντημένα
 Ἐμπρὸς ἔμπρὸς ἐφαίνετο ὁ ἅγιος δεσπότης.
 200 Πλὴν εἰς αὐτὸν τίς ἐμπορεῖ δεσπότην νὰ γνωρίσῃ;
 Τοῦ ἱεροῦ του σχήματος ὁ ἅγιος δὲν ἔχει
 Σημεῖον κἂν παραμικρόν, —ἐκτὸς τῆς γενειάδος.
 [σελ. 29] Παχύσωμος, ἐξώκοιλος, μὲ παρειὰς καὶ μύτην
 Βαμμένας ὄχι μ' ἐρυθρόν σημεῖον τῆς ὑγείας,
 205 Ἀλλὰ μὲ χρῶμα φλεβωτὸν χαλκόχροον κραιπάλης
 Ὁ Σειληνὸς ἐφαίνετο αὐτόσωμος νὰ εἶναι
 Κ' ὁ κατηφένιος τουλαμάς, τὸ γκέκιον ποτούρι,
 Μηλόγονα τατάρικη, τοπούζι εἰς τὸ χέρι
 Καὶ δαίτσιας πιστόλια ἀργυροχρυσωμένα
 210 Σὰν Τοῦρκον ἀπαράλλακτον, σὰν Κεσεδζήν τὸν δείχνουν.
 Σιωπηλὸς κ' ἀνήσυχος τ' ὁμμάτιά του παίζουν
 Τὸν τρόπον τῆς καρδίας του ἀκούσια προδίδει,
 Καὶ μόνον ὅταν κάποτε τῷκαλοσυλλογεῖτο
 Ὅτ' ἔχει πρὸς τὸν κίνδυνον τὸ σχῆμά του αἰγίδα
 215 Πρὸς ὥρας ἀγωνίζετο νὰ δείξῃ ἀφοβίαν
 Τὴν σιωπὴν διέλυε καὶ μὲ φωνὴν κομμένην
 Πρὸς τοὺς συνοδοιπόρους του κἀνένα λόγον ρίχνει.
 Ἀμμὴ κατόπιν εἰς αὐτὸν ὁ ἄλλος ποῖος εἶναι;
 Τί ταπεινὸς εἰς ὅλα του! —Ἰδὲ τὸ ἄλογόν του,—
 220 Ἀπὸ τοῦ Νῶε φαίνεται τὴν Ἀρχὴν νὰ ἐβγῇκε·
 Πετσὶ μόνον καὶ κόκκαλα κινεῖται μετὰ βίας,
 Κ' ἀντὶ λαμπρὰ ἐφίππια σαμάρια τὸ στολίζει·
 Ἰδέ! Ἰδέ! τί πτωχικὰ καὶ τὰ φορέματά του!
 Σιαμαλαδζᾶς ἀγνώτικος τὸ κοντοαντερί του,
 225 Τονμάνι ἀπὸ μπουχασῇ, γαλάζιον ζωνάρι,
 Σαλβέτα τουρναβίτικη δεμένη ὥς τὰ φρούδια
 Καὶ κουπαράνι γκέκιον ἀπὸ ἀμπᾶν Ναούσης.
 Τίς εἶναι; —μήπως μάγειρος ἢ δοῦλος τοῦ ἀγίου;—
 Ὁ ἄρχων, ὁ Γκοδζάμπιασης τῆς Τσαριτσάνης εἶναι.—
 230 Ποῦ ἔχεις τὰ σαμοῦρια καὶ τὸ τρανὸν τσερκέζι;
 Ποῦ τὸν ἀκαταδάμαστον ἀράπικόν σου ἵππον;
 Κ' ὅλην τὴν πολυτέλειαν τῶν Τούρκων ἄρχοντά μου;
 Καὶ διατὶ ρακένδυτος ἐβγῇκες εἰς ταξίδι;

- 235 *Αὐτὴ ἡ ἔθνομίσητος ἡ τουρκισμένη τάξις
 Μὲ τὰ τῆς ἀδικίας των καὶ ἀρπαγῆς των πλούτη
 Πρὸς μόνον τὸν ἀδύνατον ραγιάν ἀποτολμῶσι
 Νὰ κάμνωσιν ἐπίδειξιν χωρὶς κανένα φόβον,
 Κ' ἄλλοῦ παντοῦ ὑπόκρισιν ἐνδύονται βαθεῖαν
 Καὶ προσπαθοῦν νὰ φαίνωνται πτωχοί, δυστυχισμένοι.*

[σελ. 30]

- 240 *Ἐδῶ ταλαίπωρε! τοῦ κάκου τὸ ἐλπίζεις
 Μ' αὐτὴν σου τὴν προσποίησην τὸν κίνδυνον νὰ φύγῃς.
 Τὰ βαθουλὰ σου ὄμματα, τ' ἀστράπτοντα κακίαν
 Τίς εἶσαι σὲ προδίδουσι καὶ μεταμορφωμένον.
 Κατόπιν του ἀκολουθοῦν οἱ δύο ὑπηρέται*
 245 *Καὶ τὸ δεκαεπτάχρονον ἀρχιδιακονάκι
 Μὲ πλούσια στολίδια ὡσὰν ὀγλάν Τούρκου·
 Καὶ ὅλοι εἰς τὴν ὄψιν των τὴν κατανεκρωμένην
 Τὸν φόβον τῆς καρδίας των ζωγραφισμένον φέρουν.
 Προβαίνουν, πλησιάζουσιν, εἰς τὸ καρτέρι φθάνουν.*
 250 *Καὶ τώρα ὁ μπολούκμπιασης γυρίζει κατὰ τύχην
 Ὅπισω τὸ κεφάλι του, καὶ βλέπων τὸν δεσπότην
 Καὶ τοὺς τῆς συνοδείας του νὰ τρέμουν σὰν καλάμι,
 Ὡς ὕβριν τῆς ἀνδρείας του τὸν φόβον των νομίζει,
 Θυμῶνει, δαιμονίζεται, ὑβρίζει καὶ φωνάζει,*
 255 *»Τί τρέμεις μωρὲ κερατᾶ! καὶ σὺ μωρὲ! δεσπότη;
 »Πῶ! μωρὲ! δὲν τὸ ξέρετε, πὼς ὅπου καὶ πατήσῃ
 »Ποδάρι ἀρβανίτικον ὁ κλέφτης ξεφωλεάζει;
 »Ἡ μᾶς θαρρεῖτε καὶ ἡμᾶς ὡσὰν ἐσᾶς πονηλιάβες;
 »Ποῦ εἶναι ντέ; σὰν τοὺς κρατῇ, ἅς ἔβγουν ᾗς τὸ μεγδάνι!*
 260 *»Ἄς ἔβγουν καὶ τοὺς ἔφαγα! κ' ἅς ζοῦσε καὶ τὸ Τσιάρα!»
 Τὸν λόγον δὲν ἐπρόφθασε νὰ καλοτελειώσῃ
 Καὶ νὰ! ἐμπρὸς του ρίχνεται σὰν ἀστραπὴ ὁ Νίκος,
 Τὸ γυμνωμένον του σπαθὶ κρατῶν εἰς τὸ δεξιόν του.
 Τὸν παίρν' ἀπὸ τὴν λαιμαριάν, μὴν ποδαριὰν τὸν δίδει*
 265 *Τὸν ἐξαπλώνει καταγῆς καὶ σὰν βροντὴ φωνάζει
 »Ὁ Τσιάρας ἂν ἀπόθανε ἐδῶναι ὁ νιός του!
 »Τὰ ὅπλα κάτω ρίξτε! Νταβράν! σκυλαρβανίται!»
 Καὶ ἐν ταυτῷ ἐγνώλισαν ἀπὸ τὰ δύο μέρη
 Τὰ καριοφιλοστόματα τῶν ἄλλων κλεφτοπούλων*
 270 *Ὅμματιασμένα, ἔτοιμα νὰ τοὺς ρονφήσουν ὅλους,
 Καὶ πολλαχῶς ἐβρόντισε τὸ «ντάβραν κερατάδες!
 »Μὴ τύχη καὶ σαλεύσετε οἷς ἔφαγε τὸ φεῖδι!»—*

- Τὸ τοῦ κινδύνου ἔξαφρον καὶ τοῦ μολούγκμιασῇ των
Τὸ κρήμνισμα ἐξύπασσε τοὺς Ἀρβανίτας ὅλους
275 Κ' ἀμέσως ἐξοπλιζόνται κ' «Ἀμάν! Ἀμάν!» φωνάζουν.
Δυὸ μόνον δὲν προφέρουσι τοὺς σωτηρίους λόγους,
[σελ. 31] Δὲν εἰχνοῦσι τὰ ὕπλα των—τὸ αἷμα τοὺς τραβάει.
Πλησίον τοῦ μολούγκμιασῃ εὐρίσκετο ὁ ἕνας
Καὶ μόλις εἰς τοὺς πόδας του τὸν εἶδε τετνωμένον
280 Ἀνάπτει τὸ πιστόλι του ἐπάνω εἰς τὸν Νίκον
Πλὴν μ' ἓνα πλαγιοπήδημα ὁ Νίκος διαφεύγει
Τὰ δυὸ συρματοβόλια, καὶ μὲ τὸ δαμασκί του
Τὸν καταφέρει μίαν, κ' εἰς δυὸ τὸν σχίζει τὸ κεφάλι.
Ὁ ἄλλος εὐρισκόμενος ὀπίσω ἀπὸ ὅλους
285 Τὸ ζῆν του ἐμπιστεύεται εἰς τοὺς ταχεῖς του πόδας·
Κωλώνει—τρέχει—μάταια! Νά! ἓνα καριοφίλι
Βροντᾷ, καὶ τὸ ταχύπτερον θανατηφόρον βόλι
Τὸν ἔλυσε τὰ γόνατα καὶ καταγῆς τὸν στρώνει.
Ἡ Ἀδέλφια νὰ τοὺς δέσωμεν καὶ μόνον τὸν δεσπότην
290 «Ἀφήσατέ τον ἄδετον». —ὁ Νίκος παραγγέλλει
Κ' ἐνῶ αὐτὸς μὲ ἄλλους δυὸ συντροφους του ἀκόμη
Βαστοῦντες εἰς τ' ἀριστερόν πιστόλι σηκωμένον
Κ' εἰς τὸ δεξιὸν των τὸ σπαθί, ὡς φύλακες προσέχων.
Ὁ Γεροδῆμος πάραντα ἀντάμα μὲ τὸν πέμπτον
295 Ἀπὸ τὰ τουρκοτοῦφεκα ξελένουν τὰ λωρία
Καὶ ἓναν ἓναν ἀρχισαν τοὺς αἰχμαλωτισθέντας
Τὰς χεῖρας ὀπισθάγκωνα καλὰ νὰ σφιγκτοδέονυν
Πατοῦντες εἰς τὴν ράχιν των μὲ τὸ δεξιὸν γόνα.
Κ' ἀφοῦ ἀποτελεῖωσαν κινοῦν πρὸς τ' ὅλημέρι
300 Μὲ ὅλα των τὰ λάφυρα καὶ μὲ τοὺς αἰχμαλώτους.
Βαρεῖα ἡ πορεία των, ἀπάτητος ὁ δρόμος.
Εἰς λόγγους τώρα χάνονται δυσβάτους πικνοδένδρους
Καὶ ρίγος τοὺς ἐπέρχεται μὲ κρουξιμον ὀδόντων,—
Αὐτοῦ τὰ πυροβέλη του ὁ ἥλιος νὰ ρίξῃ
305 Δὲν ἐμπορεῖ, τὰ ἀπωθεῖ χοντρή φυλλοασπίδα.—
Ἐβγαίνουν καὶ εὐρίσκονται εἰς βράχους καταξήρους
Καὶ τοῦ ἡλιοκαύσανος ἡ φλόγα τοὺς πειράζει·
Τοὺς πόδας τώρα τοῦ βουνοῦ πατοῦν κ' ἐπάνω βλέπουν
Τὰς κορυφὰς νὰ χάνονται ἀνάμεσα εἰς τὰ νέφη,
310 Καὶ τώρα εἰς ἀπίθανα ὑψώματ' ἀναβαίνουν
καὶ χάος κάτω βλέπουν μὲ βάθος χωρὶς τέλος.
Χειμάρρους διαβαίνουν, εἰς φάραγγας ἐμβαίνουν,

- [σελ. 32] *Κ' ἐνῶ καμμίαν ἔξοδον τ' ὁμμάτι των δὲν βλέπει,
Μικρὸν πλαγοκίνημα εἰς ἀνθηρὴν κοιλάδα*
- 315 *Τοὺς φέρνει τέλος φθάνουσιν εἰς τὴν Κοιμένην Πέτραν.
Αὐτῇ, εἰς μίαν ἄλυσον ἀπὸ ἀβάτους βράχους,
Κατάξηρος καὶ γλιστερὴ καὶ ὀλογυρισμένη
Ἀπὸ κρημνούς, ὑψώνεται, κ' εἰς τὴν πλευράν της μόνον
Τὴν ἀρκτικήν εὐρίσκεται σκαμμένον μονοπάτι*
- 320 *Στενὸν καὶ ἐπικίνδυνον εἰς ἀγυμνάστους πόδας.
Ἀργὰ τὴν διαβαίνουνσιν ἀράδα ἕνας ἕνας.
Ἀλλ' ὅμως ὁ μπολούκμπασης κατὰ κακὴν του μοῖραν
Γλιστροῦ καὶ κατακέφαλα ὀροβολεῖ σὲ κάτω.
Δεμένος κ' ἀβοήθητος ὁ δυστυχὴς τὸν πάτον*
- 325 *Εἰς χίλια κομμάτια θὰ εὕρισκεν ἀφεύκτως,
Ἐὰν ὁ χονδροῦφαντος πλατὺς του ὑποχίτων
Δὲν ἐπεριτυλίγετο, κατὰ καλὴν του τύχην,
Εἰς μίαν πέτραν μυτηρὴν κ' ἐξέχουσαν ὀλίγον·
Καὶ οὕτω μέσον οὐρανοῦ καὶ γῆς, εἰς τὸν ἄερα*
- 330 *Ὁ δυστυχὴς μπολούκμπασης εὐρέθῃ κρεμασμένος.
Τὸ θλιβερὸν αὐτὸ συμβάν ὁ Νίκος μόλις εἶδε
Κ' ἀμέσως τὴν φλοκάταν του ἀπὸ τοὺς ὤμους ρίχνει,
Ἀφήνει τὸ τουφέκι του καὶ πρὸς βοήθειάν του
Νὰ τρέξῃ ἐτοιμάζεται τοῦ κάκου τὸν φωνάζουν*
- 335 *Οἱ ἄλλοι, «Νίκο! χάνεσαι! —ποῦ τρέχεις! τί θὰ κάμῃς!—
»Δὲν εἶναι Τοῦρκος; —Ἀφες τον, τὰ ὄρεα ἄς τὸν φάγουν.
«Ὡς αὐτὸν τιμῶ τὸν ἄνθρωπον, κ' ἐχθρεύομαι τὸν Τοῦρκο!»
Ὁ Νίκος ἀποκρίνεται καὶ δίχως νὰ ἀργήσῃ
Μὲ τῆς ζωῆς του κίνδυνον, ὥσάν ἀγριογίδα,*
- 340 *Κατέβῃ τὸν κατήφορον, τὸν ξεκρεμᾷ, τὸν λύνει,
Ἐπάνω τὸν φορτώνεται εἰς τοὺς πλατεῖς του ὤμους
Κ' ἀπὸ τὸ μονοπάτιον ἀντίπερα τὸν φέρει.
Ἔως εἰς τ' ὀλημέρι τῶν ὁρῶν ὥς δύο δρόμους
Ἀκόμη τοὺς ἀπόμενει, καὶ νὰ τὸν κουβαλήσουν*
- 345 *Ἔως ἐκεῖ ἀδύνατον, ἡμισαποθαμμένος
Ὁ δυστυχὴς εὐρίσκετο· διότ' ἡ κεφαλὴ του
Βαρὲα ἐπληρώθηκε ἐπάνω εἰς τὰς πέτρας·
Ὡς πέντε ὅμως τουφεκιὰς μακρὰν ἀπὸ τὴν Πέτραν*
- [σελ. 33] *Αὐλαὶ τινες ἐφαίνοντο· κ' ἐκεῖ νὰ τὸν πηγαῖν*
- 350 *Ὁ Νίκος ἀποφάσισε· λοιπὸν τοὺς ἄλλους λέγει
Τὸν δρόμον νὰ κτυπήσωσι πρὸς τ' ὀλημέρι ὅλοι
Κ' αὐτὸς τὸν ἐφορτώθηκε κ' εἰς τὰς Αὐλὰς τὸν φέρει.*

- Εἰς λόφον κατακόρυφα τριῶν στρεμμάτων τόπος
 Κομμένος ὀλοστρόγγυλα καὶ περιτειχισμένους
 355 Μὲ πέτρας, ὅχι μὲ πηλὸν κ' ἀσβέστην κολλημένας,
 Ἄλλὰ διόλου ἄτεχνα συνεπισωρευμένας,
 Καὶ δυὸ καλύβαι πέτραι μὲ πλάκας σκεπασμένα
 Τὸ ὄλον κάμνοντι τῶν Αὑλῶν· Αὐτοῦ ὁ Νίκος φθάνει,
 Ἀνοίγει τὴν περίπλεκτον ἀπὸ κλωνάρια πύλην
 360 Κ' ἐμβαίνει ἀνεπάντεχα εἰς τὴν κατοικημένην
 Καλύβαν· «Καλῶς κάμνετε!» Πρὸς τοὺς κατοίκους λέγει
 Καὶ κάτω τὸ φορτίον του ἡσύχως ἀποθέτει.
 Οἱ κάτοικοι, ἀνδρόγγυνοι πολλῶν ἐτῶν τὸ βάρος
 Φοροῦντες εἰς τὴν ράχιν των τὴν καταλυγισμένην,
 365 Ἄλλ' εἰς τὰ ροδοκόκκινα γελῶντα πρόσωπά των
 Τὸν δροσερόν, ὑγιεινὸν ἀέρα τοῦ Ὀλύμπου
 Ἐντυπωμένον ἔχοντες, κ' οἱ δυὸ ἐνασχολοῦντο
 Νὰ κουπιανίζουν βούτυρον κ' ἀνθόγαλα νὰ κάμνουν,
 Καὶ μόλις τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Νίκου μασ ἀκούουν,
 370 Παραίτησαν τὸ ἔργον των, τὸν ἀντιχαιρετοῦσι
 Καὶ τρέχουν εἰς βοήθειαν τοῦ πληγωμένου ξένου·
 Ἄλλ' ὁμως μόλις ἔμαθαν ὅτ' εἶναι Ἀρβανίτης
 Κ' ἀμέσως ἐτραβήχθησαν ὀπίσω καὶ κυττάζουν
 Μὲ βλέμματα δυσάρεστα τὸν Νίκον εἰς τὰ ῥμάτια.
 375 Πολλὰ παρακαλέματα δὲν βοηθοῦν καθόλου.
 «Τί;» —λέγουν— «Τὸν σκυλότουρκον νὰ περιποιηθῶμεν»;
 «Ποτέ! ποτέ! ἀδύνατον! θεὸς νὰ μᾶς φυλάξῃ!»
 «Ἀρκεῖ ὅτ' εἶναι ἄνθρωπος· ὅτ' εἶναι εἰς ἀνάγκην».
 »Βοήθησε τὸν δυστυχεῖ! —Χριστιανὸς ἦ Τοῦρκος
 380 «Μὴν ἐρωτᾷς!» —ἐφώναξεν ὁ Νίκος θυμωμένος—
 »Ἐγὼμαι παλληκάριον τοῦ Πρασινο-Νικόλα
 »Κ' ἂν ἴσως τὸ παραμικρὸν ὁ ξένος κακοπάθῃ
 »Ἐσὺ μὲ τὸ κεφάλι σου ἀπόκρισιν θὰ δώσης!
 «Ἐχετ' ὑγιάν!» Ἀναχωρεῖ, ὥς εἰς τὴν θύραν φθάνει
 [σελ. 34]
- 385 Κ' ἐνῶ εἰς τὸν κατώφυλον τὸν πόδα του ἀπλώνει
 Νά! μία κόρη τρέχουσα ὥσάν περδικοπούλα,
 Καὶ μὲ τὴν εὐαρμόνιον καὶ λυγρὴν φωνήν της
 Τ' ἀηδόνια ἐξάπτουσα εἰς ἔριδα γλυκεῖαν,
 Τὸν ἀντιρροῖ εἰς ἄφρον· ἡ μαύρη εἰς τὴν θεάν
 390 Τοῦ ξένου ἐξαφανίζεται, ξυπάζετ', ἀπομνήσκει
 Ἀκίνητ' εἰς τὸν τόπον της ὥσάν μαρμαρωμένην,

- Καὶ εἰς τὰ ἡμιάνοικτα καὶ ὀροσερὰ τῆς χεῖλης
 Ἦ λαλιά τῆς ἡ γλυκεῖα λιώνει, ἀποθνήσκει·
 Τὰ ῥόδα τοῦ προσώπου τῆς χλωμὴν θωριὰν λαμβάνουν·
 395 Τὰ μαῦρα σὰν τὸν ἔβενον, μεγάλα τῆς ὀμμάτια
 Καρφώνουν εἰς τὸ ἔδαφος τὴν μαγικὴν τὸν λάμψιν,
 Καὶ τρέμει τὸ κορμάκι τῆς ὥσάν τὸ κυπαρίσσι
 Ὅποτε εἰς τοὺς κλώνους τοῦ οἱ Ζέφυροι χορεύουν.
 Κ' ὁ Νίκος εἰς τ' ἀνέλπιστον ἀπάντημ' ἀπομνήσκει
 400 Ὅσάν τὸ ὕψι ἀλαλος καὶ εἰς τὰς παρειάς του
 Ἀπλώνει ἡ σεμνὴ αἰδῶ τὴν φλογερὴν πορφύραν
 Τὸν δρόμον ἐξακολουθεῖ, πλησίον τῆς περναί
 Καὶ προσπαθεῖ τ' ὀμμάτια τοῦ ὅς τὴν γῆν νὰ χαμηλώσῃ·
 Πλὴν δὲν τὸν ὑπακούουσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὰς ἄκρας
 405 Δὲν παύουν κορυφοβλέμματα νὰ ρίχνουν πρὸς τὴν νέαν.
 Δὲν ἔμπορεῖ τὸ σίδηρον σιμὰ εἰς τὸν μαγνήτην
 Νὰ μείνῃ καὶ τὴν μαγικὴν νὰ ἀποφύγῃ ἔλξιν.
 Ἀπομακρύνθη.— θαρρετὰ ὀπίσω του κοιτάζει—
 Τοῦ κάκον! πλέον εὐκαιρον τὸν τόπον τῆς εὐρίσκει,
 410 Προβαίνει, κοντοστέκεται, ὀπίσω πάλιν στρέφει
 Τὰ βλέμματά του, —Μάταια! ξανακινᾷ καὶ πάλιν
 Ξανακοιτάζει δις καὶ τρίς· δὲν εἶναι! ἀπελπίσθη.
 Τὸν κυριεύει ταραχὴ, συχνὸν καρδιοκτύπι,
 Τὸν φαίνεται τὸ στήθος του φωτιὰ νὰ καταγλήγῃ,
 415 Καὶ ἓνα τι αἰσθάνεται ἀγνώριστον ὥς τότε.
 Ἄλλοτε ὅταν ἔτρεχε μόνος του εἰς τὰ ὄρη
 Ὅλος ζωὴ καὶ κίνησις, ὅλος αὐτὸς κ' ὀμμάτι
 Εἰς κάθε φυλλοκλώνισμα ἐπρόσχε· πλὴν τώρα
 [σελ. 35] Συλλογισμένος προπατεῖ καὶ οὔτε κἂν ἀκούει
 420 Τὸ εὐρυθμον μονομούρισμα τῶν κρυσταλλορυνάκων
 Καὶ τὸ γλυκοκελάδισμα πουλίων διαφόρων.
 Ἦ νέα ἡ ἀγνώριστη ἐνασχολεῖ τὸν νοῦν του·
 Καθ' ἑαυτὸν του ἐρωτᾷ τίς ἄραγε νὰ εἶναι;
 Νὰ εἶναι κόρη τῶν πτωχῶν κατοίκων τῆς καλῆς
 425 Ἦ θυγατέρα κανενὸς ραγιά εὐκαταστάτου
 Φυγαδευμέν' εἰς τὰς Αὐλὰς νὰ μὴν τὴν ξεσκεπάσουν
 Τὰ ἀσελγῆ ὀμμάτια τινὸς πασιᾶ ἢ μπέη;
 Ὡς καὶ ἡ ὠραιότης φεῖ! μᾶς εἶναι δυστυχία!
 Ἀξιοπιστευτότερον τὸ δεύτερον νομίζει·
 430 Διότι ἂν καὶ χωρικὴ ἡ φορεσιά τῆς ὅλη
 Δὲν εἶχεν ὅμως καὶ κανὲν σημεῖον τῆς πτωχείας.

- Τὸ τοῦ χιτῶνος ὕφασμα μιγμένον μὲ μετάξι,
 Ἡ ποδιὰ λειψιάνικη, ἡ ζώνη κεντημένη
 Μεγάλα τὰ θηλύκια κ' ἀργυροχρονσωμένα,
 435 Κ' ὁλόγυρα εἰς τὸ μικρὸν καὶ ἄσπρον της φεσάκι
 Ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰς πολλὰς πλεξίδας τὰς στριμμένας
 Τριγύρω εἰς τὴν κεφαλὴν ὥσάν ἀνθοστεφάνι
 Ἐφαίνεται ὁρμαθιὰ κωνσταντινοφλωρίων.
 Τοιαῦτα στοχαζόμενος καὶ περιπταμένῃ
 440 Τὴν ζωντανὴν εἰκόνα της πρὸ ὀφθαλμῶν του ἔχον
 Τὸν δρόμον του ἐπὶ γαίῃ καὶ μόνον αἱ μιγμέναι
 Ἀγαλλιαστικαὶ κραυγαὶ τῶν ἄλλων κλεφτοπούλων
 Ἀπὸ αὐτὸ τὸ νόστιμον ὄνειροπόλημά του
 Τὸν ἐξυπνοῦν· συνέρχεται, ταχύτερα προβαίνει,
 445 Καὶ φθάνει εἰς τὸ μέσον των. Ὅλοι των ἀλαλάζουν.
 «Γεῖά σου παλληκαράκι μου!» κ' ὁ καπιτάνος λέγει
 »Τᾶμαθα ὅλα κ' εὔχομαι τοιοῦτος νᾶσαι πάντα! —
 »Τὰ λάφυρα ἐμοίρασαν οἱ ἄλλοι σύντροφοί σου,
 »Καὶ τοῦτο τὸ πολύτιμον καὶ δαμασκί σπαθίον
 450 »Χωρὶς νὰ ἔμβῃ εἰς λαχνὸν μὲ μιὰν ψυχὴν καὶ γνώμην
 »Ὅλοι τὸ ἀποφάσισαν εἰς τὸ μερίδιόν σου.
 »Τ' ἀξίζεις Νίκο! πάρε το, μ' ὑγειὰν νὰ τὸ φορέσῃς·
 »Καὶ ὅταν ἡ ἐξαγορὰ τῶν αἰχμαλωτισθέντων
 «Ναὶ ἔλθῃ, πρῶτος μας λαχνὸς θὰ εἶναι τ' ὄνομά σου».
- [σελ. 36]
- 455 «Μιὰν χάριν καπιτάνε μου,» — ὁ Νίκος ἀποκρίθη·
 »Μιὰν χάριν μόνον σὲ ζητῶ καὶ μὴ μὲ τὴν στερήσῃς·
 »Ἐξαγορὰν καὶ λάφυρα καὶ τὸ σπαθὶ ἀντάμα
 »Τ' ἀφῆρῶ εἰς τ' ἀδέλφια μου μὲ ὅλην τὴν καρδιάν μου,
 »Καὶ μόνον τὸν μπουλούκμπαση ζητῶ νὰ μὲ χαρίσῃς.
 460 »Κέρδος κανένα μὴ θαρρῆς ὅτ' ἔχω εἰς τὸν νοῦν μου!
 »Εἰς λύπην μὲ ἐκίνησεν ἡ δυστυχὴς του στάσις.
 »Ἐκύτταξα τὸν ἄνθρωπον κ' ἐξέχασα τὸν Τοῦρκο
 »Καὶ ἔδωσα τὴν μπέσαν μου ὀπίσω νὰ τὸν στείλω.
 »Τῆς κεφαλῆς του ἡ πληγὴ πολλὰ βαρεῖα εἶναι
 465 »Κ' ἂν ἴσως τὸν κρατήσωμεν ἐνὸς ὧ νὰ μᾶς ἔλθουν
 »Τὰ ἄσπρα τῆς ἐξαγορᾶς, ὁ κύριος τὸ οἶδεν
 «Ἐὰν ἀνεπιμέλητος βαστάξῃ ἕως τότε.»
 Παιδιά! τί λέτε; —στρέγετε; ὁ καπιτάνος λέγει.
 «Τὸ μερτικὸν του μερτικὸν κ' ὁ Τοῦρκος χάρισμά του!»
 470 Μὲ μιὰν φωνὴν ἐφώναξαν τὰ παλληκάρια ὅλα.

- Ἄκοῦς, τὸ στρέγων Νίκο μου! τὸν ἔχεις, χάρισμά σου!
 Μαζὶ μ' αὐτὸν καὶ τὸ σπαθὶ τὸ δαμασκί· δικόν σου,
 Εἰς χέρια καλύτερα δὲν ἐμπορεῖ νὰ πέσῃ.
 Καὶ ἐπειδὴ ἐπέρασες τὰς δοκιμὰς τοῦ κλέφτου
 475 Ἄκόμη καὶ τοὺς νόμους μας σὲ μένει νὰ ἀκούσῃς.
 Καὶ ὕστερα ὀρκίζεσαι καὶ γίνεσ' ἀδελφός μας.
 Νόμους γραμμένους εἰς χαρτὶ ὃ κλέφτης δὲν γνωρίζει.
 Βαθιά εἰς τὴν καρδίαν του τοὺς ἔχ' ἐγχαραγμένους,
 Καὶ ἀκουσε: —«Ὁμόνοιαν κ' ἀδελφικὴν ἀγάπην»
 480 »Πρὸς ὅλους τοὺς συντρόφους σου, καὶ εἰς τοῦ καπιτάνου
 »Τὰς προσταγὰς ὑπακοὴν χωρὶς ἀντιλογίαν.
 »Ἐχθραὶ καὶ μῖσος ἄσπονδον πρὸς ὅλους τοὺς ἀπίστους
 »Κ' ἀκόμη μεγαλύτερον πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς μας,
 »Ὅσοι ἄχρεῖα ὄργανα γίνονται τῶν τυράννων
 485 »Καὶ κατατρώγουν τὸν ραγιάν σὰν λυσσασμένοι λύκοι.
 »Σέβας εἰς πάντα ἄοπλον καὶ εἰς τοὺς ὁδοιπόρους,
 »Κ' εἰς τὸν κατατρεχόμενον ἀθῶον προστασίαν.
 »Χριστιανὴν ἢ Τούρκισσαν γυναῖκα μὴ σιμώσῃς
 »Ὀλέθριον τὸ μίasma αὐτὸ παιδί μου εἶναι,
 σελ. 37]
 490 »Κ' ἂν καὶ κρυφίως γίνεται, κρυφόν δὲν μένει ὁμῶς
 »Εἰς κάθε ἐπιχείρημα μᾶς φέρει, δυστυχίαν.»
 Αὐτοὺς τοὺς νόμους ἔχομεν κ' ἂν παραβῇς κανέναν
 Δύο ποινὰς γνωρίζομεν, θάνατον κ' ἀτιμίαν.
 Ἐὰν μικρὸν τὸ ἐγκλημα θάνατος μὲ μολύβι
 495 Κ' ἐὰν μεγάλον διώξιμον ἄτιμον σὲ προσμένει.
 Τί λέγεις; κρίνεις ἄξιον τὸν ἑαυτὸν σου, Νίκο!
 Νὰ τοὺς βαστάξῃς; ἢ ζητεῖς καιρὸν νὰ σὲ χαρίσω
 Νὰ τοὺς καλοσυλλογισθῇς; —»Δὲν ἔχω καπιτάνε
 Δὲν ἔχω χρεῖαν συλλογῆς! —ὁ Νίκος ἀποκρίθη·
 500 Αὐτᾶναι χρεὴ ἱερὰ τ' ἀνθρώπου τοῦ τιμίου,
 Εἰς τὸ βυζὶ τῆς μάννας μου τὰ ἔχω βυζαγμένα
 Κ' ἔτοιμος εἶμαι τὴν στιγμὴν τὸν ὄρκον νὰ ὁμώσω.»
 »Ἐλᾶτε παλληκάρια! ὁ καπιτάνος κράζει
 Καὶ ἡ φωνὴ του τὴν χαρὰν κηρύττει τῆς καρδιάς του,
 505 Ἐλᾶτε! ἄς μὴ χάνωμεν τοῦ κάκου τὸν καιρὸν μας.
 Παπᾶς δὲν μᾶς χρειάζεται τὸν ἅγιον δεσπότην
 Νά! κατὰ τύχην ἔχομεν τὸν ὄρκον νὰ τὸν πάρῃ
 Καὶ νὰ τὸν κάμῃ ἐν ταυτῷ κ' ἀδελφοποιητόν μας.
 Ἐλπίζω δὲν θὰ μ' ἀρνηθῇς αὐθέντη μου δεσπότη

- 510 Ἀὐτὴν τὴν χάριν, καὶ θαρρῶ ὅτ' ἔχεις τ' ἀναγκαῖα!
 »Ἐξ ὅλης τῆς καρδίας μου τέκνον μου καπιτάνε!
 »Ἐξ ὅλης τῆς καρδίας μου! —ὁ ἅγιός μας λέγει—
 Μπρὲ διάκε! τρέξε φέρε μας τὰ ἱερά!» —Κ' ἐνόσω
 Ν' ἀλλάξη τὴν τατάρικην γούναν μὲ τ' ἀμφιλόχι
- 515 Καὶ μὲ τὸ καλιμαύχιον τὸ σάλινον σαρίκι,
 Νὰ βάλῃ ἐπιτράχηλον καὶ ὅσα ἄλλα πρέπει,
 Τὰ παλληκάρια ἔκοψαν ἀπὸ τὰς κέδρους ξύλα
 Τριπόδι κατεσκεύασαν, ἐπάνω στήνον πλάκα
 Καὶ μ' ἐνθερμον εὐλάβειαν, κατάνυξιν βαθεῖαν
- 520 Γύρω ἀραδιάζονται εἰς σχῆμα κύκλου ὅλοι·
 ὥς αὐτὴν τὴν ἀτεχνούργητον, προσωρινὴν ἁγίαν
 Τράπεζαν, ὁ διάκονος χρυσὴν ἀπλώνει σκέπην
 Καὶ βάνει εὐαγγέλιον δεμένον εἰς ἀσήμι
 Κ' ἔναν σταυρὸν ὀλόχρυσον καὶ ὀλοστολισμένον
- [σελ. 38]
- 525 Καὶ ἄπειρα λιθάρια καὶ μὲ μαργαριτάρια.
 Καὶ δύο ἀργυρόχρυσα τρικέρια ἀνάπτει.
 Ὁ ἅγιος μὲ βάδισμα σεμνὸν καὶ μετρημένον
 Προβαίνει, βάν' εὐλογητόν, τοὺς θυμιάζει ὅλους
 Καὶ διαβάζει τὰς εὐχὰς τὰς προσδιορισμένας
- 530 Εἰς παρομοίαν τελετὴν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν.
 Κ' ἀφοῦ ἀποτελείωσε γυρίζει πρὸς τὸν Νίκον
 Τὸν προσκαλεῖ πλησίον του νὰ ἔλθῃ καὶ τὸν λέγει:
 «Τέκνον μου βῆμα τολμηρόν, βῆμα πολλὰ μεγάλον,
 Ὅπου ἡ μεταμέλεια δὲν ὠφελεῖ καθόλου,
- 535 Ἐκούσιος, ἀβίαστος προσέρχεσαι νὰ κάμῃς.
 Τῶκαλοσυλλογίσθηκες; —ἐξεύρεις τ' εἶν' ὁ ὄρκος;—
 Λόγους ξηρὸς μὴ τὸν θαρρεῖς, λόγους εἰς τὸν ἀέρα·
 Εἶναι δεσμὸς ἀχώριστος καθ' ὅλην τὴν ζωὴν σου,
 Εἶν' ὑποθήκη ἱερά, ὑπόσχεσις ἁγία
- 540 Πρὸς τοὺτους τοὺς συντρόφους σου, πρὸς τὴν συνειδήσιν σου
 Καὶ πρὸς τὸν ἐπουράνιον ἄορατον πατέρα.
 Κ' οὐαί σε! ἂν τὸν παραβῇς· διότι ἂν καὶ φύγῃς
 Τὴν δίκην τῶν συντρόφων σου, ἂν κ' ἡ συνειδήσις σου
 Ἀχρειωθῇ καὶ σκληρυνθῇ ὥστε νὰ μὴ σέ τύπτῃ,
- 545 Ἄλλ' ὅμως τὸν ἀδέκαστον κριτὴν δὲν διαφεύγεις.
 Παντοῦ, εἰς τὸν μυχὸν τῆς γῆς, εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης,
 Παντοῦ παρὼν εὐρίσκεται, παντοῦ σ' ἀνακαλύπτει.
 Λοιπὸν, στοχάσου τέκνον μου! καιρὸν ἀκόμη ἔχεις,

- "Αν ἴσως καὶ σὲ φαίνεται βαρὺ, τὸ βῆμα τοῦτο,
 550 Νὰ μεταβάλης τὸν σκοπόν, νὰ τραβηχθῇς ὀπίσω.»
 «Τὼκαλοσυλλογίσθηκα αὐθέντη μου δεσπότη!».
 Ὁ Νίκος ἀποκρίνεται— «δὲν μεταβάλλω γνώμην.»
 Καὶ τώρα ὁ ἀρχιερεὺς κηρίον ἀναμμένον
 Τὸν δίδ' εἰς τὴν ἀριστερὰν καὶ μὲ τὴν δεξιάν του
 555 Τὸ θεῖον εὐαγγέλιον τὸν λέγει νὰ πιάσῃ.
 Κ' οἱ ἄλλοι ὅλοι παρευθὺς τὰ φέσια ἐβγάζουν
 Κ' ὡς ἀνδριάντες στέκονσι καὶ μήτε ἀναπνεύον.
 Εἶδες ποτέ σου νικητὴν, ἐρχόμενον νὰ λάβῃ
 Τῆς νίκης του τὸν στέφανον; ἢ ἀγαλλιάσῃς του
 560 ὡς τὸ πρόσωπον, ὡς τὰ βλέμματα, εἰς ὅλον του τὸ σῶμα
 [σελ. 39] Ζωγραφισμένη φαίνεται παρόμοια κ' ὁ Νίκος
 ὡς τὸ ἱλαρόν του πρόσωπον, εἰς τὸ φαιδρόν του βλέμμα
 Τὴν ἄδολον καρδίαν του ἐντυπωμένην φέρει,
 Καὶ μὲ φωνὴν ἀκλόνητον τὸν ὄρκον του ἀρχίζει:
 565 «Ὁρκίζομαι ἐνώπιον θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων!
 Ὁρκίζομαι ὁμόνοιαν κ' ἀδελφικὴν ἀγάπην
 Πρὸς ὅλους τοὺς συντρόφους μου, καὶ εἰς τοῦ καπιτάνου
 Τὰς προσταγὰς ὑπακοὴν χωρὶς ἀντιλογίαν.
 Ὁρκίζομαι ἔχθραν ἄσπονδον πρὸς ὅλους τοὺς ἀπίστους
 570 Καὶ μῖσος ἀδιάλλακτον πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς μου,
 Ὅσοι ἀχρεῖα ὄργανα γίνονται τῶν τυράννων
 Καὶ κατατρώγουν τὸν ραγιάν σὰν λυσσασμένοι λύκοι.
 Ὁρκίζομαι νὰ σέβωμαι ἀόπλους κ' ὁδοιπόρους
 Κ' εἰς τὸν κατατρεχόμενον νὰ δίδω προστασίαν.
 575 Ὁρκίζομαι Χριστιανὴν ἢ Τούρκισσαν γυναῖκα
 Νὰ μὴ σιμώσω πώποτε! Κ' ἂν παραβῶ τὸν ὄρκον,
 Νὰ πέσ' εἰς τὸ κεφάλι μου ἡ θεϊκὴ κατάρα,
 Νὰ μὴν ἰδῶ χαρμόσνον ἡμέραν ὅσον ζήσω
 Καὶ μετὰ θάνατον ἢ γῇ τὸ μισρὸν κορμὶ μου
 580 Νὰ μὴ δεχθῇ, ἀλλὰ σκυλιὰ νὰ τὸ καταξεσχίσουν!»)
- Τὸν ὄρκον ἐτελείωσε, κ' ὁ ἅγιος δεσπότης
 ὡς τῆς ἀδελφοποιήσεως τὴν τελετὴν προβαίνει.
 Τὸ θεῖον εὐαγγέλιον ἀπὸ τὸν Νίκον παίρνει
 Εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν τὸ ἀποθέτει δίπλα,
 585 Πλαστὸν ψωμὶ ἀρτόψητον ὡς αὐτὸ ἐπάνω βάνει,
 Τρεῖς προσκυνεῖ, τὰ εὐλογεῖ, τ' ἀσπάζεται κ' ἀρχίζει
 Νὰ διαβάξῃ τὰς εὐχὰς τὰς προσδιορισμένας·
 Καὶ τώρα τὰ κλεφτόπουλα διὰ μιᾶς ἐβγάζουν

Ἀπ' τὰ χρυσᾶ θηκάρια τ' ἀστράπτοντα σπαθία,
 Κ' εἰς δλην τὴν διάρκειαν τῆς θείας λιτανείας
 Ἐπάνω πρὸς τὸν οὐρανὸν στρεμμένα τὰ κρατοῦσι.
 Τί θεά ωραιότατη! μεγαλοπρεπεστάτη!
 Τοῦ πρὸς τὴν δύσιν κλίνοντος ἡλίου αἱ ἀκτῖνες
 Εἰς τὰ σπαθία χύνουσαι τὰ στίλβοντά των ρεῖθρα,
 Εἰς τῶν κλεφτῶν τὰς κεφαλὰς ὁλόγυρα τοῦ κύκλου
 Στέφανον ἐσχημάτιζαν λαμπρὸν καὶ σπινθηροβόλον.
 Καὶ τώρα ὁ ἀρχιερεὺς τὸν καπιτάνον κραῖζει
 Εἰς τὴν ἀγίαν τράπεζαν νὰ ἔλθῃ μὲ τὸν Νίκον.
 Σιμώνουν καὶ ὁ ἅγιος μὲ τὴν ἀγίαν ζώνην
 Τοὺς δύο ἐπερίζωσεν ὥσαν νὰ ἦταν ἕνας.
 Τοὺς λέγει τὰ σπαθία των εἰς τὸ πλαστὸν ψωμίον
 Σταυροειδῶς νὰ βάλῃσι τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου
 Κ' ἐπάνω ν' ἀκουμβήσωσι τὰς δεξιὰς των χεῖρας·
 Ὁ Νίκος πρῶτος ἀπλωτὴν τὴν δεξιὰν του βάλλει
 Εἰς τὰ σπαθία, καὶ εἰς αὐτὴν ἐπάνω τὴν ὀδικήν του
 Ὁ καπιτάνος, κ' ἔπειτα δοκίζονται κ' οἱ δύο:
 Εἰς τὸ ἐξῆς νὰ θεωροῦν τὰ δύο σώματά των
 Ὡς ἓνα καὶ ἀχώριστον μὲ μιὰν ψυχὴν καὶ γνώμην·
 Ὁμοίως τοὺς σταυραδελφοὺς τοῦ ἄλλου κ' ὡς ὀδικούς του
 Πασένας των νὰ τοὺς κρατῇ· κ' ἂν παραβοῦν τὸν ὄρκον
 Ἡ ζώνη νὰ μεταβληθῇ εἰς σιδηρᾶς ἀλύσεις,
 Τὰ σώματά των ἄλωτα νὰ μείνουν εἰς τὸν τάφον,
 Ἀπὸ τὸ ἐκδικητικὸν σπαθί νὰ μὴ γλυτώσουν,
 Τὸ θεῖον εὐαγγέλιον νὰ τοὺς ἀποτυφλώσῃ,
 Καὶ τὸ ψωμί ἀντὶ θροφῆς φαρμάκι νὰ τοὺς γένη!
 Σκύπτουν κ' οἱ δύο καὶ φιλοῦν τὰς δεξιὰς των χεῖρας
 Ἀραδικῶς, κ' εἰς τὴν λαβὴν τὰς βάλλον τῶν σπαθίων,
 Φιλοῦν καὶ τὰ σπαθία των, τὰ βάλλον εἰς τὰς θήκας,
 Φιλοῦν τὸ εὐαγγέλιον, φιλοῦσι τὸ ψωμίον,
 Ὁ ἅγιος τὴν ἱερὰν ξεθηλυκώνει ζώνην,
 Καὶ πλέον τὰ κλεφτόπουλα ἀσπάζοντ' ἓνας ἓνας
 Τὸν νέον των συναδελφὸν καὶ τὸν πολυχρονοῦσι.
 Ὁ καπιτάνος προσκαλεῖ τὸν ἅγιον δεσπότην
 Νὰ συνδειπνήσῃ μὲ αὐτούς. - ὁ δεῖπνος ἐτοιμάσθη·
 Συνίσταται ἀπὸ νωπὸν τυρὶ, ψητὰ ἀρνία
 Καὶ μιὰν ἀγριόγιδαν ψημμένην εἰς τὴν τρύπαν.
 Ὁ ἅγιος τὰ εὐλογεῖ, καὶ κάθονται καὶ τρώγουν.
 «Παιδιά! ἀνοίξετε τ' ἀσκή» —ὁ καπιτάνος λέγει—

- 630 Ἦτον ἡ κόυπα ἀργυρή, τὸ μέσα χρυσωμένη
Κ' ἀπ' ἔξω ὀλοσκάλιστη, τῆς Μοσκοβίας ἔργον·
[σελ. 41] Ἰωαννίτης ἔμπορος τὴν εἶχε παραγγεῖλει
Καὶ δῶρον τὴν ἐπρόσφερεν εἰς τὸν Ἰσοῦφ Ἀράπην·
Καὶ ὅταν τὸ φθινόπωρον οἰμὰ ᾗ τὴν Ὀλοσσόνα
635 Οἱ κλέφται τὸν ἐκτύπησαν, καὶ ἡ ἀποσκευὴ του
ᾗ τὰ χέρια των ἔπесεν, ἐκεῖ κ' αὐτὴ εὗρέθη.—
Αὐτὴν τὴν ἀργυρόκουπαν γεμάτην ὥς τὰ χεῖλη
Μ' εὐωδιαστικὸν κρασί ἀρχάριος προσφέρει·
«Καλῶς νὰ σ' εὗρω ἄγιε!» ὁ καπιτάνος λέγει—
640 Καλῶς νὰ σ' εὗρω ᾗ τὴν ὑγείαν τοῦ νέου ἀδελφοῦ μας!
Νὰ ζῇ! μὲ ὦραν του καλὴν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ κλέφτου.—
Καὶ εἰς τὰ μεγαλύτερα καὶ πρωτοπαλληκάρι!
Καὶ καπιτάνος Νίκο μου!» — κ' ἐνόσω ἡ ὑγεία
Ἀράδα ὅλην τὴν σειρὰν τριγύρω νὰ περάσῃ
645 Ὁ καπιτάνος ἔστρεψε καὶ ὁμιλεῖ τὸν Νίκον.
«Παῖδι μου δὲν εἶναι δύσκολα τὰ ὅσα σέ ηἰρήθη!»
Σὲ φέρω ὥς παράδειγμα τὸν ἴδιον ἐμένα·
Παῖδι ἐνὸς πτωχοῦ παπᾶ ψυχοῦιόν μ' ἐπῆρεν
ἡ Χαδζῆ Κλήμον, τῶταξε-διότ' ὑπανδρευμένη
650 Σχεδὸν πρὸ χρόνων δώδεκα παῖδι δὲν ἀποκτοῦσε.
Τὸ ἔργον τῆς θεάρεστον τὴν φέρνει εὐλογίαν
Καὶ εἰς ἓναν χρόνον ἀποκτᾷ μὴν κόρην Κατερίνην.
Χωρὶς τινὰ προτίμησιν ἡ μάνα κ' ὁ πατέρας
Μᾶς ἀναθρέφον καὶ τὰ δυὸ σὰν γνήσια ἀδέλφια,
655 Τὴν κόρην ᾗ τὰ οἰκιακὰ κ' ἐμένα εἰς τὰ ὅπλα.
Ἐγὼ πατῶ τοὺς δεκαῆξι καὶ ἀπὸ τὴν ἀψάδα
ᾗ τὸ πρόσωπόν μου δὲν ἀνθοῦν τῆς νεότητος τὰ ρόδα
Καὶ μ' ἔδωκε παρόνομα ἡ πράσινή μου ὄψις·
Ἀλλεῶς τοὺς δεκατέσσαρας πατεῖ ἡ ἀδελφή μου·
660 Ψιλόν, λιγνόν τὸ σῶμά της ὥσάν τὸ κυπαρίσσι,
Λευκόαι, τριαντάφυλλα ἀνάμικτα ἀνθοῦσαν
ᾗ τὰς δροσεράς της παρειάς ἑποκάτω εἰς τὸν ἥλιον
Τῶν ὑψηλῶν τοξοειδῶν καὶ μαύρων σφρυδιῶν της.
Καὶ ἀπὸ τὰ ἐβένινα μεγάλα της ὀμμάτια
665 Κ' ἱλαρότης ἔλαμπε τῆς ἀγαθῆς ψυχῆς της.
Ὁ εἰκοσιπενταετής ἀρραβωνιστικὸς της
[σελ. 42] Τ' Αὐλιώτη πρωτεξάδελφος ὁ Νεζεριώτης Νάντος
Εἰς γάμον τώρα τὴν ζητεῖ καὶ οἱ γονεῖς τὸ στρέχουν.

- 670 Ὁ γάμος ἐτοιμάζεται, πιάνουν τὰ προζύμια,
 Οἱ καλεσταὶ ἐκάλεσαν κ' οἱ καλεσμένοι στέλλον
 Ἄρνια καὶ κριάρια κ' ἄλλα πολλὰ κανίσκια·
 Ἔρχεται καὶ τὸ Σάββατον, τὴν προῖκα καταγράφουν
 Κ' ἐβγάνουν τὸν πρωτόφωμον εἰς τῆς ἀδῆς τὴν μέσην
 Νὰ τὸν χορέψουν κ' ἔπειτα νὰ τὸν ἀφιερώσουν
 675 Εἰς ἄτακτον διαρπαγὴν παιδίων ἀνηλίκων.
 Ἀραδιάζετ' ὁ χορὸς, τὰ ὄργανα ἀρχίζουν
 Κ' οἱ χορευταὶ τοὺς πόδας των κατὰ τὴν συμφωνίαν
 Νὰ τοὺς κινήσουν ἑτοιμοὶ ἄλλ' ἔξαφν' ἀνεπίστωτος
 Ὡς τοῦ οἴκου τὰ ἐνδότερα ἐγείρετ' ἓνας θρῆνος
 680 Ὡσὰν νεκρὸν νὰ ἔκλαιαν μονογενῇ νυμφίον,
 Καὶ λαληταί, τραγουδισταὶ βωβαίνονται ἀμέσως.
 Σκορπίζοντ' οἱ συμπεθεροί, ἐπάνω κάτω τρέχουν·
 Τί εἶναι; τί συνέβηκε; καθένας ἐρωτάει·
 «Τὴν πολεμίστραν πιάσατε! σφαλῆσατε τὰς πύλας!
 685 «Καὶ ὅποιος εἶναι ἄξιος ἅς πάρῃ τὸ τουφέκι!»
 Ὡς μανιασμένος ἔσκουζεν αὐτὰ ὁ Χαδζῆ Κλήμης
 Μὲ τὸ δωδεκακάφυλλον τουφέκι εἰς τὸ χέρι.
 Δυὸ Τούρκοι εἰς τὸν βοέβοδαν ἔπεζυσαν καὶ δείχνουν
 Μπουγιουρουντὶ τ' Ἀλῆ Πασιᾶ, τὴν νύμφην νὰ ἀρπάξουν
 690 Κ' εἰς τὸ αἰσχρὸν χαρέμι του νὰ τὴν ἐνταφιάσουν·
 Τὸ κάλλος τῆς ἐπρόδωκεν ἐχθρὸς συμπατριώτης.
 Καὶ εἰς τ' αὐτιά μου ἔφθασεν αὐτὴ ἡ ἀγγελία·
 Φορῶ τὰ χρυσοκάπνιστα πιστόλια εἰς τὴν μέσην
 Κ' εὐθὺς ἀπὸ τὸν οἶκόν μας Ὡς τὴν ἀγορὰν ἐβγαίνω,
 695 Κ' αὐτοῦ ἐσυναπάντησα τοὺς Τούρκους ἐρχομένους
 Μαζὶ μὲ τὸν Γκοδζάμπαση τὸ ἔργον ν' ἀποσώσουν·
 Καὶρὸν ποσῶς δὲν ἔχασα, Ὡς τὸ μέτωπον τὸν ἓνα
 Κ' εἰς τὴν καρδιὰν τὸν δεύτερον τὴν μολυβιὰν τοὺς δίδω
 Καὶ μ' ἀστραπῆς ταχύτητα Ὡς τὸν οἶκόν μας γυρίζω·
 700 «Τὸν γάμον τελειώσατε! γονεῖς μου τὴν εὐχὴν σας!»
 («Ἀπόθαναν οἱ ἄρπαγες!») Τὸ καριοφίλι δράχνω
 Καὶ σὰν ἀετὸς ἀπέτασα Ὡς τὸν Ὀλυμπον ἐπάνω.
 [σελ. 43] Τρεῖς χρόνους ἀκολούθησα ἀρχάριος τοὺς κλέφτας
 Καὶ παλληκάρι ἑνδεκα, δυὸ πρωτοπαλληκάρι
 705 Κ' ἀφοῦ ἐδολοφόνευσαν τὸν καπιτάνον Τσάραν
 Ἐμένα οἱ συντρόφοι μου ἐκλέγουν καπιτάνον.
 Νά! ἡ ζωὴ μας Νίκο μου! Νά ἡ ζωὴ τοῦ κλέφτου!
 Ἐπέρασες μίαν φορὰν τοὺς χρόνους τ' ἀρχαρίον,

Τὴν τεργασίαν ἔρρηξες, ἐπῆρες τὸ τουφέκι·
 Τὸν δρόμον ἔχεις ἀνοικτὸν νὰ γίνῃς καπιτάνος.
 Καιροῦ τοσοῦτον, Νίκο μου, ἐσὺ δὲν ἔχεις χρεῖαν·
 Ἀρχάριος δὲν ἔγινες τ' ἀσκὶ νὰ κονβαλήσης
 Εὐθὺς τὸ ἀξιώθηκες νὰ γίνῃς παλληκάρι.
 Καὶ παλληκάρι τί λογῆς; Ἀπὸ τὰ πρῶτα ἓνα!
 Προσέτι καὶ ἡ τύχη σου σὲ βοηθῇ παιδί μου!
 Τὸ πρωτοπαλληκάρι μας, τὸν μακαρίτην Λιάτσιον
 Πέρυσι τὸ φθινόπωρον μᾶς τὸν ἐπῆρε βόλι
 Κ' ἐφέτος εἰς τὴν πρώτην μας μὲ τοὺς ἀπίστους μάχην
 Θὰ ἴδωμεν τίς ἀπὸ σᾶς τὸν τόπον του θὰ πάρῃ·
 Κ' ἀφοῦ πρωτοπαλλήκαρος ἀξιωθῇ νὰ γίνῃ
 Μικρὸν τὸν μένει πῆδημα ὥς εἰς τὸν καπιτάνον·
 Εγὼ καθὼς καὶ ὅλοι σας ἀθάνατος δὲν εἶμαι
 Καὶ μίτε ξύλον τίμιον, μίτε νηπίου σκέπην
 Μολυβοπροφυλακτικὰ φορῶ εἰς τὸ κορμί μου».·
 Ἐδῶ ἡ κούπα ἔφθασε ᾗ τὸν καπιτάνον πάλιν·
 Ὑγείας ἄλλας φέρουνσι καὶ παρόντων καὶ ἀπόντων
 Καὶ εἰς τραγούδια κ' εἰς χοροὺς ἡ νύκτα τοὺς εὐρίσκει.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΝ III (ς)

- Αἱ πρῶται πρῶται χρυσανγεῖς ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου
 Τὸν Νίκον ἐξεσκέπασαν εἰς τῶν Αὐλῶν τὸν δρόμον
 Τὰ βήματά του κατ' ἀρχὰς μεγάλα καὶ ταχέα
 Τὴν ἄκραν του ἐπρόδιδαν ἀνυπομονησίαν·
- 5 Ἄλλ' ὅσον ἐπλησίαζεν εἰς τὸ σκοπούμενόν του
 Κατὰ βαθμὸν ἐβράδυνε καὶ τὸ πορπάτημά του
 Καὶ τέλος ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν φραγὴν πλησίον
 Ἐφαίνετο οἱ πόδες του ὅς τὴν θέλησίν του πλέον
 Ὡσὰν νὰ μὴ ὑπῆκουσαν, ἀλλὰ νὰ ἀπωθοῦντο
- 10 Ἀπ' ἄλλην ξένην δύναμιν ἐμπρὸς μὲ δυναστείαν.
 Τὴν τρέμουσάν του δεξιὰν ἀπλώνει τέλος πάντων
 Κ' ἀνοίγει μ' ἄκραν προσοχὴν τὴν θύραν τῆς καλύβας
 Καὶ δίχως τὰ ὀμμάτια του ἐπάνω νὰ σηκώσῃ
 Μὲ τρέμουσαν καὶ χαμηλὴν φωνὴν καλημερίζει,
- 15 Κ' ὅμοια μὲ κατάδικον ὁπότεν ἀναμένῃ
 Ν' ἀκούσῃ τὴν ἀπόφασιν ἀπ' τοῦ κριτοῦ τὸ στόμα
 Εἰς τὸν ἀντιχαιρετισμὸν ἐπρόσεχεν κ' ὁ Νίκος.
 Μὲ ὄλην τὴν συστολὴν, μὲ ὄλην τὴν αἰδῶ τους
 Τὸ ἥλιζε καὶ ἠῤῥχετο κατάκαρδα ν' ἀκούσῃ
- 20 Καὶ τὴν λιγόφθογγον φωνὴν τῆς ἀγνωρίστου νέας·
 Ἄχ! μαχαιριὰν αἰσθάνθηκεν βαθεῖαν εἰς τὴν καρδίαν του
 Ὅποτεν εἰς τ' αὐτιά του ἀντήχησαν αἱ δύο
 Τραχεῖαι, βραχνεραὶ φωναὶ τοῦ γέρον καὶ τῆς γραίας.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΝ IV (·)

Ο καθαρὸς ἀνγερινὸς ἐβγαίν' αἵματοιμένος
 Ν' ἀγγείλῃ πολυνώδονον καὶ θλιβεράν ἡμέραν,
 Ἡμέραν, ὅπου ἔτρεξε τὸ αἷμα σὰν ποτάμι·
 ὧς αὐτὴν μητέρες κλαίουσι, μαδοῦσι τὰ μαλλιά των
 ὧς αὐτὴν πολλαὶ νεόνυμφοι φορένονται τὰ μαῦρα.
 Ω κλέφτικὴ μου τρίχορδῃ τοῦ Καμησέλι λύρα
 Ἐσὺ ἀνεπιτήδευτῃ, χωρὶς καμμίαν τέχνην
 Χωρὶς τίνα καλλωπισμόν, ἀλλὰ τὴν φύσιν μόνον
 Διδάσκαλόν σου ἔχουσα ἔτραγούδησες πολλάκις
 Ἀνδραγαθίας τῶν κλεφτῶν καὶ ἤττας τῶν ἀπίστων,
 Ἐσὺ καὶ τώρα ἄρχισε κ' εἰπέ, τραγούδησέ μας
 Μὲ τόνον μελαγχολικὸν τὸν θρῆνον τῆς ἡμέρας·
 Εἰπέ μας ποῖος ἔβαλε κακὴν βουλὴν ἵστὸν νοῦν του
 Γὰ κλέφτικα λημέρια τ' Ὀλύμπου νὰ πατήσῃ;
 Ο σκύλος ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ὅς τὰ Ἰωάννινα φωλιάζει
 Τὸν τρέμει ἡ Ἀρβανιτιά, τὸν τρέμουν οἱ ραγιαδες
 Τὸν τρέμουν κ' οἱ ἀρματολοὶ κ' ὅλα τὰ πρωτῶτα
 Ἀπὸ τὸ Ξηρολίβαδον ὥς τὰ Δερβενοχώρια.
 Ἐπῆρε τ' Ἀργυροκάστρο, ἐπῆρε τὸ Μουρίκι,
 Τὴν Πρέβεζαν, τὸ Δέλβινον, Γαρδίκι, Γουμενίτζαν
 Κ' ἐσὲ μὲ τὸ παράνομα ἀλλήν κιωὴ Κοζάνη*
 Καὶ τὴν καυμένην Νιάουσαν μὲ τὰς πολλὰς τὰς βρύσεις.
 Υπόταξε τοὺς Τσάμηδες καὶ τοὺς Παραμυθιώτας
 Ἐγέλασεν ὁ πονηρὸς μὲ δόλον καὶ ἀπάτην
 Τὸ Καρπενήσι, τ' Ἀγραφα, Ξηρόμερον καὶ Βάλτον
 Τὴν Γούραν καὶ τὰ Χάσια νᾶλθοῦν νὰ προσκυνήσουν.
 Γέλος τὸ Σούλι μου λαμπρόν, Σούλι μου! Νέα Σπάρτη
 Μὲ προδοσίαν μυσαρὰν μὲ συμβολὰς τοῦ Φράγκου
 Κ' ἐσένα κατεδάφισεν αὐτὸς ὁ αἱμοβόρος
 Κ' ὥς μακριὰ ξεσκόρπισε τ' ἀνίκητα παιδιὰ σου!
 Καὶ πλέον ἐβουλήθηκε κακὴν βουλὴν ὅς τὸν νοῦν του

* ὡστὸ εἶναι Ἀλτίνκιοι (Ἀλτίνκων=χρυσάφειο, πλούσιο, γεμάτο χρυσάφι,
 φωνα μὲ διόρθωση τοῦ κ. Β. Σαμπανόπουλου.

- Ὡς καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ κλέφτου νὰ ξαλείψῃ.
 Τὰ τρομερὰ παλάτια αὐτοῦ τοῦ ἀπανθρώπου
 Εἰς μάτην δὲν εὐρίσκονται κτισμένα εἰς τὰς ὄχθας
 35 Τῆς μὲ ἀνθρώπων δάκρυα γεμιστῆς Ἀχερουσίας.
 Τὸν Τάρταρον μὲ ὅλας του τὰς φρίκας, τὰς βασάνους
 ὅς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ἐξέρασεν ὁ Ἄδης
 Κ' αὐτὸ τὸ ἀνθρωπόμορφον καὶ λυσσασμένον τέρας
 Τέκνον αἰσχρὸν τοῦ μυσταροῦ δαίμονος τῆς κακίας
 40 Ὡς κύριόν του ἔστησε νὰ τυρανῇ ἀθώους.
 Νά! τί φρικῶδες θέαμα τοὺς ὀφθαλμοὺς του τέρπει!
 Τῆς λύσεως του τὰ ὄργανα Λιάπηδες λερωμένοι
 Ἐβγαίνει ἀπὸ σκοτεινὰ ὑπόγεια ζωντάνια
 Τρεῖς τέσσαρας Χριστιανοὺς σιδηροφορτωμένους
 45 Καὶ εἰς τὴν μέσσην τῆς αὐλῆς τοὺς τυραννοῦν ἀσπλάγχχνως.
 Τ' εἶναι τὸ πταῖσμα ἄραγε αὐτῶν τῶν τρισαθλίων;
 Ὅστιν ἕναν εὔμορφον υἱὸν ἐχάρισεν ἡ φύσις,
 Ὅγλάνι τὸν ἐζήτησεν ὁ ἀσελγὴς σατράπης
 Καὶ ὁ κακόμοιρος πατὴρ διὰ νὰ ἀποφύγῃ
 50 Τοιοῦτο ὄνειδος αἰσχρὸν, τοιαύτην ἀτιμίαν
 Κρυφὰ τὸν ἐφευγάτισεν ὅς τὰ ἔρημα τὰ ξένα.
 Ὁ δεύτερος πρωτόγερος σ' ἕνα κεφαλοχώρι
 Μὲ τόλμην ἀντιστάθηκε νὰ γίνῃ Ἰούδας ἄλλος
 Νὰ κάμῃ τὸ ἐλεύθερον χωρίον του τσεφλίκι.
 55 Ὁ τρίτος προπατορικὸν ἀρματολόκι εἶχεν
 Καὶ πόλεμον ἐσήκωσε νὰ τὸ διαφεντεύσῃ
 [σελ. 3] Πλὴν στὰς πληγὰς τὸν ἔρριξαν, εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν.
 Ὁ τέταρτος εἰς τὴν Φραγκιὰν μ' ἐμπόριον τιμίως
 Εὐτύχησε κατάστασιν μεγάλην ν' ἀποκτήσῃ
 60 Καὶ πλέον εἰς τὸν οἶκον του ἐπέστρεφεν ὀπίσω
 Εἰς τῆς οἰκογενείας του τὸ μέσον ν' ἀποθάνῃ.
 Αὐτᾶναι τὰ ἐγκλήματα τῶν ἀξιοθρηνητῶν!
 Καὶ δι' αὐτὰ οἱ δῆμοι μὲ σιδηρᾶς βαρείας
 Τὰ σκέλη, τοὺς βραχίονας, συντρίβουσι τοῦ πρώτου.
 65 Τὸν δεύτερον μελίζουσιν εἰς τέσσαρα κομμάτια.
 Τὸν τρίτον ψήνον ζωντανὸν εἰς ἄψυχον φωτίαν
 Καὶ ζωντανὸν τὸν τέταρτον λωρία τὸν ἐκδάρουν.
 Κ' ὁ ἀσπλαχνος, ὁ ἄγριος, ὁ αἰμοβόρος τίγρις
 Κρύπτει μὲ ἦθος ἱλαρὸν τὴν λύπην τῆς ψυχῆς του.
 70 Εἰς παραθύρι στέκεται ὡς θεατῆς αἰμόδιφος
 Καὶ δὲν τοῦ φθάνει μοναχὰ τὸ ἰδικό του...

Νὰ βόσκη εἰς τὰ αἵματα, ἀλλὰ ἐπὶ προφάσει
 Κοινοῦ χειροφιλήματος τοὺς ὁπαδούς του ὅλους
 Συνθεατὰς ἐκάλεσε νὰ ἰδοῦν τί τοὺς προσμένει
 Ἄν ἴσως καὶ τολμήσωσι τὴν γνώμην των ν' ἀλλάξουν.
 Ἰδοὺ τί μῖγμα ἀλλόκοτον αὐτοῦ ἐσυναθροίσθη.
 Αὐτοὶ μὲ τὰ τσαπράζια καὶ τὰ χρυσᾶ πιστόλια
 Εἶν' Ἀρβανῖται μπέηδες, εἶναι Μαλικμπασῆδες
 Τὸ πρῶτον ἀνεξάρτητοι στὰ δύσβατά των ὄρη,
 Οἱ ἄθλιοι ἐπώλησαν διὰ χρυσίον τώρα
 Τὴν ἀνεξαρτησίαν των κ' ὥς σκλάβοι τὸν δουλεύουν.
 Ἐκεῖνοι μὲ τοὺς πενιχροὺς καὶ παλαιοὺς δζουμπέδες
 Βιλαετίων καὶ χωρῶν κοδζαμπασῆδες εἶναι.
 Αὐτοὶ ὥς χθές καὶ ὥς προχθές ραγιάδες
 Μὲ προδοσίας μιὰράς, μ' αἰσχρὰς συκοφαντίας
 Τὴν εἴνοιαν ἐκέρδισαν τοῦ ἀχορτάστου λύκον
 Κ' αὐτὴν τὴν ἐθνομίσητον ἀπέκτησαν ἄξιαν.
 Ἀρχιερεῖς, ἡγούμενοι καὶ ἄλλοι μὲ τὰ μαῦρα
 Κ' ἤλθαν μὲ δῶρα πλούσια μουγκιουρντιὰ νὰ πάρουν.
 Οἱ μὲν τρανήν, ἀφόρητον βοήθειαν νὰ μᾶσουν
 Κ' οἱ δεῦτεροι ἁγιασμένη μὲ βίαν νὰ διαβάσουν.
 Ἐκεῖνοι μὲ τζερχέζια μὲ τὰ τρανὰ καλπάκια
 Μὲ τὰ πλατιὰ μπεκίσια, τὰ κόκκινα τσεχτσῆρια
 Μαχάονες, Ἀσκληπιοὶ καὶ Ἱπποκράτες εἶναι,
 Αὐτοὶ τὸ γένος Ἕλληνες, εἰς τὴν σοφὴν Εὐρώπην
 Ἱατρικὴν ἐσπούδαξαν καὶ τῶρ' ἀφιερώνουν
 Στὸν μισητοῦ τοῦ τύραννου αὐτὴν τὴν θεῖαν τέχνην.
 Μαζὶ μ' αὐτοὺς εὐρίσκεται καὶ ἓνας πολυλόγος
 Καὶ εἶναι ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἑλληνομουσείου·
 Ὁ σοφολογιώτατος αὐτὸς [ἀντὶ] εἰς τὴν καθέδραν
 Μὲ τῆς σοφίας νάματα τοὺς νέους νὰ ποτίζει
 Ἐδῶ εἰς τὸ παλάτιον νὰ φλυαρῇ προκορίνει.
 Ποιοὶ νὰ εἶναι ἄρα γε ἐκεῖν' οἱ νεανῖαι
 Μὲ τὰ χρυσᾶ στολίδια τὴν κόμην ἀπλωμένην
 Καὶ μ' ἄκραν θηλυπρέπειαν καλλωπισμένοι ὅλοι;
 Ἀχ! φεῦ! Ἀθῶα θύματα τῆς ἀσελγείας εἶναι.
 Αὐτοὺς ἀπὸ τὰς τρυφερὰς ἀγκάλας τῶν γονέων
 Ὁ τύραννος ἀφῆρπασεν ἀκόμῃ ἀνηλίκους
 Κ' εἰς τὰ αἰχρὰ του ὄργια οἱ μαῦρ' ἀναθραφέντες
 Καθόλου δὲν αἰσθάνονται τὸ αἶσχος καὶ τὴν ὕβριν.
 Οἱ ἄλλοι μὲ τὰ λαχονριὰ σαρίκια ἔστὸ κεφάλι

- [σελ. 5] ὅς αὐτήν τὴν τραγικὴν σκηνὴν προσηλωμένους ἔχον
 Καὶ κανενὸς τὸ πρόσωπον δὲν βλέπεις νὰ ἐκφράζη
 120 Παραμικρὸν τοῦλάχιστον αἰσθημα συμπαθείας,
 Βαβαί! ἡ καθημερινὴ αὐτῆς τῆς τραγωδίας
 Ἀσπλαγχνὴ ἐπανάληψις, εἰς ἀναισθητοὺς πέτρας
 Μετέβαλε τὰς βδελυρὰς ψυχὰς αὐτῶν τῶν δούλων.
 Πλὴν κρότος τῶρ ἁκούεται ἀλογοπατημάτων
 125 Καὶ ὄλη ἡ συνέλευσις τὰ βλέμματά της στρέφει
 Ἐκεῖ μὲ περιέργειαν. Τί ἄρα γε νὰ εἶναι;—
 Μειτζήλι μ' ἔναν προεστὸν ἀπὸ τὴν Ὀλασσόνα.
 Μὲ βίαν ἐξεπέζευσσε, ἀναπνοὴν δὲν παίρνει,
 Ἀλλ' ἔντρομος προσέρχεται ὅς τὸν Μάνθον κ' εἰς τὸν Σπῦρον,
 130 Κ' ἀφοῦ ἐκρυφομίλησε μ' αὐτοὺς ὀλίγα λόγια
 Ἐμβαίνει ὁ Μάνθος παρευθὸς εἰς τοῦ Πασᾶ τὸ δῶμα
 Καὶ μετ' ὀλίγον ἔρχεται καὶ μέσα τὸν ἐπάγει.
 Σὰν τὸ κηρίον κίτρινος, ἡμισαποθαμένος
 Καὶ μὲ ποδάρια τρέμοντα ὁ ἄθλιος ἐμβαίνει
 135 Ὡσὰν εἰς τάφον ζωντανόν, ὅς τοῦ τίγριδος τὸ αἶθρον
 Τοὺς ὀφθαλμοὺς του δὲν τολμᾷ ἐπάνω νὰ σηκώσῃ
 Τροῖς προσκυνεῖ, φιλᾷ τὴν γῆν ὅσον νὰ πλησιάσῃ
 ὅς τὸν ξαπλωμένον τύραννον, φιλᾷ τὴν ποδιάν του
 Τὸ δῶρον βάν' εἰς τὸν σελτὲν καὶ σταυρωτάς τὰς χεῖρας
 140 Ὡσὰν τὸ ψάρι ἄλαλος ἐμπρός του ἀπομνήσκει.
 Ἐ! μωρὲ τί μᾶς ἔφερες, ὁ τύραννος τὸν λέγει
 Μ' ἦθος πρᾶον, ἱλαρὸν καὶ μὲ φωνὴν γλυκεῖαν.
 Καὶ τώρα ἐνθαρρύνεται καὶ τρέμων τοῦ μηνύει
 Οἱ κλέφται ὅτ' ἐφάνησαν ὅς τὸν Ὀλυμπον ἐπάνω.
 145 Παρόμοια μὲ λείαναν ὅποτεν τὴν ἀρπάξουν
 Οἱ κυνηγοὶ τοὺς σκύμνους της, ἢ μ' ἄγρια τελύνια
 Τὰ σχίζουν ἀνεπάντεχα τοῦ ναύτου τὰ ἱστία
 [σελ. 6] Ἡ μὲ κανέναν χεῖμαρρον ὅποτεν διαρρήχνει
 Ἀνυψωμένον πρόχωμα, ὁ τύραννος λυσσάζει.
 150 Οἱ στοργγυλοὶ του ὀφθαλμοί, γεμάτοι ἀπὸ αἶμα
 Φωτιὰν καταναλίσκουσιν ὀλόγυρα ξεροῦσι,

Γὰ πολιά του γένεια, τῆς κεφαλῆς αἱ τρίχες
 Καὶ τὸ παχὺ μουστάκι του ὅσ' ἀν τοῦ ἀκανθοχόλου
 Γὰ καλαμοαγκάθια εὐθὺς ὀρθοτριχοῦνται
 Γεμίζει ἀφρὸν τὸ στόμα του, τὸ φυσικόν του σχῆμα
 Ξαναλαμβάνει, γίνεται ἀνήμερον θηρίον
 Ὡς εἰς τῆς ὀργῆς του τὸν βρασμὸν νὰ κόψωσι προστάζει
 Τὴν κεφαλὴν τοῦ προεστοῦ εἰς τῆς αὐλῆς τὸ μέσον,
 Καὶ λέγει τοὺς γραμματικούς μπουγιουρντιὰ νὰ γράφουν
 Εἰς ὅλους τοὺς ἀρματολοὺς κ' εἰς τοὺς κοτζαμπασῆδες
 Νὰ σηκωθῇ ἡ παγανιὰ τοὺς κλέφτας νὰ βαρέσῃ
 Ὡς ἐπάνω ὅς τὰ μπουγιουρντιὰ νὰ ἐπιγράψῃ μόνον
 Τὸν Παγιαγκὰ δὲν τὸν ἀρκεῖ, ἀλλὰ προσεπιγράφει
 Ὡς ἐκεῖνο τὸ τρομακτικόν. «Ἐτσι κ' ὅχ' ἄλλῶς».
 Ὡς εὐθὺς τὸν Πλὴ μπουλούκμπαση φωνάζει καὶ τὸν λέγει
 «Μωρὲ ἡ σκυλλοκλεφτουριά ὅς τὸν Ὀλυμπον ἐβγήκεν
 Ὡς εἰς τὸ Ἀλασσονίτικον φωλειάζει βιλαέτι.
 Νά! πᾶρε τὰ μπουγιουρντιὰ, ὡς δύο χιλιάδες
 Τζοχαδαραίους διαλεκτοὺς καὶ κίνησε τὴν ὥραν
 Τουφέκισε, παλούκωσε, σκότωσε, κόψε καὶ ψῆσε.
 Μὴ λυπηθῇς τὰ αἵματα, ποδάρι μὴν ἀφίσῃς
 Ὡς ἡ φέρνεις τὰ κεφάλια των, ἡ τὸ ἰδικόν σου χάνεις!»
 Ἀπ' ὅλους, ὅσοι τὸ ψωμὶ ἔτρωγαν τοῦ τυράννου
 Μπουλουνκμπασηδες, μπέηδες καὶ Τοῦρκοι κ' Ἀρβανῖται
 Ὡς ἀν τοῦ Πλὴ μπουλούκμπαση κανεῖς δὲν εἶχε γῆμην.
 Ριφοκίνδυνος, ἄφοβος, ὀρμητικὸς, ἀνδρεῖος
 Καὶ μέσα εἰς τὸν πόλεμον σχεδὸν ἀναθραμμένος
 Πολλὰς μητέρας ἔκαμε τὰ μαῦρα νὰ φορέσουν
 Ὡς ἅμ' εἰς τὰ αὐτὰ του ποτὲ δὲν ἦρε δρόμον.
 Ζορμπᾶς τὸ πρὶν μὲ τὸν Ὀμερ ἀπὸ τὸ Ζεβολόνι
 Φρίκην καὶ τρόμον ἔφερε κ' εἰς Τοῦρκους κ' εἰς ραγιάδες
 Ὡς ὕστερα στοῦ Ἀλῆ Πασᾶ φοβεροὺς πολέμους
 Τσελέγγια ἀπόκτησε, βραβεῖα τῆς ἀνδρείας.
 Τοιοῦτος περιβόητος μπουλούκμπασης ἐκλέχθη
 Τοὺς κλέφτας εἰς τὸν Ὀλυμπον νὰ καταπολεμήσῃ.
 Συνάξει τὰ στρατεύματα, στήν Ἀλασσόνα φθάνει
 Καὶ τὰ φριχτὰ μπουγιουρντιὰ γιὰ ὅλους διαβάζει
 Τρόμον καὶ φόβον ἔφεραν εἰς τοὺς κοτζαμπασῆδες.
 Συνάζεται ἡ παγανιὰ ἀπὸ τὴν Ἀλασσόνα,
 Τσαρλίτσανη, Δομηκὸν καὶ τὰ Λητοροχώρια.
 Φέρε κ' ὁ Βλαχοδόδωρος —τζιζάκι τοῦ Βεζύρη —

- Ἀπὸ τὸ Βλαχολίβαδον ἄρματολούς καμπόσους.
 Καὶ πλέον ὁ μπουλνούκμπασης προστάζει νὰ στρατεύσων,
 195 Πρὸς ἄρκτον ἕως ὥρας τρεῖς ἀπὸ τὴν Ἀλασσόνα
 Εἰς τοῦ βουνοῦ τοὺς πρόποδας ἀπάνω εἰς τὰς ὄχθας
 Τοῦ φειδοελικοειδοῦς Σαρανταπόρου εἶναι
 Εἰς πεδιάδα εὐκαρπτον κτισμένον ἓνα χάνι.
 Αὐτοῦ διασταυρῶνεται ὁ δρόμος τῶν Σερβίων
 Καὶ τρία μονοπάτια τὰ φέροντα ᾗς τὴν Κράπαν
 200 Καὶ εἰς τὰ κλεφτοχώρια καὶ εἰς τὸ Βλαχολίβαδον.
 Κ' αὐτοῦ ἐστρατοπέδευσε τὸ στράτευμα τῶν Τούρκων
 Καὶ χωρισμένοι παγανιά, ἄρματολοι καὶ Τοῦρκοι
 Ἐκλέγουσι καταλύματα διὰ νὰ ξενκτῇσιν.
 Ὁ ἥλιος τὸ ἔδαφος τῆς φίλης του Ἑλλάδος
 205 Εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς νυκτὸς ν' ἀφήσῃ βιασμένους
 [σελ. 8] Ὅπισω ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ πολυκρήμνου Πίνδου
 Τὰς ἄκρας ἀποχαιρετᾷ τοῦ ἱεροῦ Ὀλύμπου
 Καὶ αἱ λαμπραὶ ἀκτῖνες του χρυσώνουσι τὰ χιόνια
 Ἐστόλιζαν τὸν Ὀλυμπον μὲ πορφυρὰν χλαμύδα.
 210 Ὁ δροσοφόρος ἴσκιος ἀπὸ τὰς πεδιάδας
 Εἰς τὰ βουνὰ ἀνέβαινε σιγὰ κ' ἀνεπαισθήτως
 Ἐπάνω εἰς τὸν καθαρὸν καὶ κνανόχροον θόλον
 Τοῦ οὐρανοῦ αἱ ἄσβεστοι νυκτεριναὶ λαμπάδες
 Ἀκόμῃ δὲν ἐφαίνοντο, μόν' ἡ σεμνὴ σελήνη
 215 Χωρὶς ἀκτῖνας ἀργυρᾶς σαβανοτυλιγμένη
 Ἀκίνητος ἐκρέμετο εἰς τὸν αἰθέρα μέσα.
 Καὶ τώρα νὰ, προβαίνει ἀπὸ τὰ ὄρη ἡδη
 Ἕνας Κοντζόβλαχος βοσκὸς θρηνῶν καὶ ὀλολύζων.
 Κ' εὐθὺς εἰς τὸν μπουλνούκμπασην οἱ φύλακες τὸν φέρονιν.
 220 Τίς εἶσαι; πόθεν ἔρχεσαι; καὶ ποία ἡ αἰτία
 Τοῦ θρήνου καὶ ὀλολγμοῦ; Αὐτὸς τὸν ἐξετάζει.
 Πολύχρονε μπουλνούκμπαση, ἐχάθην, ἀφανίσθην!
 Τζελέπης εἶμαι τοῦ Πασᾶ καὶ μ' ἄλλους τρεῖς ἀκόμῃ
 Τὰ πρόβατα ἐβόσκαμεν ᾗς τοῦ Ὀλυμποῦ ἑπάνω.
 225 Καὶ χθὲς πρωτ' ἐστὴν μάνδραν μας ἐμβαλίνουσι τρεῖς κλέφτες
 Καὶ θέλουν τὰ καλύτερα κριάρια νὰ μᾶς πάρων.
 Ἡμεῖς ὀλίγους βλέποντες ἀρπάζομεν τὰ ὄπλα
 Σκοτώνομεν τὸν ἕναν των καὶ διώχομεν τοὺς ἄλλους.
 Πλὴν μετ' ὀλίγον ἔρχονται ἐκ νέου σὺν ἀκριδες,
 230 Φονεύουν τοὺς συντρόφους μου, σκορπίζουν τὸ κοπάδι
 Κ' ἐμένα τὸν ταλαίπωρον μὲ δέσαν χειρὰς πόδας

ὄφρ' ἑνὰς καλογήρους παμπάλαιος μὲν φίλος
 Κ' ἔφες πρὸς τὰ μεσάνυχτα ἐνῶ οἱ κλέφτες ὅλοι
 Εἰς ὕπνον ἔκειντο βαθὺν αὐτὸς μὲ δίδει δρόμον.
 Καὶ πάλιν ὁ μπουλὸν κμπασης τὸν ἐρωτᾷ ὥς πόσοι
 Οἱ κλέφτες εἶναι ἄρα γε καὶ τί ἐμελετοῦσαν;
 Παράνω ἀπὸ ἑκατὸν στοχάζομαι νὰ εἶναι
 Τὸν ἀποκρίνεται ὁ βοσκὸς κ' ἐξαγορὰν πλουσίαν
 τοῦ Τσαριτσανο-προεστοῦ καὶ τοῦ μητροπολίτου
 Ἐκεῖ ᾗς τὸ μοναστήριον προσμένουνε νὰ λάβουν
 Ἀμμή οἱ δρόμοι φέρουν ἐκεῖ ᾗς τὸ μοναστήρι.
 Εἰπέ μου τὴν ἀλήθειαν τοὺς ἔχουν φυλαγμένους;
 Αὐθέντα μου μπουλὸν κμπαση δρόμους ἐκεῖ δὲν ἔχει
 Ἀνὸ μόνον μονοπάτια, τὸ ἐν ἀπὸ τὴν Πέτρην
 Καὶ ἀπὸ τὸ κατάσκιον τῆς Κράπας εἶναι τ' ἄλλο.
 Ἀπὸ αὐτὸ τὸ δεύτερον καθὼς τὸ εἶδες ἦλθα
 Κ' οὐδὲ ψυχὴν ἀπάντησα εἰς ὅλον μου τὸν δρόμον.
 Αὐτοὶ ἀκόμα εἶδον παραμικρὰν δὲν ἔχουν
 Ὅτ' ἐσυνάχθη στράτευμα διὰ νὰ τοὺς βαρέσῃ
 Κ' εἶναι εἰς ἀσφάλειαν γεμάτην βυθισμένοι.
 Ἀφοῦ τοιαύτας ἔμαθεν εἰδήσεις ἀπελπίσθη.
 Ἀμέσως ὁ μπουλὸν κμπασης χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ
 Ἄλλον τινὰ εἰδήμονα τοῦ τόπου τοῦ Ὀλύμπου
 Τοὺς ἀρχηγούς ἐσάναξε καὶ προσταγὴν τοὺς δίδει
 Εὐθὺς μὲ τὰ χαράγματα ᾗς τὴν Κράπαν νὰ στρατεύσῃ.
 Μόνος ὁ Βλαχοθόδωρος τὸν κίνδυνον γνωρίζει,
 Ὅμως δὲν λέγει τίποτε, καλύτερα προορρίζει
 Νὰ χάσῃ κάμποσα παιδιὰ, παρὰ τὰ κατατόπια
 Τ' Ὀλύμπου, τῆς πατρίδας του νὰ δείξῃ, εἰς τοὺς ἀπίστους.
 Τὰς φωτεινὰς καὶ χρυσαυγεῖς ἀκτῖνας του ὁ ἥλιος
 Ἐρριπτε κατακάθετα ᾗς τὸν Ὀλύμπου ἐπάνω
 Ὅποταν τὰ κλεφτόπουλα ἀπὸ τοὺς βράχους εἶδαν
 Ἐντὸς εἰς τὸ κατάσκιον τοὺς Τούρκους προχωροῦντας.
 Ἐμπρὸς, ἔμπρὸς ἐστράτεον οἱ Ἀρβανῖται πρῶτοι
 Κατόπιν οἱ ἄρματολοι κ' ἡ παγανιὰ ὀπίσω.
 Νά! πλέον εἰς τὴν ἐνεδρὰν ἐχώθηκαν οἱ Τούρκοι
 «Νά τους παιδιὰ! ἐφώναξεν κ' ὁ καπετάνος τώρα
 Νά τους οἱ Τούρκοι ἔρχονται μὲ δόναμιν μεγάλην

- Ποτὲ δὲν σᾶς ἐτρόμαξαν τὰ πλήθη τῶν ἀπίστων
 Μποροῦσεν ἡ ἀνδρεία σας καὶ ἡ παλληκαριά σας
 Νὰ λάμπη ἐὰν ἔχωμεν τοὺς Τούρκους ἰσαριθμῶν
- 275 Καλὰ τοὺς τόπους πιάσατε κατάκαρδα κτυπᾶτε
 Καὶ τουφεκιὰν μὴ ρίξετε καμμιὰ εἰς τὸν ἀέρα).
 Τὸν λόγον μόλις ἔσωσεν ἀνάπτει τὸ τουφέκι
 Καὶ τὸ πικρὸν μολύβιον μὲ συριγμὸν μέγαλον
 Πετᾷ καὶ στρώνει καταγῆς τὸ πρῶτον τσοχαδάρι
- 280 Σημεῖον τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης τοῦτο ἦτον
 Κ' ἐκ δεξιῶν κ' ἀριστερῶν ὅς τὸ μέτωπον ὅς τὴν γῆν
 Μιὰ ἀστραπὴ ἐστρώθη διὰ μιᾶς φλογώδους
 Μιὰ παταριὰ ἐβρόντησε κατόπι τοὺς τοὺς στέλνει
 ὅς τοῦ σκότους τὰ βασίλεια ἀπείρους Μουσουλμάνους
- 285 Ἀκόμα διακρίνεται μιὰ παταριὰ δευτέρα
 Καὶ ἓνας κυλινδόβροντος μετέπειτα ἀρχίζει.
 Ἀπὸ τὸν σωρὸν οἱ ἄτακτοι τῶν Τούρκων ἀραιῶν
 Τὰ δένδρα, τὰ χαμόκλαδα, οἱ βράχοι καὶ αἱ πέτρες
 Εἰς φλόγας μεταβάλλονται καὶ θάνατον ξερνῶσι.
- 290 Μὲ σύγνεφα κατάμαυρα καὶ καταφορτωμένα
 Χαλαζοφόρον κλύδωνα τὰ ὄρη ὁμοιάζουν
 Κ' αὐτοῦ τοῦ καταμέλανος τὸ ζοφερὸν τὸ σκότος
 Ὡς ἀστραπὴ διέσχισε τῶν τουφεκιῶν ἡ λάμψις.
 Ὁ βρόντος ἀδιάκοπος τὸ ἔδαφος κλονίζει
- 295 Καὶ ἡ μολυβοχάλαζα κυλᾷ ὀμματιασμένη
 Ἐντὸς εἰς τὸ κατάσκιον συρίζουσα, κτυπῶσα
 Καὶ τὸν σωρὸν τὸν ἄτακτον τῶν Τούρκων ἀραιῶν
 Εἰς μάτην κυττάζουνσιν [ν'] ἀνταποκριθῶσιν.
- [σελ. 11] Εἰς τὴν φωτιὰν οἱ ἄπιστοι μὲ τὰ ψιλὰ των ὅπλα
 300 Ἐχθρὸν των δὲν ἔβλεπαν εἰς τὸν ἀέρα ρίχνουν.
 Ἀδημονία, σύγχυσις, μεγάλη ἀταξία
 Τὰ πλήθη ἐκυρίευσεν τῶν Μουσουλμάνων τώρα
 Τὰς προσταγὰς δὲν ἤκουε τοῦ ἀρχηγοῦ κανένας
 Καθένας μόνον ἐκύτταζεν ἐκεῖθεν πῶς νὰ φύγῃ
- 305 Ἀλλ' ὅπου καὶ ἂν ἔστρεφε τοὺς τρέμοντας του
 Παντοῦ τὸν τάφον ἔβλεπε ἀνάμεσα ὅς τὰς φλόγας
 Αὐτοῦ καὶ ὁ Πλῆ μπουλούκμπασης τοσοῦτων χρόνων
 Γνωρίζει ὅτι ἔμελλεν εἰς μιὰν στιγμὴν νὰ χάσῃ.
 Ἀφρίζ' ἀπὸ τὴν λύσσαν του, τὰ δυνατὰ του βάλλει
- 310 Ἀκόμα ἓνα κίνημα νὰ κάμ' ἀπελπισμένα.
 Ἀμέτ Μωαμέτ ἐφώνησεν ἓνα μπαϊράκι δρόαχνει

ἄλλους σωρούς συντρίφοις τοῦ σάν σταχὺς ὀρεπανίζουσι.

Ἀκόμη μίαν ἔφοδον δευτέραν δοκιμάζει

Καὶ πάλιν ἀφανίζεται πολλὰ μέγαλον πλῆθος

Καὶ εἰς φυγὴν βιάζονται οἱ ἄλλοι νὰ τραπῶσι.

Σὰν στόλος ὁ μπουλούκμπασης μονάχος ἐκεῖ στέκει

Καὶ μὲ πολλοὺς φοβερισμούς, δειήσεις καὶ ὑποσχέσεις

Ἐκ νέου ἐκατόρθωσεν ὀπίσω νὰ τοὺς φέρῃ

Κ' εἰς τὰς ἐνέδρας ἔφοδον ἐκ τρίτου δοκιμάζει.

Τρεῖς παταριάς οἱ Ἕλληνες θανατηφόρους ρίχνουν

Καὶ ὄλεθρον φορικτότερον εἰς τοὺς βαρβάρους φέρουν

Ἀλλ' ὅμως ταύτην τὴν φορὰν ἐκεῖνοι δὲν πιοοῦνται

Τὸ ἄφοβον παρὰδειγμα τοῦ ἀρχηγοῦ μιμοῦνται.

Καταφρονοῦν τὸν θάνατον καὶ σοβαρὰ προβαίνουν

Ἐπάνω εἰς τὰ πτώματα τῶν συστρατιωτῶν των

Τὸ μῖσος τὸ φιλέκδικον καὶ ἡ γλυκεῖα ἐλπίδα

Τὰ λημέρια τῶν κλεφτῶν νὰ λαφυραγωγήσουν

Ἐξάπτει εἰς τὸ ἀπίθανον τὴν τόλμην τῶν ἀπίστων.

Κ' ἀντὶ νὰ ἀπανθήσωσιν ἀπὸ τὴν δυσκολίαν

Διπλώνουν τοὺς ἀγῶνας των καὶ δὲν ἀλησμονοῦνται.

Ἀκόμη δύο βήματα φωνάζουν καὶ νικῶμεν

Τοσαύτην τόλμην βλέποντες, ἀπελπίσιαν τόσην!

Εὐθὺς τὰ παλληκάρια ἀφήνουν τὰ τουφέκια

Καὶ τὰ σπαθιά ἐβγαίνουν ἀπὸ τὰ χρυσᾶ φικάρια.

Πῶ! πῶ! πῶ! πῶ! ἐχοῦαξαν, πηδοῦν ἀπὸ τοὺς βράχους

Καὶ ὥς αἰετοὶ ἐπέταξαν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἐπάνω.

Ὅποταν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν ὀρέων

Ἀπὸ καμμίαν σύγχυσιν τῆς φύσεως βιαίαν

Κανένας βράχος ξεκοπῇ καὶ ὁροβολήσῃ κάτω

Δὲν ἀπαντᾷ ἀντίστασιν ἀπάν' εἰς τὰς κοιλάδας

Ἀλλ' ὅσα ἀντικείμενον εἰς τὴν φορὰν του τύχη

Ἡ τὸ συντρίβ' εἰς τρίμματα ἢ ἐμπροστὰ τὰ σπρώχνει.

Κ' οἱ Ἕλληνες ἀντίστασιν καμμίαν δὲν γνωρίζουν

Εἰς τοὺς ἐχθροὺς των χύνονται τοὺς φέρουν ἄνω κάτω

Καὶ ὄλεθρον φορικτότατον μὲ τοὺς σωρούς των κάμουν.

Ἀλλάχ! Ἀλλάχ φωνάζουν οἱ Ἀρβανῖται τώρα

Κ' ἀμέσως τὰ ὅπλα των ἀφήνουν, τὰς σημαίας

Κ' εἰς τὴν φυγὴν ἐλπίζουσι νὰ εὔρουν σωτηρίαν.

- Ὁ τρόμος καὶ ἡ φρίκη των τόσον μεγάλοι ἦταν
 Ὡστε ἐνῶ στριμώνονται τὶς πρῶτος νὰ γλυτώσῃ
 Ὡσὰν τυφλοὶ κρημνίζονται πολλοὶ ὥς τὰ βάθη κάτω.
- 355 Οἱ νικηταὶ κατόπιν των βῆμα πρὸς βῆμα τρέχουν
 Κτυποῦν, φονεύουν ἄσπλαγχνα, πληγώνουν, κατασφάζουν.
 Αὐτοῦ ἀνδρείας θαύματα ὁ καπιτάνος δείχνει.
- [σελ. 13] Παντοῦ παρῶν εὐρίσκεται, τὰς τάξεις διατρέχει
 Καὶ εἰς τὰ παλληκάρια ἐμπνέει ἀφοβίαν
- 360 Καὶ ἀστραπὴ τὰ βλέμματα τοὺς Τοῦρκους πελαγώνουν
 Καὶ ὀλοκλήρους φάλαγγας ἢ βροντερῇ φωνῇ του
 Τρομάζει καὶ εἰς ἄτακτον φυγὴν ἐκσποδίζει.
 Αὐτοῦ καὶ ὁ Νίκος ἔβαλε τὰ δυνατά του ὅλα
 Τὴν τοῦ παλληκαριοῦ ἀξίαν νὰ πορθήσῃ.
- 365 Ἀπ' ὅλους τοὺς συντρόφους του ταχύτερος τοὺς πόδας
 Τρέχει κ' ἀπ' ὅλους ἐμπροστὰ κατόπιν εἰς τοὺς Τοῦρκους
 Κ' οὐαὶ εἰς τὸν ταλαίπωρον ἄρματολὸν ἢ Τοῦρκον
 Ὅστις ὥς τὸν νοῦν του ἔβαλεν ἀντίστασιν νὰ κάμῃ·
 Σὰν αἰετὸς ταχύπτερος ὁ ἥρωας ἐμπρὸς του
- 370 Πετᾷ καὶ τὴν αὐθάδειαν μὲ θάνατον πηδάει.
 Τέλος ὁ Βλαχοθόδωρος μὲ τοὺς ἄρματολούς του
 Καὶ Ἀρβανῖται μερικοὶ μὲ τὸν μπουλνούκμπασίρ των
 Πλησίον εἰς τὴν ἔξοδον τῆς Κράπιας ἕναν τόπον
 Εὐκολοδιανυθέντα τον ἐμπόρεσαν νὰ πιᾶσουν
- 375 Καὶ τὴν ἀκράτητον φυγὴν τῶν ἄλλοτε συντρόφων
 Μὲ ἀδιάκοπον φωτιὰν ἤλπιζαν νὰ σκεπάσουν.
 Γιουρούσι παλληκάρια ὁ καπιτάνος σκούζει,
 Γιουρούσι, ζωντανὴ ψυχὴ καμμιὰ νὰ μὴ γλυτώσῃ.
 Κ' εὐθὺς τὰ παλληκάρια σὰν ἔλαφρα ζαρκάδια
- 380 Τοὺς βράχους ἀνεβαίνουνσι πηδοῦν τὰ μετερίζια
 Καὶ μὲ τὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν τὸν τόπον κοκκινίζουν.
 Μέσα ὥς αὐτὴν τὴν συμπλοκὴν ὁ Νίκος ξεσκεπάζει
 Ἐναν παχύν, φαρδόστηθον, γιγαντιαῖον ἄνδρα
 Εἰς τὰ κλεφτόπουλα φθορὰν μεγάλην προξενοῦντα.
- 385 Δὲν τὸν γελᾷ ἡ μνήμη του καλὰ τὸν ἐνθυμεῖται.
 Ὅλος καταταράζεται, αἱ φλέβαι του φουσκώνουν
 Φωτιὰν ξεροῦν τὰ μάτια του, βροντᾷ καὶ ἡ φωνὴ του
- [σελ. 14] Αἶ! σκύλε Βλαχοθόδωρε, σὲ ἤῤῥα τέλος πάντων.
 Σὲ ἤῤῥα, σκύλε ἄπιστε, δὲν φεύγεις τὸ σπαθί μου!
- 390 Ὅρμᾷ ὥς τὸν μεταξὺ σωρὸν καὶ μὲ τὸ δαμασκί του
 Ὡσὰν τυφῶνας ἄγριος τὸν δρόμον του ἀνοίγει.

- Τὴν σάλπιγγα τῆς τρομερᾶς δευτέρας παρουσίας
 Θαρρεῖ ὁ Βλαχοθόδωρος νὰ κράξῃ τ' ὄνομά του.
 Τρομάζει καὶ πρὸς τὴν φυγὴν τὰ βλέμματά του στρέφει
 395 Εἰς τὰς δεισιδαιμονικὰς καὶ μωροπίστους γρᾶϊας
 Τὰ τῆς νυκτὸς φαντάσματα βρυκόλακες, στοιχεῖα
 Καὶ ἄλλα πολλὰ μηνύματα προλήψεως καὶ φόβου
 Ποτὲ δὲν ἐπροξένησαν τόσον μεγάλον τρόμον
 Ὅποσον τώρα εἰς αὐτὸν τοῦ Νίκου μας ἡ θέα.
 400 Τὸν Τσάραν ὀλοζώντανον καὶ ἀνανεωμένον
 Ἐμπρὸς του σὰν ἐκδικητὴν τοῦ φάνηκε νὰ βλέπῃ.
 Ἀνατριχιάζει, λησμονεῖ τί αἶσχος τὸν προσμένει
 Κ' ἐλπίζει εἰς ἄτιμον φυγὴν νὰ εὕρῃ σωτηρίαν.
 Ὁ Νίκος σὰν λαγονικὸν κατόπι 'ς τὸ κυνήγι
 405 Ὅρμᾳ καὶ θὰ τὸν ἐφθανε, πλὴν ἔξαφνα ἀκούει
 Βοήθειαν, βοήθειαν, τοὺς κλέφτας νὰ φωνάζουν.
 Δὲν συλλογεῖται παντελῶς καὶ τὴν ἐκδίκησίν του,
 'ς τῶν βλάμηδῶν του τὸ καλὸν θυσίαν τὴν προσφέρει
 Καὶ πάραντα πρὸς τὴν φωνὴν τοὺς πόδας του γυρίζει.
 410 Ἐκεῖ ὁ Πλῆ μπουλούμπιασῃς ὀπίσω 'ς ἓνα βράχον
 Μ' ἄλλους πολλοὺς συντρόφους του ἐπιασαν μετερίζι
 Καὶ ἡ ἀπελπισία των ὀπίσω ἀπωθοῦσιν
 Ὅσα γιουρνούσια ἔκαμνον ἐπάνω των οἱ κλέφται.
 Ἐκεῖ πολλὰ κλεφτόπουλα ἐδάγκασαν τὸ χῶμα
 415 Ἐκεῖ κ' ὁ Τήρας ἔπεσε καὶ ὁ Χρῆστος ὁ Σαλβέρας.
 Ὁ καπιτάνος τὴν φθορὰν τῶν ἰδικῶν του βλέπων
 Στριφογυρίζει τὸ σπαθὶ κ' ὅπως 'μπορεῖ φωνάζει:
 Ὁρᾶ τιουχλιάβα, κερατά, ὦρᾶ παλαιοαρβανίτη!
 [σελ. 15] Σὰν σὲ βαστάει ἡ καρδιά εἰς τὸ μεγάλαν ἔβγα,
 420 Στῆθος μὲ στῆθος, μέτωπον μὲ μέτωπον ἀντίκρυ
 Καὶ νὰ διαστανρώσωμε σπαθίον μὲ σπαθίον.
 Ὁ καπιτάνος εἰμ' ἐγὼ ὁ Πρασινονικόλας,
 Κ' ἀπὸ τὸ χέρι μου ψυχὴ δὲν 'γλύτωσεν ἀκόμη!
 Τί μὲ κανχεῖσαι κερατά! ὁ Ἀλῆς τὸν ἀποκριθῇ
 425 Θαρρεῖς ὁ Χάμπας εἶν' ἐδῶ; ἢ ὁ Ἰσονφ' Ἀράπης;
 Μὲ λέγουν Ἀλῆ Μπουλούμπιαση κ' εἰμ' ἐξακουσμένος
 Μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἀνδρειά! Ἀργὰ θὰ μὲ γνωρίσῃς
 Ὅποταν τὸ κεφάλι σου θὰ βάλῳ 'ς τὸ παλούκι!
 Εἶπε! κ' εὐθὺς ἐχύθησαν ἀπὸ τὸ μετερίζι.
 430 Δὲν τὸν προφθάνει ζωντανόν· οἱ ἄπιστ' Ἀρβανῖται
 Μιὰν παταριὰν τὸν ἔδωσαν κατάκαρδα τὸν πῆρεν.

- Σὰν δένδρον πέφτει καταγῆς στὸ αἷμά του πνιγμένος.
 Ψιλὴν φωνούλαν ἔβγαλε τὰ παλληκάρια λέγει:
 Κόψτε τὸ κεφάλι μου κλεφτόπουλα, παιδιὰ μου,
 435 Νὰ μὴ τὸ πάρῃ ἡ Τουρκιὰ καὶ πᾶν ἔκαι τὸ πομπέφουν.
 Καὶ τώρα ἀπαράλλακτα μὲ ἄγρια θηρία
 Ὅποταν διαμάχονται περὶ τοῦ κυνηγίου
 Φρικτὴ ἀνάπτει συμπλοκὴ εἰς τὸν νεκρὸν ἐπάνω.
 Τὰ πυροβόλα δὲν βροντοῦν, πιστόλια καὶ τουφέκια
 440 Ἄλλ' ὅπλα μόνον κοπτερὰ σπαθιὰ καὶ γιαταγάνια
 Ἐκεῖ διαστραυρώνονται, κλαγγοῦν, σπινθηροβολοῦσι·
 Οἱ κλέφται ὀλιγάριθμοι τὰ σώματά των βάνουν
 Ὡσὰν ἀσπίδα σιδηρᾶν τὸ πτώμα νὰ σκεπᾶσουν
 Κ' οἱ Τοῦρκοι ἀγωνίζονται ὀπίσω νὰ τοὺς σπρώξουν
 445 Καὶ τὸ κεφάλι τοῦ νεκροῦ ἔς τὰ χέρια των νὰ βάλουν.
 Ἡρωϊσμὸν ἀπίθανον αὐτοῦ οἱ κλέφται δείχνουν
 Νὰ μὴ γλυτώσουν τὸν νεκρὸν τὸ ἔχουν ἀτιμίαν.
 Μὰ τὸ κεφάλι τοῦ νεκροῦ κ' οἱ Τοῦρκοι πάλιν θέλουν
 [σελ. 16] Νὰ κρύψωσι τὴν ἥτταν των καὶ τὸν πολὺν χαμόν των.
 450 Καὶ ὄντες πολυάριθμοι φθορὰν μεγάλην κάμουν.
 Μάλιστα ὁ Μπονλούμπασης καὶ ὁ Μουράτ Ἀράπης
 Χωρὶς θανάσιμον πληγὴν σπαθιὰν δὲν καταφέρουν·
 Πλέον τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ πιάνει ὁ Ἀράπης
 Καὶ νὰ τὸν σύρῃ ἐτοιμος· ὁποῖαν μὲ μεντάτι
 455 Σὰν ἄγγελος σωτήριος ἐπρόφθασεν ὁ Νίκος
 Ἐτάς χειρας τὰ πιστόλια καὶ τὸ σπαθὶ ἔς τὰ δόντια·
 Τ' ἀνάπτει μέσα ἔς τὸν σωρόν, δυὸ καταγῆς τεντώνει
 Καὶ μὲ τὴν πρώτην του σπαθιὰν τ' Ἀράπῃ τὸ κεφάλι
 Ἀπὸ τὸ μαῦρον του κορμὶ διὰ μιᾶς ξεκόπτει.
 460 Ἄλλ' ὅμως τὴν αὐτὴν στιγμὴν δυὸ γιαταγάνια πέφτουν
 Ἐπάνω του καὶ δυὸ βαθειὰς πληγὰς τὸν καταφέρουν.
 Τὴν μίαν εἰς τὴν κλείδωσιν τ' ἀριστεροῦ τοῦ ὤμου
 Κ' εἰς τοῦ αὐτοῦ βραχίονος τὸ ἀπαλὸν τὴν ἄλλην.
 Τὸ αἷμα δὲν παρατηρεῖ, τὸν πόνον ἀψηφίζει
 465 Κ' ἐκ δεξιῶν κ' ἀριστερῶν κτυπᾷ καὶ τραυματίζει
 Ἐμπρὸς πρὸς τὸν Μπονλούμπασῃ τὸν δρόμον του ἀνοίγει
 Καὶ μετὰ μάχην κάμποσον ἔς τὴν γῆν τὸν ἐξαπλώνει.
 Τρόμος κατεκυρίενσε τοὺς Ἀρβανίτας τώρα.
 Κωλώνουν, τρέποντ' εἰς φυγὴν, κ' οἱ νικηταὶ κατόπιν
 470 Ὡς κάτω εἰς τὴν ἔξοδον τῆς Κράπας τοὺς διώχουν.
 Μόλις αὐτοῦ οἱ ἄπιστοι ἀναπνοὴν ἐπῆραν

- Αὐτοῦ καὶ τὴν ζημίαν των γνωρίζουν τὴν μεγάλην.
 Ἐχασαν τὰς σημαίας των καὶ ὅλα των τὰ ὄπλα
 Καὶ οὕτως πρὶν δισχίλιοι, τὸ τρίτον εἶναι τώρα.
 475 Γεμάτοι ἀγανάκτησιν γυρίζουν καὶ κυττάζουν
 Μ' ἀγριωμένα βλέμματα τὸν τόπον τῆς φθορᾶς των.
 Τ' ὀδόντια των τρίβουσι, τὰ στήθη των γρονθίζουν
 Καὶ βίαια σκορπίζονται καθεὶς εἰς ἄλλον δρόμον.
 [σελ. 17] Κ' ἀλλ' εἰς τὸν ταλαίπωρον καὶ δυστυχῆ χωριάτην
 480 Ὅποιον εἰς τὴν πορείαν των τοὺς τύχει ν' ἀπαντήσουν.
 Τὸ αἷμα τῶν συντρόφων των εἰς τούτους τοὺς ἀόπλους
 Ζητοῦν νὰ ἐκδικήσωσι κατὰ μυρίους τρόπους.
 Γέρονς καὶ νέους Γκιούρας δὲν ἐξετάζουν ἄλλο.
 Αὐτοῦ κ' οἱ κλέφται σταματοῦν, μικρὸς ὁ ἀριθμὸς των
 485 Κ' εἰς τὴν κοιλάδα δὲν τολμοῦν νὰ διασκορπισθῶσι.
 Ποῦ εἶν' ὁ Νίκος ὅλοι των μὲ μίαν φωνὴν φωνάζουν
 Ἐμπρὸς των δὲν τὸν βλέπουσιν, ἀλλ' οὔτε μεταξὺ των.
 Σιωπηλοὶ κυττάζονται, ἀπόκρισιν δὲν δίδουν
 Κ' εἰς τὰ χλωμά των πρόσωπα ζωγραφισμένον φέρουν
 490 Ὅ,τι καθεὶς εἰς θάνατον κατάκαρδα μὲ θλίψιν
 Κ' ὅμως κανεὶς δὲν ἤθελε τί πρῶτον νὰ ἐκφράσῃ
 Τὸν Νίκον τὸν ἐνόμιζον ὅς τοῦ Χάρου τὰς ἀγκάλας.
 Μικρὴν ἀφήνουν φυλακὴν ὅς τὴν εἴσοδον τῆς Κράπας
 Κ' οἱ ἐπίλοιποι εὐθὺς ὀπίσω ἐπιστρέφουν
 495 Τοὺς πληγωμένους ἀδελφούς νὰ ἐπιμεληθῶσι,
 Νὰ μᾶσουν καὶ τὰ λάφυρα τῆς νίκης των τὸ κέρδος.
 Πλὴν μόλις βήματά τινα ἐπρόφθασαν νὰ κάμουν
 Κ' ἰδοὺ βαρεῖς στεναγμοὶ ὅς τὴν ἀκοήν των φθάνουν.
 Γυρίζουν ὅλοι πρὸς ἐκεῖ καὶ βλέπουνε τὸν Νίκον,
 500 Ἐξηπλωμένον καταγῆς ὅς τὰ αἵματά του μέσα.
 Τοὺς Ἀρβανίτας κυνηγῶν ἕως ἐδῶ προφθάνει
 Καὶ πλέον ὁ πολλὸς χαμὸς τοῦ αἵματος τὸν φέρει
 Ἀδυναμίαν γενικὴν, τὰ γόνατα τοῦ λύει
 Κ' ἀκίνητος ἐκείτετο. Εἰς τὰ ὀμματόφυλλά του
 505 Τῶν ὀφθαλμῶν του ἡ λαμπρὰ φωτιὰ ἐξεψνχοῦσε.
 Τὰ χεῖλη δὲν διέβαιναν ἡ λυγηρὰ φωνή του
 Καὶ μόνον οἱ στεναγμοὶ ἐκήρυττον ἀκόμη.
 [σελ. 18] Ὅτ' ἡ ψυχὴ δὲν ἄφησε χωρὶς ζωὴν τὸ σῶμα.
 Ὅστα χεῖρια τὸν σηκώνουσιν ἀμέσως νὰ τὸν φέρουν
 510 Εἰς μέρὸς τι ἀρμόδιον νὰ δέσουν τὰς πληγὰς του.
 Ἐκεῖ σιμὰ εὐρίσκετο, ἀνάμεσα ὅσους βράχους

- "Ένα μικρόν ἐπίπεδον μὲ σχῆμα ἁλωνίου,
 "Όπου μία βρύση ἔχνε τὰ δροσερὰ νερά της
 Καὶ ἓνα παλαιόδενδρον χονδρὸν ὀκτὼ ἀγκάλας
 515 Τοὺς πυκνοφύλλους κλώνους του ἐξάπλωνε σὰν σκέπη.
 Κ' αὐτοῦ τὸν ἀποθέτουσίς τὸ δένδρον μὲ τὴν ράχιν·
 Πλὴν ἔξαφνα ἀπὸ μακριὰ φωνάζει ὁ Γέρο Δῆμος
 "Ὡρέ! παιδιὰ τί κάμετε! λησμονήσατε πλεόν
 Πόσον μᾶς εἶναι ἱερὸν αὐτὸ τὸ ἁλωνάκι;
 520 Δὲν βλέπετε τὰ αἵματα ᾗς τὸ δένδρον ραντισμένα;
 Αὐτοῦ ὁ Τσιάρας κείτεται· παρέκει βάλετέ τον.
 Μόλις ὁ Νίκος ἄκουσε τὸ ὄνομα τοῦ Τσιάρρα
 Καὶ ὅλος ἠλεκτρίζεται, συνέρχεται καὶ κοράζει
 Τί λές! -ὁ Τσιάρας κατ' τὰ δῶ; -ὁ τάφος τοῦ πατρός μου;
 525 "Αδέλφια συγχωρέσατε ᾗς τὸν δυστυχή νιόν του
 Τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν ᾗς τὸ χῶμά του νὰ δώσῃ.
 Κ' ἀμέσως πίπτει προύμντα σὰν ἄνθος μαραμμένον.
 Αὐτὴ ἡ ἀνεπάντεχῃ σκηρὴ, ἡ πλήρης πάθους,
 Καὶ προθυμίαν ἔφερε ᾗς τὸ ἄτονόν του σῶμα.
 530 Κωλώνουν τὰ κλεφτόπουλα καὶ μ' ἄκραν ἀπορίαν
 Κυττάζονταις τ' ὀμμάτια καὶ λόγον δὲν προσφέρουν,
 Πλὴν ἔξαφνα ᾗς τὸ μέσον του φωνὴ ἀκούσθη ξένη,
 Ναί! λέγει τὴν ἀλήθειαν· ὁ υἱὸς τοῦ Τσάρρα εἶναι·
 Κ' ἰδοὺ παρουσιάζεται ἐμπρός των ἓνας γέρον
 535 Καλόγηρος σεβάσμιος μ' ἀργυρολεύκους τρίχας·
 "Ο Σάββας, ὁ ἡγούμενος μὲ μιὰν φωνὴν φωνάζουν
 [σελ. 19] "Ότ' εἶναι ὁ γυναικάδελφος τοῦ Τσάρρα τὸν γνωρίζουν
 Καὶ πολλὴν εὐλάβειαν τὸν περιτριγνίζουν.
 Ζητεῖ τὴν εὐλογίαν του, φιλεῖ τὴν δεξιάν του.
 540 Σπεύσατε, βοηθήσατε, δέσατε τὰς πληγὰς του.
 "Ο Νίκος, τὸ Τσαρόπουλον, αὐτὸς παιδιὰ μου εἶναι.
 Μὴν ἀπορεῖτε, παρενθὺς μανθάνετε τὰ πάντα.
 Κ' ἐνῶ ὁ αὐτοδίδακτος "Ιατράκος μ' ἄλλους δύο
 "Επεμελεῖτο τὰς πληγὰς τοῦ Νίκου, διηγεῖται
 545 "Ο ὅσιος ἡγούμενος τ' ἀκόλουθας τοὺς ἄλλους:
 «Τέκνα μου κρίνω περιττὸν νὰ σᾶς ὁμολογήσω
 Πόσα καὶ πόσα ἔκαμε καλὰ ὁ μακαρίτης.
 Τὸν σκύλλον-Βλαχοθόδωρον, ψυχογυιὸν τὸν πῆρε,
 Τὸν τράνεφε, τὸν ἔκανε πρωτοπαλλήκαρόν του
 550 Νουνός του ἐχρημάτισε ᾗς τὰ στεφανώματά του,
 Τὴν κόρην του ἐβάπτισε καὶ τέλος πάντων ὅταν

- Τὴν σύζυγόν του ἔχασεν, ἀνήλικον ἀκόμῃ,
 Αὐτόν του τὸν μονογενῆ εἰς τὸ Λειβάδι στέλνει
 ἔς τὸν οἶκόν του ν' ἀνατραφῇ ὁ μαῦρος ἔθαροῦσεν
 555 Νὰ εὕρῃ ἀνταπόδοσιν δι' ὅλα τὰ καλὰ του.
 Δὲν ἤξευρεν ὅτ' ἔθρεψε τὸν κόλπους του τὸ φεῖδι.
 Καὶ οὕτως ὅταν τὸ πικρὸν φαρμακερὸν μολύβι
 Κατάκαρδα τὸν πλήγωσεν ἐδῶ ἔς τὸ δένδρον τοῦτο
 Ἐκεῖ ἔς τὸν Βλαχοθόδωρον εὗρίσκειτ' ὁ νιός του.
 560 Εἰς ἀπορίαν εἵμεθα ποῖος ὁ δολοφόνος;
 Πλὴν ὅλα ὅσα ἔτρεξαν μετὰ τὸν θάνατόν του
 Ὅλα μᾶς ἐβεβαίωσαν, ὅτ' εἶν' ὁ ψυχογινιός του,
 Ὁ Σκυλοβλαχοθόδωρος, ὁ Βλαχολειβαδιώτης.
 Αὐτὸς ἐκαλογνώριζε τὰ κλέφτικα λημέρια,
 565 Αὐτὸς ἀδίκως ἄρπαξε καὶ τὸ ψωμὶ τοῦ Τσάρα
 Κ' ἔκτοτ' ἀχρεῖον ὄργανον τ' Ἀλῆ Πασᾶ δὲν παύει
 [σελ. 20] Νὰ δείχνῃ ἔχθραν ἄσπονδον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κλέφτου.
 Ἐκτοτε μεγάλῃν ἔγνοιαν διὰ τὸν Νίκον εἶχεν.
 Δὲν ἔπρεπε νὰ φοβηθῇ μήπως ὁ δολοφόνος
 570 Θελήσῃ ὅλην τὴν σειρὰν τοῦ Τσάρα νὰ ἔλαλειψῃ
 Νὰ μὴν ἀφήσῃ ζωντανὸν ἐκδικητὴν κανέναν;
 Αὐτὰ συλλογιζόμενος ἀπόφασιν ἐπῆρε
 Σὰν ἴσκιος ἀχώριστος κατόπιν εἰς τὸν Νίκον
 Κρυφὰ νὰ εἶναι πάντοτε νὰ τὸν λεπτοφυλάττει.
 575 Καὶ διὰ τοῦτο ἔκλεξε κατάλυμα τοῦ πῆρε
 Εἰς τῆς Βουβάλας τὸ μικρὸν Σπαρμῆ μετόχι.
 Κ' ὅταν πρὸ χρόνων ἑνδεκα ἡ φήμῃ διεδόθη
 Ἀληθινὴ ἢ ψεύτικη —ὁ κύριος τὸ οἶδεν—
 Ὅτ' ἔμελλε τ' Ἀλῆ Πασᾶ ὀγλάνι νὰ τὸν κάμῃ
 580 Μὲ τὴν βοήθειαν ἐνὸς ἀρματολοῦ γνωρίμου
 Ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἔκλεψα καὶ πρὸς ἀσφάλειάν του
 Ψηλὰ εἰς τὰ Μετέωρα μαζί μου τὸν ἐπῆρα.
 Ἐκεῖ ὅτ' εἶμαι θεῖός του ἐφανερώθην πλέον
 Κ' εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἑνδεκαετίας
 585 Ἐκεῖ ἐκαταγίνομουν εἰς τὴν ἀνατροφήν του.
 Γράμματα τὸν ἐδίδαξα, ὅσα κανένας κλέφτης
 Ἀκόμα δὲν εὐτύχησεν ὥς τώρα νὰ σπουδάξῃ.
 Ἐγύμνασα τὸ σῶμα του εἰς τὴν σκληραγωγίαν
 Τοὺς πόδας του ἔς τὸ τρέξιμον μ' ἐλάφια νὰ τὰ βάνῃ,
 590 Σὰν τὸ ζαρκάδι νὰ πηδᾷ ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους
 Καὶ σὰν αἰτὸς τ' ὀμμάτι του ποτὲ νὰ μὴ λανθάνῃ.

- Τέλος ἀφοῦ ἐπάτησε τὸ εἰκοστόν του ἔτος
 Καὶ τέλειον τὸν ἔκρινα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ κλέφτου,
 Πλέον τὸν ἐφανέρωσα ὅτ' εἶν' υἱὸς τοῦ Τσάρα,
 595 Καὶ τὸν ἐδιηγήθηκα τὸ πάθος τοῦ πατρός του.
 Τί ἔξαφνας μεταβολὴ εἰς τὴν διαγωγὴν του!
 [σελ. 21] Τὸ πρόσωπόν του τὸ φαιδρὸν ἐπισκιάζει λύπη
 Μελαγχολία, συλλογὴ τὸν κατακυριεύει,
 Κ' αὐτὸς μὲ τὸ τουφέκι του νὰ ξενυκτᾷ ἔς τοὺς βράχους
 600 Ἡ μέσα τὰ χειρόγραφα τῶν βιβλιοθηκῶν μας
 Ν' ἀνακατῶν' ἔτρεχεν εἰς ὅλα τὰ κελλία
 Κ' ἀπὸ τοὺς καλογέρους μας νὰ μάθῃ ἐζητοῦσεν
 Πολέμους καὶ παλληκαριάς τοῦ κλεφτοκαπιτάνου.
 Μ' ἄκραν χαράν μου ἔβλεπα αὐτὴν τὴν ἐκλογὴν του
 605 Ἀλλ' ὅμως εἰς ἀρματολοὺς καὶ εἰς πρωτῶτον ξένον
 Νὰ τὸν συστήσω τῶκρινα τῆς γενεᾶς μου αἰσχός.
 Πλὴν ὅμως τὸν ἐμφανισμὸν τοῦ Πράσινο Νικόλα
 Ἡ φήμη μ' ἐφανέρωσε καὶ νάτος ἀδελφός σας.
 Τὸν εἶδατε ἔς τὸ τρέξιμον, πῆδημα καὶ σημάδι.
 610 Τὸν εἶδατε στὸν πόλεμον καὶ κρίνετέ τον τώρα
 Κ' ἂν εἶναι ἄξιος υἱὸς τοῦ Τσάρα καπετάνου.
 Ἀξίος τὰ κλεφτόπουλα μὲ μιὰν φωνὴν φωνάζουν
 Ἀξίος! καπιτάνος μας εἰς τὸ ἐξῆς νὰ εἶναι,
 Κι' ἂν δὲν ἦταν καὶ υἱὸς τοῦ Τσάρα τὸ ἀξίζει
 615 Τὴν νίκην τὴν σημερινὴν σ' αὐτὸν τὴν χρεωστοῦμεν.
 Νὰ ζῇ ὁ καπιτάνος μας, νὰ ζῇ, νὰ ζῇ ὁ Νίκος·
 Ἡ πλάτη δὲν μ' ἐγέλασε κ' ὁ Γέρο Δῆμος λέγει
 Μεγάλον τάφον ἔδειξε καὶ νὰ ὁ καπιτάνος
 Καὶ τὰ κρυφὰ ἔς τὸ φανερόν ἐβγήκαν τόσα πλέον.
 620 Χαμένον τὸ Τοαρόπουλο τὸ νομίζαμε ὅλοι
 Καὶ νάτος καπιτάνος μας· νὰ ζῇ, νὰ ζῇ ὁ Νίκος.

Το κλερτόπωλον. Τραγούδιον Ι.

Σωρρονοτάτη θυγάτηρ Λοδῆς καὶ Μυρσοάντης,
 5 Τὸ ἄδω τῶν πατέρων μὲν ἠρώων ἀνὴρ νοῦσα·
 Ἀφ' οὗ τῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς αἰσχρᾶς δουλείας
 Αἰσχυροὶς ἐκχαρζαν εἰς τὴν χαμπρὰν ἑλλάδα,
 10 τῶν πεδινῶν παραιτήσεις καὶ ὑποδούλους χώρας·
 Οἱ ὀρρότερος συγκατοίκος δὲν γίνεσθαι τῶν δούλων,
 Ἡ δ' ὄχλη μὲν καὶ στεναγμούς ἡ λύρα σου δὲν κραεῖ.
 Παραιτήσεις· ναί· ἔρπει ἀπὸ τὰς πεδιάδας·
 Ἀλλὰ δὲν διεσκέχες καὶ τὸν γερνιάϊον
 15 Κ' αἰὲν νερόν· ὀρίζοντα τῆς τιθωνοῦς Μητροῦ σου·
 Δεῖ εἶσις τὰ στήμῃσι, τὰ καταζηραιοῦσι
 Τὰ μαργαριτοκαθάρα τῆς κασταχίας ρεῖθρα·
 Βουνὰ ἀκαταπάτητα ἀπὸ βαρβαρῶν πόδας,
 20 Βουνὰ, Γρακκιά, τὸν ὄχμῃον, τὴν Μάιντ καὶ τὸ Σούγι,
 Καθ' ὅσον τὸ διάστημα τῆς Γουρκο-τυραννίας,
 Μὲ ἔλυνδ' ἔρπον ἑλῆνας μᾶζι ἐκατοιχοῦσαι
 Καὶ ἑλῆγες τὰς πράξεις τῶν μὲ κλέφτικα τραγούδια·
 Εὖ· ὦ βουνόκατοιχεῖ· ὦ κλέφτικὴ μὲν Μοῦσα·
 Καταῖς ἀπὸ τὸν ὄχμῃον κ' εἶπε, τραγούδησέ με
 25 τοῦ μαύρου τοῦ κλερτόπωλον τὸ ἄλκιρον τραγούδι.
 Ὡς ἄνδρ' ἐκχαρῶσεν, ἐχέησεν ὁ κοῦκκος,
 Λαλεῖ κ' ἡ Πετροπερδία στήμῃν εἰς τὰ βρόχια
 Κ' ἡ Μαύρη τὸ ἑταῖρι τῆς πλανᾶ χωρὶς τὰ βέρη·
 Ἰσθρὸν δ' Ἰερο-ὄχμῃος χιονοροοτρωμένος
 30 καὶ ῥῶακεν καὶ χεῖμαρ' οἱ τὰ ἴσθρ' αὐτὸν τρέχον·
 Κ' ὁ πᾶν ἔστιν Μαυροπέτραν τὴν κεραυνοκυμέντην,
 Ὁ δ' ἐπέτας Κύριος τῶν ὄφινων Ἀνέμων
 Ἐπαρῶμένος καθεστὰς τ' ὄνυχ' αὐτὸν ἀκονίζει,
 Καὶ τὰ πιδουτ' Ἀνάκτα εἰς τὰς κοιλίας ἐχέπων,
 35 Ἄδ' αἰσώματα ὄμματα τὸν ἥλιον ἀνατρέπει,

Εικ. 1η. Ἡ πρώτη σελίδα (τραγούδι Ι) τοῦ χειρογράφου, γραμμένη ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν
 Γ. Λασσάνη. Φυλάγεται στὴ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς.

ἡ μὲν τοι χαίρειν ἔχειν, ὅτι καὶ ἡ
ἀνάστασις ἐστὶν ἐν τῇ πόλει
ἡ δὲ τοι χαίρειν ἔχειν, ὅτι καὶ ἡ
ἀνάστασις ἐστὶν ἐν τῇ πόλει
ἡ δὲ τοι χαίρειν ἔχειν, ὅτι καὶ ἡ
ἀνάστασις ἐστὶν ἐν τῇ πόλει

ἡ δὲ τοι χαίρειν ἔχειν, ὅτι καὶ ἡ
ἀνάστασις ἐστὶν ἐν τῇ πόλει
ἡ δὲ τοι χαίρειν ἔχειν, ὅτι καὶ ἡ
ἀνάστασις ἐστὶν ἐν τῇ πόλει
ἡ δὲ τοι χαίρειν ἔχειν, ὅτι καὶ ἡ
ἀνάστασις ἐστὶν ἐν τῇ πόλει
ἡ δὲ τοι χαίρειν ἔχειν, ὅτι καὶ ἡ
ἀνάστασις ἐστὶν ἐν τῇ πόλει

ἡ δὲ τοι χαίρειν ἔχειν, ὅτι καὶ ἡ
ἀνάστασις ἐστὶν ἐν τῇ πόλει
ἡ δὲ τοι χαίρειν ἔχειν, ὅτι καὶ ἡ
ἀνάστασις ἐστὶν ἐν τῇ πόλει
ἡ δὲ τοι χαίρειν ἔχειν, ὅτι καὶ ἡ
ἀνάστασις ἐστὶν ἐν τῇ πόλει
ἡ δὲ τοι χαίρειν ἔχειν, ὅτι καὶ ἡ
ἀνάστασις ἐστὶν ἐν τῇ πόλει

ΔΗΜΟ
II

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Π. & ΕΦΕΤ.
ΕΛΛΗΝΙΚΗ

781628

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας